

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФАНЛАР
АКАДЕМИЯСИ АЛИШЕР НАВОЙ НОМИДАГИ
ТИЛ ВА АДАБИЁТ ИНСТИТУТИ

Алишер Навоий

(Фоний)

СИТТАИ ЗАРУРИЯ

(Олти зарурий қасида)

Тошкент
Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси
«Фан» нашриёти
2008

*Алишер Навоийнинг фалсафий ва тарбиявий аҳамиятга
эга бўлган ушбу қасидалари «2008 йил – ёшлар йили» деб
эълон қилингани муносбати билан чоп этилмоқда*

Тўплаб, нашрга тайёрловчи:

Сайфиддин САЙФУЛЛОҲ

Масъул муҳаррир:

Иброҳим ҲАҚҚУЛ

Тақризчилар:

**Маматқул Жўраев
Эргаш Очилов**

Алишер Навоийнинг форс тилида ёзган «Ситтаи зарурдия» (Олти зарурий қасида) асари ва унинг таржимаси алоҳига китоб ҳолига нашр этилмоқда. Шоирнинг тасаввуфий, агадий ва маърифий қасидалари ҳар бир китобхонни дунё ва охират, ҳаёт ва ўлим, инсоф ва гиёнат, савоб ва гуноҳ каби тушунчалар ҳақига мушоҳадага унгаб, ахлоқий ва руҳий камолот ҳосил қилишга чорлайди.

ISBN 978-9943-09-569-4

© ЎзРФА «Фан» нашриёти
Сайфиддин Сайфуллоҳ, 2008й.

ҚАЛБЛАР ОЗУҚАСИ

«Ситтаи зарурия» Алишер Навоий (Фоний)нинг форс тилида ёзган олти қасидаси мажмуудан иборатdir. Шоир қасидаларга биттан дебочасида эътироф этишича, ҳазрат Абдураҳмон Жомий унга форс тилида ҳам ижод қилишни ва бу тилда ёзган қасидаларини жамлашни тавсия қилади. Лекин бу иш баъзи сабабларга кўра ҳазрат Жомийнинг вафотларидан сўнг 902 ҳижрий қамарий (1496 милодий) йил Султон Ҳусайн Бойқаро амри билан амалга ошади.

Навоий дебочада ҳар бир қасиданинг қайси шоирга татаббуъ қилгани, мавзу йўналиши ва ёзилиш тарихи ҳақида маълумот беради. Алишер Навоий форс адабиётининг забардаст сўз усталари қасидаларига юксак маҳорат билан татаббуъ қилган. Шоир умрининг сўнгги йилларида ёзилган бу қасидаларда унинг бор диний ва тасаввуфий билими, фалсафий ва ахлоқий қарашлари ҳамда ҳаётий тажрибалари ўз ифодасини топган. Бу қасидаларда, аввало, Яратувчини таниш ва уни севишга, пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссаломга эргашишга, ахлоқан пок бўлишга даъват этилади. Аллоҳ инсонни мукаррам хилқат қилиб яратганилиги, Холиқи кибриё иродаси билан ҳар бир ашёда ҳикмат, санъат ва мутаносиблик борлиги, дунёning фонийлигию охиратнинг боқийлиги, иймон ва диёнат билан боғлиқ теран тушунчалар ўрин олган.

Навоий ҳар бир қасидасида аввало инсонни ҳушёрликка чақиради. Уни асл душманлари - нафси аммора, Шайтони лаъян ва ёлғон дунё муҳаббатидан огоҳлантиради. Ибодатларни сидқ ила бажариш, гуноҳлардан сақланиш ва ахлоқни гўзаллаштириш билан Ҳақ таолога қурбат ҳосил қилишни, бир пири комил раҳнамолигида сайру сулук йўлларини ихлос ва сабот билан босиб ўтиб, диёнатли ва маҳбуб инсон бўлишни уқтиради.

Ҳазрат Навоий бутун коинотни ҳаракатга келтириб турган илоҳий низом, яратиқларни узвий боғловчи қонуниятлар ва тартиботларни синчковлик билан кузатади ҳамда уларни бадиий санъатлар ва тимсоллар воситасида

Қалблар озуқаси

балоғат ва фасоҳат билан ифодалаб, китобхонни фикру муроҳада юритишга ундаиди.

Үқувчи қасидаларни мутолаа қилас экан, ўзида дунёвий ва ухравий саодат ҳақида теран мулоҳаза юритишга, шоирнинг мақсад-муддаосини англашга мойиллик, интилиш сезади. Навоийдек ҳурфикар Ҳақ ошигини тушуниш ҳам бир неъматдир. Зотан, шоир ҳеч бир инсоннинг бу дунёдан изсиз кетмаслигини, ҳамма ҳам яхши ва ёмон аъмоли учун охиратда жавоб беражагини эслатиб туради. Табиийки, ўлимни ва қиёмат кунини эслаган киши некбин, хайрихоҳ ва савобталаб инсондир...

Амалсиз илмнинг фойдаси йўқ. Зоро, илм дунёники, амал охиратницидир. Шайтоннинг бекиёс илми бор эди, амал қиммагани учун бу илмдан унга наф етмади. Яъни, ҳазрат Навоийни англаш, тушуниш учун инсон собит эътиқодли, тақводор, муҳаббатли ва риёзатли бўлиши шарт. Улуғ мутасавиф ҳамиша иймон ва эътиқоддан, инсоф ва диёнатдан сабоқ беради. Қасидаларни ўқиб яна бир бор бунга амин бўласиз. Аллоҳ ҳаммамизни бу ўгитларни англаш ва амал қилишга мушарраф айласин.

Қўлингиздаги қасидалар илм бор асл форсча матни билан тўлиқ ҳолда 20 жиљдик Навоий мукаммал асарлар тўпламишининг 20-жиљдидаги нашр бўлган эди. Биз ўзбек китобхонларини ҳазрат Навоийнинг форсий мероси ва унинг таржимаси билан яқиндан таништириш ва ушбу қасидаларни кенг китобхонлар оммасига етказиши орзусида мазкур ишга бел боғладик. Навоий асарлари мухлисларига тақдим этилаётган бу қасидалар алоҳида китоб ҳолида чоп этилмоқда.

Беайб Парвардигор! Таржима ва нашр ишларида йўл қўйилган айрим камчиликлар учун Сиз азиз навоийхонлардан оддиндан узр сўраймиз. Китоб ҳақидағи фикр ва мулоҳазаларингизни кутиб қоламиз.

Манзилимиз: 700170. Тошкент шаҳри, Мирзо Улугбек тумани, Иброжим Мўминов кўчаси, 9-уи. Тил ва арабиёт институти. Телефон: 262-42-64.

Сайфиiddин САЙФУЛЛОҲ
филология фанлари номзоди

СИТТАИ ЗАРУРИЯ
(Қасидалар)

Таржима матн

ДЕБОЧА

Барча сўз усталарининг қасида байтлари, жумла мадҳ этувчилар назмининг шоҳбайти (энг сара) намуналари шундай подшоҳнинг ҳамду саносига хосдурки, йўлида учраган бир парча тош шарафли тожларга гавҳар бўлди.

Унинг улуғлиги мутафаккирлар идрокидан муқаддас ва унинг неъматлари мутакаллимлар ҳисобидан мунааззаҳ (пок)дир. «Огоҳ бўл, яратиш ва амр этиш унга тегишлидир». Оламларни тарбият қилувчи Аллоҳ таборак (муборак, бенуқсон)дир.

Н а з м :

Қофия тузувчи сеҳрли фан (шеър)нинг энг гўзал сўзлари, ширинкалом, чиройли гапиравчиларнинг лутфу ифодалари шундай шоҳ (Муҳаммад алайҳиссалом) наътига лойиқдурки, у эҳсон эгаси (Аллоҳ)нинг кўмагида сўзининг матлаъи (порлаши) билан мўъжизали ой кўрсатди. У нубувват (пайғамбарлик) дёвонининг эгаси ва мурувват арконининг тартибга солувчиси (расул алайҳиссалом) ва унинг хонадан аҳлига салоту саломлар бўлсин.

Аммо (ҳамду санодан) сўнг: тўғриликка йўналтирилган фикрнинг арз этилиши, хирад (ақл) арбоблари, дошишманд, оқил ва зукколар ёруғ фикрининг қадр топганлиги (шу боисданки), улар олам бофининг очилган гуллари, балки одам фарзандлари дарахтининг самарасидир.

Бу камина фақир иродатининг холис или ва итоат-корлигининг мустаҳкам сиртмоғи ҳаблул матин (жон томири) билан ҳазрат ҳидоятмартаба ва валоятхислатнинг тасарруф ва иқтидоридадурким,

Б а й т:

Яхши ном чиқариш денигизининг ягона дурри,
Кутблар тоифасининг имоми Жомий.

Аллоҳ руҳларини муқаддас қилсин, (тасарруфимга) мутасил (боғлиқ, масъул) эдилар. Ва (менинг) шикаста хотирим у жанобнинг амру наҳий (буорган ва таъқиқлаганла-

ри)га итоаткорлик қилишда воситалар ахтарарди. Доимо у ҳазратнинг фармонини ёйишни лозим ва амларига бўйсунишни вожиб (зарур) билганимдан бу каминаи камтаринга гоҳида сўз жиловини туркий водийдан форсий томонга ўзгартиришни ва назм тизгинини туркона баёндан форс тилига буришни амр қиласидилар.

Агарчи у кишининг амларига итоат қилиш бош устига лозим ва буйруқларига тобе бўлиш жону дил билан зарур эди. Аммо: «Ҳар бир иш ўз вақти билан гаровланган» мазмунига кўра, у ҳазратнинг баракотли тириклик (вақт)ларида тақдир тақозоси билан у амларни адо этишга киришилмади. Ва бу бесамар кунлар бирор ҳолатда ёрдам бермадилар...

Оқибат, султоннишонли ҳазрати султон – жин ва одамларнинг паноҳи, мағриб ва машриқ фори (паноҳоҳи)-нинг қарам баёнили тилидан (у амр ифода топди).

Н а з м :

Ҳақ сояси – Искандармартаба, қуёш – у ҳам офтоб, ҳам соядир. Унинг ҳаракатидан миллатнинг билаги кучли, унинг замонида дин байроби порлади.

Султон ўғли султон, салтанат ва хилофатни эъзоз қилювчи – Абулғози султон Ҳусайн Баҳодурхон Аллоҳ таоло унинг байробини Сурайёда абадий айласин, мағриб ва машриқда унинг буйруқ ва ҳукмларини нуфузли (таъсирли) қиласин.

Қуллик сиртмоғи ва хизматкорлик алоқасининг борлиги боис, бу камина у олий шаън ҳазратнинг мерос ва қасб жиҳатидан юкини кўтаришга ҳақлироқдир. Ва у ҳазратнинг сўз қадрини билиш табиати ва ақлларни лол қиладиган зеҳнига нисбатан шеър санъати ва назм услубида ўқувчилик ва шогирдлик муносабатим борлиги ҳақиқатдир, шунинг учун (у ҳазрат томонидан) мазкур ишни бажаришга амр этилдим.

Ва (Аллоҳнинг) ёрдаму тавфиқи ва саодатли кўмагидан кейин 902 ҳижрий йил бир неча қасидаларнинг қораламасини ёздим. Бундай назмларнинг юзага келиши мазкур услугуб (қасидагўйлик)ка лойиқ ва сатрларининг ёзи-

* Алишер Навоий бу ўринда Аллоҳ ҳамдига таалмуқли бўлган сўзларнинг жонбахш ва муқаддаслигига ишора қиласидилар.

лиши бу услугбам таомилларига муносиб эди. Соң жиҳатидан улар олти тарафга¹ мувофиқ келди.

Биринчи қасидада айтилган сўзлар ҳазрати Боритаоло ҳамдига таалуқли бўлгани учун «Руҳ ул-қудс»* (Муқаддас руҳ) деб номланди. Иккинчисида пайғамбар наъти зилолидан қатралар ва Мустафо мадҳи сарчашмасидан файзлар томчилар эди (номи) «Айн ул-ҳаёт» (Ҳаёт булоғи) деб белгиланди. Ва учинчиси, Амир Хусрав Деҳлавийнинг «Баҳр ул-аброр»и равишида ва инсоният қутби ҳазрати Маҳдумий (Жомий)нинг «Түхфай нисор» услугбини ўзида қамраб олган эди, фикр тилидан «Түхфат ул-афкор» (Фикрлар түхфаси) деб от қўйилди. Ва тўргинчисининг фойдали ўғитлари ва кўнгилга ўтирувчи насиҳатлари аҳли дил (солик)ларга фатҳу зафар сармояси ва риёзат аҳлига руҳий озуқа ўрнида эди «Қут ул-қулуб» (Қалблар озуқаси) деб аталди.

Ва бешинчиси, ҳазрат шаҳриёрни мадҳ этиш шарафига бағишланган бўлиб, неъматига шукр этиш – абадий саодатни лозим қиласи ва давлатини дуо қилиш – абадий нажотга сабаб бўлади. Шунинг учун у қасида «Түхфат уннажот» (Нажот түхфаси) номи билан зийнатланди².

Ва олтинчиси, фазлу ато боғининг шабадаси ёрдами ила «Миръот ус-сафо» қасидасига татаббулик шарафига эга бўлган эди, «Насим ул-худд» (Жаннат шабадаси) деб унга хитоб этилди ва қасидаларнинг мажмуаси «Ситтай зарурия» номи билан машҳур бўлди.

Ишончли умидим ва содиқ кишилар бордурки, агар бир неча кунлар ажал амал саҳифаларини чигаллаштираса (ажал етмаса) ва йўқлик шамоли борлиқ кулбасининг чирогини ўчирмаса, бу усуlda ҳар қандай сочилган қораламаларим бор бўлса, қайд этилади ва шикаста хотирим уларни жамлашга ошиқади. Улуғларнинг яхши одатларидан ва одамларнинг гўзал ахлоқларидандурки, агар (қасидаларда) бирор нуқсон кўрсалар уни ислоҳ қилишга киришсинлар ва камчилигини саҳву хато билиб, номаъқул сўзлар ва нодонлик ҳисобламасинлар.

Тўғри йўлга эргашганларга салом бўлсин!

¹ Олти тараф (жиҳат) – олд, орқа, ўнг, чап, юқори, паст.

² Дебочада «Гүхфат ун-нажот» ёзилган бўлса ҳам бошқа барча ўринларда «Минҳож ун-нажот» деб келтирилган (Таржимон).

I

«РУҲ УЛ-ҚУДС»

(МУҚАДДАС РУҲ)

1. Ашёларга сурат берувчи (Аллоҳнинг) қудрат қаламига тасанноким, ҳар замон ундан минглаб ажойиб нақшлар пайдо бўлгай.

2. Ажиб қаламдирки, (Ҳақнинг) «Бўл!» деса бўладиган санъатхонасида қатрадин дарёгача унинг рақамисиз пайдо бўлмаган.

3. Ажаб қудратдирки, юксак чарх қасрида қуёшдан энг кичик заррагача ўша қудратсиз вужудга келмаган.

4. Сенинг амрингта тубанлар ҳам, улуғлар ҳам мутеъ, боболар ҳам, момолар ҳам Сенинг саховатинг туфайли яратилдилар (зурриётлар қолдиришид).

5. Сенинг марҳаматинг билан ожиз ва жуда заиф бўлганлар қувват пайдо қиласди. Сенинг ҳукминг билан қудратли ва жуда кучли бўлган ҳар қандай нарса забун (ожиз)га айланади.

6. Лайли чеҳрасида Сенинг ишқингни кўрган Мажнун нотавону, Узро оразида Сенинг ҳуснингни кўрган Вомиқнинг ҳоли харобдир.

7. Сенинг жамолинг нурига парвона саргардон бўлди, лекин унга шамъи шабистон (тун зулматини ёритувчи шуъла) деб ном қўйдилар.

8. Сенинг шавқинг ўтидан булбул ёниб гўё кул бўлди, аммо унга гулистоннинг зийнати деб таъриф бердилар.

9. Мансабдору фани (мулқдор) бўлган ҳар бир киши Сенга ҳожатманд. Ҳақиқий фани Сенсан. Бошқаларга муҳтож бўлмаслик (эҳтиёжсизлик) фақат Сенга мусаллам (хос)дир.

10. Инсон жисмини турфа таркиблардан яратдинг. Аъзоларини тупроқдан жой-жойига қўйиб, зебо ва бебаҳо қилиб ясадинг.

11. Юз эъзоз-эҳтиром ила ердан (тупроғини) кўтардинг ва кўк гумбазида юксак мартабага ўтқаздинг.

12. Тупроқдан яралған жисміга раҳмат ёмғирини ёғдирдинг. Шунинг учун феъл-авторида мұлойимлик пайдо бўлди.

13. Ўзингнинг ҳикматли қўлинг билан хилқатини қординг³. Қолган уч зид унсурлар ўзга ажойиботлардан кўпайди.

14. Тўрт бир-бирига зид унсурларни ягона таркиб (инсон вужуди)га бирлаштиредингки, улар тупроғу олов ва суву ҳаво эди.

15. Суякларнинг илигидан туклару асаб торларигача, (баданинг) лаҳм гўшту қону зардобу ошқозон ва қорин ичидағи аъзоларни бир-бирига боғладинг.

16. Яна ҳакимлар ботиний аъзо атаган димоғдурким, у беш ҳис этувчи воситаларнинг қароргоҳидир.

17. Яна талофу жигар, яна қалбу яна бод (ел), яна бавл (сийдик) халтачасию бурун кемирчаги ва (ўт) сафро ва савдоларни (барпо қилдинг).

18. Ҳаммаси бир-бирига пайваста (боғлиқ) бўлиб тўрт хилт келди: Булар қону балғаму сафро, ундан кейин савдодир.

19. Сурати гўзал қиёфада пайдо бўлгандан сўнг (инсонга) ўз (даргоҳингдаги) руҳдан жон ато қилган мабдаъ (маншарь) ҳам Ўзингсан.

20. Зоҳирий ҳис-сезгиларни ҳам (Ўзинг) тиклаганингдан кейин ақл нуридан димоғ қасрига зиё шульласи таралди.

21. Бадан шаҳридан ажаб бир мамлакат бунёд этдинг, мулқдан то малакут (фаришталар олами)гача нима бор бўлса, ўшалар унда ҳам бордир.

22. Унда (бадан шаҳрида) юракни подшоҳлик тахтига ўтқиздинг, сultonлик расмида мулку мамлакатнинг соҳиби бўлди.

³«Одам тийнатини (лойдан бўлган хилқатини) қирқ тонг (қудрат) қўним билан қордим (пишигдим)» мазмунидаги ҳадиси қудсийга ишора.

23. У шоҳнинг (юракнинг) вазири бўлиб ақл тайинланди. Гадою, шоҳу вазирлар барчаси Сенинг камтарин бандаларингдир.

24. Унинг (Одам Атонинг) илм ўрганиши учун раҳнамолик қилган чоғингдаёқ, дастлаб барча исмларни унга (Ўзинг) таълим бердинг.

25. Ўзинг уни маърифат илмидан баҳраманд қилдинг, шунинг учун малоикалар қуллардай унга сажда қилдилар.

26. Яратган махлуқотларингдан мавжуд бўлган барчасини: булоқлару денгиз, тоғлару юлдузлар, еру осмонларни,

27. Ўша мўъжизалар (ажойиботлар) оламида ҳамма нарсани намойиш қилдинг ва махфий тарзда омонатингни ҳам унга топширдинг⁴.

28. У (инсон) мазҳари кулл (барча нарсани ўзида зоҳир қилувчи вужуд)га айланди, сўнгра Аллоҳ яратган нарсалар ичида унга олами кубро (катта олам) деб лақаб (ном) берилди.

29. Тўрт табиат (fasl)ни даҳр гулшанида жорий этдинг: бири баҳор, бошқаси ёз, яна кузу қишидир.

30. Даҳр гулистонида баҳорий шамол эсиши билан, табиат(бог)нинг ўлик танига жон кириб, (тўрт томонга) хушбўй ҳидлар таралди.

31. Шамол гиёҳларга Исо нафасини келтирди (яъни, ҳаёт нафаси эсди) ва гиёҳлар қиёматда қайта тирилган жасадлардек бошларидаги тупроқни ёриб, униб чиқдилар.

32. Афтодаҳол чол ер тупроғида ажиб манзарани кўрди: гиёҳлар болалар каби нашъу намо топмоқ учун ердан бош кўтармоқда.

33. Болалиқдан шабоб (йигитлик) айёмига қадар уларга зебу жамол етади, барча таомларию озуқала-ри доялик қилувчи булутларнинг сутидандир.

34. Бир неча кун Сен шу тариқа райҳонлар шоҳидлигида дунё гулшанига оройиш бердинг.

⁴ Қаранг: Қуръон. «Аҳзоб» сураси. 72-оят.

36. Бинафша ўрилган соchlарининг атрофида жингалакчалар боғлади. Суман гўзал оразини жилвага солди (жилвагар қилди).

37. Сунбул мушкин зулфини тоблади, бундай сил-силадан шайдо диллар бетоб бўлдилаr.

38. Шўх наргис учун яримта норанж (апельсин)-нинг пўстидан пиёла қилдингки (тўлдирдингки), у қадаҳсиз ҳам маст бўлди.

39. Настарин (шохчаларида гужум-гужум очиладиган оқ гул) баргида шундай юлдузларни кўрсатдингки, гўё ёруғ юлдузлар тўплами унинг наздида хира юлдузга ўхшаб қолди.

40. Чаман сарв қоматидан раънодай жилваланган бўлса, уни раъно гулидай икки юзли (турланувчи) қилиб қўйдинг.

41. Наргис фунчаси тузилишини ҳуққа (офзи пардозланган гўзал халтача)дек намоён қилдинг, назар қушига тухум қўйилган ошёндек кўринди...

42. Магар, баҳор ҳамиша гулзор хабарчисига айланди, табъидаги заррин ранглари хабарчиликдан нишонадир.

43. Тақдир қалами билан чаман чеҳрасини рангбаранг райҳонлар ила пардозланган нафис матодек қилдинг.

44. Баҳор боғдаги қўркамлик навбатини шундай ўтказдики, унда ҳусну, лутфу сафосини (поклигини) йўқотмаган келинчакдай манзара сақланди.

45. Ёз мавсумининг отashi оламга шундай тушдики, у шайдо ошиқлар нафасидан чиқсан «оҳ» чақинини эслатарди.

46. Кўнгил райҳонлардан мевали боғ томонга, саробли суратлардан маъно қатламига майл кўрсатди.

47. Барглар либоси боғ дараҳтлари устини ёпди, ҳар бирининг товланиши (кўриниши) феруза осмон гумбазидек намоён бўлди.

48. Шамол дараҳтларни шундай кучли ҳаракатта келтиридики, ақл кўзига еру осмон айлангандек бўлди.

49. Дараҳтлардаги ҳар бир қуш чарх юлдузлари қабидир, шоҳдан шоҳга ўтишлари юлдузларнинг бурждан буржга ўтишларига ўхшайди.

50. Валекин дараҳт мевалари событ юлдузлардек шоҳ-буржларида барқарор, оёқда мустаҳкам тургандек туришарди.

51. Улар (мевалар) юксакликдаги учар юлдуздек узун хат тортиб, ерга тушиб кетарди.

52. У даҳр ичига қуёш ҳароратидан шундай оташ солдики, жаҳаннам олови шуълаларида тани толиқтирувчи иссиқлик вужудга келди.

53. Унинг (баланд ҳароратнинг) иложини қилиш учун янги пишган меваларни инсон мизожига мувофиқ шифо қилиб қўйдинг.

54. Қандай улуғ ҳакимсанки, Афлотун ҳам Сенинг ҳикматинг олдида семиз ўтдай гапдир.

55. Орзу-ҳавас уруғини сепувчи анчагина кишилар дунё экинзори водийсининг минглаб хирмонига эга бўлдилар.

56. Бироқ улар (хирмон кўтарғанлар) егулик ва фойдага боғланиб қолдилар ва ҳаммалари баъзида озуқа учун бошоқ терувчию дона тортувчи бўлдилар.

57. Ёз мавсуми дастурхонидан жаҳонга маъмурчилик етди ва шоҳу гадога беадад ва беҳисоб неъматлар туҳфа қилинди.

58. Бу беҳисоб ғанимат неъматларга куз фаслининг фораттар совуқ лашкарларини талон-тарож қилиш учун етказдинг.

59. Чаман алвон рангдан бўёқчилар ишхонаси тусига кирди, ҳар бир жинсдаги нарсаларда минг хил ранг жилоси пайдо бўлди.

60. Ер, гултоҷихўроздардан қонга бўялди, гўё коғирлар тифидан шаҳид бўлганлар бошини эслатарди...

61. Ҳазон гултоҷихўроздарни шундай қатл (йўқ) қилдики, гўё тож бошдан, бош танадан жудо бўлгандай ҳолат вужудга келди.

62. Раъно гулининг икки хил кўринишида товланиши ҳазон пайтида равшан бўлиб қолди: Хитой лоласини ҳам шундай бекарор (ўзгарувчан) қилиб ясадинг.

63. Даҳр гулшани ишининг икки рангда кўриниши (саботсизлиги) баҳору ҳазонда ҳам, саҳару шомда ҳам намоён бўлиб қолди.

64. Икки рангу ўн ранг нима бўлибдики, баргнинг ҳар бир варагида қазо (тақдир) қалами билан икки юз ранг акс эттирилгандир.

65. Боф бисоти (тўшамаси) ранг-баранг барглардан мумли дараҳтларга ўхшаб қолди, гўё бу манзара Хитой нигорхонаси кабидир.

66. Ҳазон ортидан қишининг совуқ ва кучли шамолини етказдинг, гулли, нозик матони эслатувчи ўша (нафис) япроқларни бирин-кетин фано шамоли олиб кетди.

67. Кумушранг булатлар симобий пардаларни уфқ атрофидан ҳаво юзига қалин қилиб тортди.

68. Мехр (қуёш) бор бўлса ҳам гўё асло мавжуд бўлмагандек, ҳароратидан заррача асар қолмаган эди.

69. Балки айлана (юмалоқ) шаклдаги бир парча муз бор эди-ю, у ҳам совуқ шиддатидан қадаҳ ичида банд бўлиб қолгандай туради.

70. Қордан ер курраси оппоқ тухум тусига кирди, унда байза (қуёш) байза (тухумдек оппоқ ер курраси)га сингиб, ғойиб бўлиб кетди.

71. Дараҳтлар гулшани ҳар тарафдан яланғоч бўлиб қолди, улар (дараҳтлар) Чин босқинларидан жафо чеккан ҳиндуларга ўхшарди.

72. Тун қоралиги ва узунлиги билан гўзаллар сочидай ошиқлар қатлига узатилган узун қўлни эслатарди.

73. Қишининг совуғидан шундай шиддат етказдингки, вабодан ҳалок бўлган одамлар каби сўлғинликдан олов ҳам сўнди.

74. Қишининг шундай шиддатли ҳолатидан олов сўнгач, жаҳон аҳлида бақо (яшаб қолиш)га умид бўлиши мумкинми?

75. Яна баҳор шаббодасидан уларга ҳаёт берасан,
ўсимликларнинг ўлик жисмида яшаш руҳи уйғонди.

76. Даврнинг бўғизу бўйнига шундай занжир боғ-
ладингки, барча бўлак-бўлак нарсаларни атрофига
занжир ҳалқаларидан тортди.

77. Қудратингдан тўққиз фалакни тез ва юксак
даражада оро бердинг, унда (тўққиз фалақда) юл-
дузлар, қуёш (мехр)дан то Ҳулкар туркумидаги хира
юлдузгача сайд қилиб юради.

78. Аввалги манзилнинг муқими бир кумуш тан-
ли нигор (ой)дурки, ундан даҳр тунининг зулматига
нур ва сафо етади.

79. Баъзан у (ой) гўзаллар чеҳрасидай мудаввару
(юмaloқ) порлоқ, гоҳида ошиқлар қоматидай роса
озгину эгикдир.

80. Иккинчи ҳужра ичидагимлою иншо учун чақ-
қон қалам урувчи котиб юлдуз – Аторуд (Мерку-
рий)ни ўтиздинг.

81. У ҳар доим ранг истаб чиққанида, идиш рангида
намоён бўлувчи сувдек мулоим рангларга эришади.

82. Учинчи манзара (фалак)га шоҳид сифатида
созанды Зуҳра (Чўлпон юлдузи)ни муқим қилдинг,
лекин у наво мақомидадир.

83. Созда Довуд (пайғамбар)дай нағмаларни аён
қилади, валекин нутқда Масиҳдай руҳ бағишлайди.

84. Тўртинчи мулкка (манзилга) бир моҳпайкар
(қуёш)ни юбордингки, Ой ундан гадойлик қилиб,
нуру зиё ундиради.

85. Агар кўринишида Искандар оиласидай (зебо)
бўлди, аммо шоҳлиқда Дорога ҳукм юритарди.

86. Бешинчи маконни тиф урувчи (Миррих юл-
дузи)га бердинг. Унинг кўрқинчли кўринишидан
ҳатто тошнинг қалбидаги қон ҳам қотиб қолди.

87. Ўлдирувчи нафаси – ажалнинг гулгун узори,
қотил жисми бало оиласининг жамолидир.

88. Олтинчи маконни бир пок сийрат – Мушта-
рий (Юпитер сайёраси)га бердинг, унинг саодат
шамъи нури билан чеҳралар мунаввардир.

89. Унинг таҳорати ришталарига тасбих доналари-ни (жойладинг). Саодат ҳуллалари (нафис матоси)дан бошу бўйнига ёпиб юрадиган чодир этдинг.

90. Еттинчи қаср (қалъа) соқчиси – Зуҳал (Кайвон сайёраси)га амр қилдинг, гўзал қора жуссасига тим қора чеҳрасини яширди.

91. У сабрли кишилардай шундай секин ҳаракат қиладики, қалъанинг бир буржидан бошқа буржига қадар узоқ муддат йўл босади.

92. Саккизинчи (фалак) шабистонини ёритиш учун минглаб ой юзли ўйингоҳ (юлдузларни) жилвасоз қилдинг.

93. Барчасидан юқорида тўққизинчи қалъа (осмон)ни бунёд қилдинг, ўша қалъа атрофида яхши ният билан буржларни бунёд этдинг.

94. Қалъага ўн икки адад бурж ясадинг, уларнинг ҳар бири ўзгача ҳолда жилваланадиган бўлди.

95. Ана ўша ўн икки (бурж)дан дастлабкиси, ҳамал (қўй буржи) учун ўтлоқ майдонига айланди.

96. Яна бошқа бири гулу лолаларга сероб покиза чаманзорки, чарх саври (хўқиз буржи) унда ўтлаш иштиёқида сайд этади.

97. Чархнинг бўз отини хиром қилиш учун ясантирганингда, эгари остида жавзо (ёнма-ён турган икки қиз) кўринишидан (нусха) чиздинг.

98. Чархнинг ҳамма қилмишлари кажравликдан иборат бўлгани учун ҳам чархдай қисқичбақа (тўртингчи бурж) мақомини юксак қилдинг.

99. Бошқасининг манзилини шавкату зеболикда безадинг, валекин Шернинг қароргоҳини Ҳўқиздан айри қилдинг.

100. Бошқа бир экинзорда Бошоқдан дона сочдинг, доналар наздида улар (доналар) юлдузлардир.

101. Уни (доналарни) тортиш учун рост тарозу (мезон)ни ясадинг, ростликда Худо йўлида ғалат асло мумкин эмас.

102. Эски бинода ўзига ин қурган чаёндай бошқа бир буржда ақрабни (чаённи) ҳаракатта келтирдинг.

103. Чарх дунёнинг турли тарафларига бало тиғини ёғдирсинг деб, бошқа бир баланд буржда камонхона (ўқ отиш майдони) ясадинг.

104. Унинг (камоннинг) ўқи хавфи билан жадий (буржи)ни ҳуркитдинг, у тоғ эчкисидай сакрагани учун ҳам юксакда пайдо бўлди.

105. Қовғада уфқ ҷоҳидан қуёш Юсуфини тортиб олиб, бошқа у тор ерга йўлламадинг.

106. Катта балиқча (Ҳутга) ой юзли Юнусни етказиб, осойишта қилдинг, гарчи бундай ҳодисаларнинг ҳар қанча ранжу машаққатлари бўлса ҳам.

107. Чархдан ташқарида минг-минглаб фаришталар тўдаси ибодату тасбеҳ илинжида ҳамду сано айтадилар.

108. Аршу Курсию Лавҳу қаламдан кўп ажойиботлар ошкор қилдингу, аммо уларга назар солишда ақл(нинг кўзи) кўрдир.

109. Иш шу жойга етдики, пайғамбарлар шаҳсувори (Муҳаммад алайҳиссалом)нинг буроқи Исро (меърож) кечаси тун зулматида ўша авж юксакка (ҳузурингга) қараб югурди.

110. Беҳад карамингдан ҳазрат пайғамбарга «қоба қавсайн» – икки қош оралиғидаги масофадай яқинлик бердинг. Улуғлик ноғорасини «ав адно» – балки, икки қош орасидаги масофадан ҳам яқинроқ мақомда чалди...

111. Ўз васлингта етказиб жамолингни кўрсатдинг. Нима талаб қилган бўлса, шартсиз, баҳосиз бердинг.

112. Тўқсон минг сўз айтиб яна (шундай тез) қайтардингки, У сайр этиб қайтганда, ҳали (ётган) жойи совумаган эди.

113. Куфр зулматини ер юзидан даф айлаб, унга (Муҳаммад алайҳиссаломга) ёрқин шариатни ошкор қилдинг.

114. Сенинг ҳикматинг билан жумла динлар мансух (рад) бўлди, инчунин, Одаму Нуҳ, Исою Мусо (пайғамбарлар)нинг дини ҳам.

115. Унга (Мұхаммад алайҳиссаломга) энг юксак қурбат – яқинлик (мақоми) йўлини очдинг, олам халқи ул зоти шариф ҳақ дин раҳнамосига айланди.

116. Ҳазрат пайғамбарнинг муҳаббатию санъатингни изҳор қилиш баҳонасида жумла маҳлуқотни яратдинг.

117. Ҳар нарсаки, яратилишнинг ҳашаматли кийимини кийди, биргина «Бўл» амри билан уни (Сен) пайдо қилдинг.

118. Биргина у амр билан қудратингдан озгинасини ошкор этдинг, шундай бўлмагандан ундан асар ҳам кўринмас эди.

119. Ажаброғи буки, яна бошқа юз минг олам бино қилиш (яратиш) истагинг бўлса, Қодирсан, шубҳасиз яратасан.

120. Ба агар (мулки борлиқни) ярим нафасда йўқ қилишни истасанг, унданда камроқ вақт ичида ҳамма нарса сарбасар фано домига кетади.

121. Борлиқларнинг яратиш корхонаси учун бирор тафовути (таъсири) йўқ, йўқликлар ҳам Сенинг азамату қадринг олдида барибир (ҳеч нарсани ўзгартирмайди)дир.

122. Эй улуғ Худойим, юқори олам аҳли (фаришталарап)нинг сени зикр қиласидан тасбихлари ҳаққи ҳурмати!

123. Пок зотингнинг мислу монанди (қиёси, ўхшави) йўқдир, покиза файзингга назиру тенг ҳам топилмайдир.

124. Набиулоҳ ҳаққи ҳурматики, ул Зот офтобга ўхшайди, улуғлик ва салобатига жумла зарралар гувоҳ.

125. Токи, Фоний (Навоий) бу ўткинчи дунёга боғлиқ экан, унинг сийратини фақру фано тарикда тутгил.

126. Унинг руҳи қушдай бадан зиндонидан парвоз қилиб, бақо мулки томон таважжуҳ қилса.

127. Қиёмат куни расуллар шоҳи (Муҳаммад алай-ҳиссалом) юқорига кўтарилиб, гуноҳкор умматларининг ҳимояси учун Аршда шафоат туғини тутса.

128. Унга (Муҳаммад алайҳиссаломга) лутфингни шундай зиёда қилки, шоҳнинг кўзи гадога тушгандай, осий бандалар тарафига (унинг) назари тушсин.

129. Бас, ўша пайтда ундан (Муҳаммад Мустафодан) талаб, Сендан кечиришдир, шу икки нарса асосида банданинг муроди ҳосил бўлади.

130. Тақдир тақозоси билан бу қасида ёзилди. Унинг таърихи «ҳисоби қазо»дан чиқса ажаб эмас.

131. Муносиб ном фикрида тафаккурга чўмган эдим ҳотифдан (ғайбдан) хитоб келди: номлардан исми «Руҳ ул-қудс» (Муқаддас руҳ) бўлди.

132. Умидим улдирки, пок нафасимга такаллум (нотиқлик қобилиятини) ато этсангу, у билан сенга ҳамду сано айтсам.

II
«АЙН УЛ-ХАЁТ»
(ХАЁТ БУЛОГИ)

1. Тун пардадорлари қора чодирларини ёйган чорларида ой юзли бутлар тўдаси (юлдузлар)га жилва қиласдилар.
2. Осмон зулматидан юз минглаб ялтироқ қуртлар (юлдузлар) ернинг қоп-қора пардасига шуғъалар сочадилар.
3. Тақдир наққошлари қудрат қалами билан ҳарлаҳза яшил осмон тоқига юз хил ажойиб шакллар чизадилар.
4. Қуёшга мотам тутиб, наъш⁵ (юлдузлари) бантот⁶ (юлдузлари)нинг елкасида кўз ёш тўкади, барчаси бошига анбарли ҳарир рўмол ташлаб олган.
5. Қутб юлдузи ўртада пири комилдек турар, унинг атрофида ахтару юлдузлар самоъ қилиб, муридлар каби оёқларини ҳаракатлантирадилар.
6. Кумушранг қотил турклар (юлдузлар тўдаси) «каҳқашон» (сомон йўли)дан саф тортиб, дунёнинг оғият (тинчлик) мамлакатига яғмо соладилар.
7. Булар ажойиб турклардурки, ҳиндуларга ўхшаб ҳар дам шиҳоб (метеор, учар юлдуз)дан ясалган қуролларини қасдан чор атрофга отадилар.
8. Бундай уруш пайтида фалак насрайнин⁷ учун гоҳ қанотларини очиб, гоҳ ёпадилар.

⁵ Наъш-ҳайвон шаклидаги тўрт юлдуз.

⁶ Банот-наъш юлдузларининг шимоли-шарқ тарафи яқинида жойлашган уч юлдуз. Наъш ва банот юлдузлари шимолий қутб атрофида айланадилар. Бу юлдузлар туркуми илми нужумда Банотуннаъш аталиб, халқ орасида «етти оғайнин» ҳам дейилади.

⁷ Насрайн - каргас шаклидаги икки ёруғ юлдуз. Илми нужумда Насри Тоир ва Насри Воқиъ деб аталган (Таржимон).

9. Савр (ҳўқиз буржи) ва Сурайё (Ҳулкар) юлдузига кўз тикканлар, ҳўқиз буржининг шох ва хазиналаридан тўлган дур қутичаларининг (само) дўконларида тизилиб турганини кўрадилар.

10. Агар шеъро⁸ юлдузининг нуқталарига назар ташласалар, эътиборни тортиб, Насри Воқиъни ёдга соладилар.

11. Янги ой юлдуз болаларининг орасида тунда ўйнаш учун саҳрога ташланган суюк кабидир.

12. Ой шамъининг атрофида юлдузларнинг кумуш кўршапалаклари парвоналар каби ўзларини юқорига, пастга урадилар.

13. Чарх созандаларининг куйлаб, ашула айтишлари учун Зуҳра (юлдузи) қўлидаги доира чамбарами терисини ой шаклида ясад олган.

14. Тир (Аторуд) юлдузи бир раммол (фолбин)-дурки, қуёшнинг фойиб бўлганига мотам тутиб фол очади, юлдузлар (унинг) бисоти (тўшакчиси)га фолбинлик ҳақи учун тангаларап ташлайдилар.

15. Олти кезувчи (Зуҳал, Муштариј, Зуҳра, Миррих, Аторуд, Ой) баъзан қуёшни шарқ томондан дараклаб, ҳар томонга хабар юборадилар.

16. Чаққон фалак Жадӣ буржининг ҳалқасини найзаси учига илиб (олиб) жанг даштига отиб юборади.

17. Фалак зоҳиди (Муштариј юлдузи)нинг соғ нурдан ажойиб жойнамози бўлиб, тунни ибодат билан бедор ўтказиш учун уни тўшаб олади.

18. Осмон қалъасининг соқчиси (Зуҳал юлдузи) вазифасини бажаришга киришгач, машъалалар ёқиб, юқори оламни равшан қиласди.

19. Шундай бир ҳангомада ўйинчоқ (қўғирчоқ)

⁸ Шеъро - икки ёруғ юлдуз. Бири Шом Шеъроси - Проциен, иккинчиси Яман Шеъроси - Сириус (бу иккаласи Суҳайл юлдузининг укалари деб ҳам юритилган).

собит юлдузлар томоша қилиш учун саккизинчи фалак болохоналаридан ўзларини пастга отадилар.

20. Бир гуруҳ (тўда) юлдузлар азамат чарх хоҳиши билан ўзларини юқори поядан қуий пояга ташлаб юборадилар.

21. Чарх найрангбозлиги, осмон эса юлдузлари билан дунё томонга ҳийлагар мактублар жўнатадилар.

22. Юлдузлар кексаю ёшнинг бедор ва беором кўзларига фарофат уйқусини келтирадилар.

23. Мен каби ҳижрон (айрилиқ) балосига мубтalo бўлганлар мовий осмонга қараб «во ҳасрато!» дея наъра тортадилар.

24. Ишқиз, вафосиз кишилар уйқуга чўмишади, аммо итлар ошиқларга вафо кўрсатиб, тонггача давро қиласидилар.

25. Қандай баҳтли инсонларки, ўзларига уйқуни ҳаром қилиб, бундай кечада тун каби «оҳ» тортадилар.

26. Аввал ҳасратли кўз ёшларидан зоҳирларини таҳорат қилдириб (поклаб), (сўнгра) ботиндаги сабрсиз жонларига оташ соладилар.

27. Улар ўзларини тақво меҳроби гўшасига ташлаб, Тангри таоло даргоҳи тупроғига бошларини (саждага) қўядилар.

28. Оҳу ҳасратдан юлдузларнинг юзларига парда тортиб, айрилиқ кўз ёшидан фалак тоқига зарар етказадилар.

29. Дил хилватгоҳи бофини тавоғ қилишга киришганларида гўзал маъшуқа юзига номаҳрамлик пардасини ёпадилар...

30. Висол қурби (яқинлиги) бисотида бир лаҳза сокин бўлсалар, фаришталар тоифасига муроса учун нигоҳ ташлаб қўядилар.

31. Иззату тамкин (виқор, ҳайбат) осмонида бир дам манзил қурсалар, титроқдан фалак аъзосига ҳаяжонлар соладилар.

32. Агар висол жамъи ишратгоҳига юзлансалар, дунё ва уқбо (охират) бошига унутиш тупроғини сочадилар.

33. Солик йўлчилар қайси жойгаки қадам боссалар Фоний (Навоий) улар йўлида тупроқ бўлиш давлатини орзу қиласидар.

34. Бу зулмат водийси ярмининг навбати ўтди, қудратли подшоҳлар гали келганда, катта ногораларда овоз чиқарадилар.

35. Улкан ногоранинг шовқин-суронию карнай бонги, нолаю фарёдлардан юксак фалак тоқининг хамига қиёмат ғавғосини соладилар.

36. Сурнай фарёдидан қиёмат сурининг ғавғоси турса (кўпса) ҳам ўлиқдек уйқута чўмғанлар ғафлатдан кўзларини очолмайдилар.

37. Бутта чўқиниш учун эрта турувчи кофирилар ноқус (катта қўнғироқ) ноласини тарсоларнинг ибодатхонасида жаранглатадилар.

38. Бу кўҳна дунёнинг Қуръонни куйдирувчи мастироҳиблари белларига зуннор боғлаб, бўйниларига хочтақадилар.

39. «Лот» деган бутни ва «Аллоҳ йўқ» деган сўзни инкор қилувчи комил инсонлар «илло» ва «Аллоҳ» сўзларини (ёнма-ён) қўшиб «иллаллоҳ», яъни, «...фақат ёлғиз Аллоҳ бор»лигидан гап-сўз қиласидар⁹.

40. Субҳонааллоҳ! Тонгда азон айтувчилар ғайрат билан «Аллоҳу акбар» (Аллоҳ улуғдир!) такбирини шукуҳ ва барадла айтадилар.

41. Яна муғлар ҳаробитининг риндлари тонгги шароб жомини ўртага қўйиб, май ичиш вақтининг режасини тузадилар.

⁹Агар байтдаги «ло лота», «ло ло илоҳа», «иллаллоҳ» сўзларининг ёзилиш шакллари, ҳарфий хусусиятларини ҳам иnobатга олсан, байтни янада кенгроқ маъноларда таҳлил қилиш мумкин (Таржимон).

42. Садоқатли ошиқлар майдан хушҳол бўлган вақтларида, гоҳ-гоҳида кўзларини пинҳона ёр томонга ташлаб қўядилар.

43. Гул юзлиларнинг гул каби ёқалари чоку ошиқлар боғ қушлариdek бехуд бўлиб, мастиликдан шовқин-сурон кўтарадилар.

44. Фалак меъморлари чархнинг тийра (қоронғу) қасрини ёритиш учун зар сочувчи тонг нуридан тўшамалар тўшайдилар.

45. Шом қоралигига барҳам беришни гўзал қора зулфларга ҳавола қиласидилар, тонгнинг хушбўй эгаларига ғавғо қилиш одатини топширадилар.

46. Тун қоронғулигидан хира бўлган дунё саҳнасига равшанлик бериш учун оламни мунаvvар қилувчи тонгдан ҳайқириқлар соладилар.

47. Кундуз сўфийсининг ридоси тун остидан кўрпа сингари елкаларига чиқиб, кенгликларга ёйилиб кетади.

48. Тун зулматидаги юлдузлар дўли иссиқ машъалдан эриб, ёруғликлар сочадилар.

49. Тун қоронғулигидан уфқларнинг боши оғриган бўлса, пешонасига сандал¹⁰дек шифобахш қизишиш булатларни босадилар.

50. Юсуфи мисрий жамолининг шамъидан ёруғлик истаб (олиб), Шомнинг ваҳшатли зиндонига нур сочадилар.

51. Яширинган (тўсилган) офтобни кун томонга, йўқолган (ғойиб бўлган) Юсуфни Зулайҳо тарафга келтирадилар.

52. Халқ тамоман ғафлат уйқусидан уйғонса, қиёматдагидек (маънан) ўлганларга тирилганлик муждасини етказадилар.

¹⁰ Сандал - ёғочи қора сариқ рангли хушбўй шифобахш дарахт (Таржимон)

53. Орзу-ҳавас қули бўлган ахлоқсиз фосиқлар, юз хил шошилинч билан либосларини ечиб, ўзларини сувга отадилар.

54. Камроқ ҳақиқий, кўпроқ тақлидчи бўлган ҳақпаратлар масжида бориб, ўзларини жойнамозга ташлайдилар.

55. Қилу қол аҳли (зоҳирий билим эгалари)¹⁰ рақибларини мулзам қилиш учун ҳар томонга югурадилар, уйқудан уйғониб, кўзларини ювмасданоқ китоб жузларига қарайдилар.

56. Одамларнинг шайтонлари, яъни (диёнатсиз) савдо аҳлиниң ҳар бири босмачилик қилиш учун бозорнинг растаю дўконларига ўзларини урадилар.

57. Савдо пайтида агар инсофлари ошиб-тотшиб кетса, бўйрага зардан тўқилган деб туҳмат киладилар.

58. Қози даргоҳидаги кофирлар ушоққина кумуш учун юзлаб мусулмонларнинг хонумонларини барбод қилувчи фатволар берадилар.

59. Девон соҳиблари (сарой мирзолари) бўлган золимлар қаламишининг ўткир учи билан агар «айн» (ҳарфи)да «қоф» (ҳарфи)ни кўрсалар («айн»ни) оёғидан чаладилар¹¹.

60. Ҳамиятсиз пасткашлар шум ҳирслари туфайли орзуларининг ушалиши учун ўзларини одамларнинг эшигига ташлайдилар.

61. Ҳийлалардан мактаб болаларининг кўнгилларида изтироб бор, улар келишмаган сўзлар айтиб кўзларини ҳар томонга гилдиллатадилар.

¹⁰ Байтда арабча «айн» ҳарфининг пастки қисмидан «қоф» ҳарфи ясалишига ишора қилинмоқда. Агар «айн»нинг тилло, мол-дунё, қофнинг тоғ каби маъноларини назарда тутсак, байтни шундай таҳлил қилиш мумкин: золим сарой мирзолари қоф тоғида мол-дунё кўрсалар, қаламларининг учи билан уни поясидан емиришга киришадилар (Таржимон)

62. Аёлманд муҳтожлар касбу ризқ ахтариб, ошкор ҳар томонда: шаҳру қишлоқларда, дарбадар кезадилар.

63. Сафар юкини боғлаганлар манзиллари томон юриш қилиб, юкларини туширмасдан оту уловларини ўтлоқча қўйиб юборадилар.

64. Жонини қийновчи (ошиқ)лар шайдо жонларига ўт соладилар, яшиндек ўзларини тошу тикандар устига ташлайдилар.

65. Ожизлик билан биёбон қумларидан ортиқ кўз ёш тўкишганда, сел дарёси Макка водийсининг қумлоқларигача етиб боради.

66. Жонларини қўлларида тутиб, юзларига қумушдек ўшлар сочиб, бошларини дину дунё қиблагоҳи (Макка) тупроғига қўядилар.

67. Икки жаҳон хожаси, пайғамбарлар фахри (Мұхаммад алайҳиссалом)нинг саҳобалари (марта-баларининг улуғлигидан) қуёшга, балки юксак Аршга соя соладилар.

68. (Пайғамбар) йўлидан чиққан губор (чанг)-ни юлдузлар порловчи кўзларига суртадилар, изининг тупроғини нур таратувчи ўткир кўзларига жойладилар.

69. Муддао (Пайғамбарнинг) жаннатмонанд эшигини супуриш бўлса, ҳурлар (супуришга тайёрлаб) юзларига таралган, тоза зулфларини ташлаб қўядилар.

70. Жаннатдагиларнинг ниятлари (пайғамбарнинг) йўлига фақат соя солиб туриш эмас, балки (ифтихор билан) раъно қадларини жилвалантириб (нозланиб) турадилар.

71. Арш аҳли Меърож кечаси тулпор (буроқ)ининг пойига юлдуз дурлари билан безангандан яшил ҳарир (нафис) матоли пояндоз тўшайдилар.

72. Фалаклардан ошиб ўтувчи Буроқига узанги боғлаганларида, эгар ёпинчиғи (жули)ни қуёшдану, эгарини Жавзо буржидан олганлар.

73. Агар душманлар юкларини Буҳайро¹² ибодатхонасига туширсалар, бир неча йиллар олдин унинг (пайғамбарлик) қүёшини булутлар ортидан ҳам кўрадилар.

74. Қазо наққошлари (тақдир меъморлари) минглаб қўёшлар тарҳини чизсалар ҳам, гоҳ заминга қадам қўйсалар, юришни пайғамбар туясининг изидан бошлайдилар...

75. Пайғамбарлик овозаси ёйилишидан олдин рисолат (элчилик) ҳам, нубувват (пайғамбарлик) ҳам унинг зотига хос эди.

76. Дала-дашт тяқуашлари сени иззатинг учун фаришталар (боши)га лутф ва меҳрибонлик соясими соладилар.

77. Мусҳаф (Қуръон)нинг филофини жаннат матасидан тикиб, думли юлдузлардан тутгмалар қадаб, уни Жавзо буржининг лавҳига¹³ қўядилар.

78. Дарборингдаги висолга эришган қудратли даргоҳнинг эшик қоровуллари Мусо (алайҳиссалом) одига асо ташлайдилар.

79. Агар «Тоҳо» (оятининг абжад)¹⁴ ҳисобига назар солсалар, беш вақт намозинг пайтида тўққиз фалакнинг рукуъ килганини кўрадилар.

80. Бу ўн тўрт маъсумнинг барига бир хил улуғлик либослари кийдирилган, шунинг учун ҳам улар покликда ҳатто Яҳё (пайғамбар) ишига халал етказадилар...

81. Шу маълумки, умматингни Нажмиддин (Кубро) сифат авлиёлари агар итта назар қилсалар, шубҳасиз унга жазба бағишлайдилар.

¹² Буҳайро - Пайғамбар алайҳиссаломни ёшлиқ пайтидаёқ Шом йўлида кўриб, унга иймон келтирган роҳиб.

¹³ Лавҳ - ўқиши пайтида китоб қўйиши учун ясалган маҳсус курси мослама.

¹⁴ «Тоҳо» оятининг абжад ҳисоби ўн тўртга тенгdir.

82. Остонангни шундай итлари борки, бир назар билан Нажмиддин Кубронинг ишига юз рахна соладилар.

83. Шавқинг тифидан шаҳид бўлганлар тобути остига шараф учун ҳар нафас юзлаб Масиҳо (Ҳазрати Исо)дек кишилар ўзларини ташлайдилар.

84. Ҳикматли амрингни бажариб, ўқ-ёй отувчи болалар табиблар (даволайдиган) жароҳатнинг илдизига юзлаб (шифобахш) ўқ-ёй отадилар.

85. Лашкаринг сафидағи «изо жоа»¹⁵ (оятлари) сатрига кўзлари тушганда, уларга илоҳий фатҳу нусратнинг яқинлигини кўрадилар.

86. Қудрат тикувчилари қўшининг байроғини тиксалар, учига боғланадиган парчасига «инно фатҳно»¹⁶ (албатта биз фатҳу зафар бердик...) оятини ёзиб, зийнат берадилар.

87. Отингни хира чангини Арш (фаришталари) димофу кўзларига ҳам хушбўй мушк, ҳам тўтиё қиласидилар.

88. Юксак тоғлардан етадиган офат, тифингдан зафар истовчиларнинг душманга отган бир мушт тупроғидан етган офатчалик бўлмайди.

89. Қудрат котиблари нома битиб, сарлавҳа чеккасида туғро (махсус қайдли ёзув) қўйганларидек дин (ислом) ҳақидаги илоҳий фармонда унинг қиёматга қадар ҳукмронлиги маҳсус қайд этилган (тасдиқланган)дир.

90. Ровийлар саҳих (тўғри, ишончли) ҳадисларингни Макка сарҳадларидан Бухорога қадар қайтакайта, бобма-боб ёзиб чиқадилар.

91. Ходимларинг хурмо суюкларидан тасбиҳ доналари қилиб олсалар, одам доналарининг ҳар бири Шайтон тузогидан эмин бўладилар.

¹⁵ Куръон «Наср» сураси 1-оят.

¹⁶ Куръон «Фатҳ» сураси 1-оят.

92. Қушлар ўзларини Анқо (қуши)нинг олдига ташлаганидек, Аршга парвоз қилувчилар ҳам ўзларини сенинг йўлингга (фидо этиб) ташлайдилар.

93. Эй Аллоҳнинг расули! Ҳолимга назар қил, ахир, ою қуёш фақат юқсакларга эмас, пастликларга ҳам нур таратади.

94. Подшоҳлар байрам кунлари арслонларга (томуша қилиб) кўз тикадилар, лекин итларинг (ошиқларинг)ни кўрганда ўша лаҳза кўнгил тикадилар (кўнгил берадилар).

95. Қачонгача шайтонлар тўдаси ошуфта (паришон) кўнглимга дам-бадам юз хил вассасалар солади?

96. Исонафаслар баъзи-баъзида насроний хаста (бетоб)лар ҳолига марҳамат кўзи билан боқсалар ажаб эмас.

97. Аммо шу қадар хастаманки, юзлаб Масиҳ (исонафаслар) менга илтифот қилиб, даволасалар ҳам яшашимнинг имкони йўқ.

98. Лекин (эй пайғамбар), агар сенинг эҳсон шарбатхонангдан бир томчи бу нотавон хастанинг оғзига томизсалар

99. Ўша он исонафас нутқдан икки юз ўлик тирилиб, ўз руҳларини оёғим остига тавалло қилиш учун ташлайдилар.

100. Ўша нафас билан наъting (мадҳинг)ни шу қадар таърифлайки, юқори (осмон)даги малаклар (эшитиб) руҳларидан кечиб юборсинглар.

101. Наъting ҳақида бир ҳарф ёзсан, фаришталар уйқуни ҳаром қилган кўзлар қорачифидан сиёҳ қилиб нуқтасини қўядилар.

102. Агар лабташна (чанқоқ)ларнинг қуриган, ранж тортган ҳалкуми (томоғи)га бундай наъting зилол (сув)идан бир қатрасини томизсалар.

103. Сўнгра уларнинг оғиз сувини ер остида унтулган жасадларнинг хокларига суртсалар, улар қайта тириладилар.

104. Агар (бу наът – қасидани) «Айн ул-ҳаёт» деб атасам арзийди, чунки ҳалқ унинг насими (шабадаси)дан ўлган жисмларга тоза жон (руҳ) бағишлиайди.

105. Қасида байтларини аниқлашда «Оби бақо» (ибораси)нинг имлоси (абжад ҳисоби)га назар солсалар, байтлар сонининг унга tengliginи кўрадилар.

106. Ё Раб! Гуноҳкорларни аямай дўзахга соладиган у кун (қиёмат)да Ҳабибинг (Муҳаммад алай-ҳиссалом) дан менга шафоат етказ, (насиб эт).

III

«ТУҲФАТ УЛ-АФКОР»

(ФИКРЛАР ТУҲФАСИ)

1. Подшоҳлар тожидаги қип-қизил лаъл – бошда хом хаёл пиширувчи (етилтирувчи) бир чўғдир.
2. Ўлимни эсламайдиган подшоҳнинг мамлакати вайрон бўлади, оқибатсиз шоҳ (Хусрав каби) юртига зиён келтиради.
3. Зеб-зийнаттага ҳирс қўйиш шоҳона шон-шавкатни барбод этади, ўрмон шерига нисбатан занжирбанд шернинг савлати кўримсиздир.
4. Шоҳнинг бош оғриғидан холи бўлиши маҳолдир, «Катта ногоранинг ичи бўшу ғавфоси бошни оғритади».
5. Қуриган оғиз ва намли кўзга қаноат қил, ҳўлу қуруқда қаноат қилган қуруқлик ва денгиз подшоҳидир.
6. Хожа бир нарса олишдан олдин андиша қилиб, хижолат чекади, қози тамаъ қилиб, эшикка мўлтираб туради.
7. То риёкор шайх сафсатасини бас қилмас экан, кўнгил оғрийверади, то қишининг совуғи кетмаса, яланғоч изтироб чекаверади.
8. Ҳийлагарлар гапириб берадиган ҳар қандай воқеадан ақл кулади, тушида афсона айтувчи (алаҳ-сировчи) одам кулги қистатади.
9. Таъмагир воиз – нон тиловчи гадога ўхшайди, улар ўртасидаги фарқ – бири минбар устида, бошқаси минбар пастида бўлади.
10. Риёкорлик тасбеҳининг доналари расволик уругини ундиради, дарвоҷе, уруг ўз жинсига мансуб мева беради.
11. Фақиҳ (шариат олими) фиқҳ (шариат илми)-ни макр-ҳийла қуроли қилиб олса, у фақиҳ эмас, фиқҳ касалига мубтало бўлган кишидир.

12. Ҳийлагар қозининг күп шоҳидлар гувоҳлигінда гувоҳноманы түлдиргани ёлғондир, гувоҳнома қозининг мартабаси учун керакдир.

13. Жабру жафо йўлини тутган эл, шубҳасиз, жоҳиллар, жоҳил жаҳолатдан қутулдими, демак, илм ҳосил қилибди.

14. Сулуқ юкини кўтарувчи ҳаммолларга фақирликка чидашни осон деб билгин, туяга оғзидағи қуриан тикан янги, тоза хурмодек туюлади.

15. Орифлар наздида донишманднинг ўринсиз лфи Афлотун бошига тож бўлса ҳам, бало-офатлар китиравчидир.

16. Эшакмунчоқ эшак нўхтасини безашга муносаб бўлганидек, нодоннинг сафсаталари ҳам уни маҳара қилишга арзийди.

17. Ҳар оқшом юлдузга боқсанг бойўғлидек сенга тикилиб туради, ўзи алдоқчи бўлган юлдузлар қандай шумлик келтириши мумкин?

18. Чарх бир хастадурким, ундан эҳтиёт бўлиш лозим. Чунки, аъзосининг ҳар тарафида юлдузлардан оқ ўл (доғ)лар бор.

19. Кўк гумбаз (фалак, осмон)нинг иши қон тўкишдан иборатдир, хинонинг ҳам барги кўку, аммо, рани қизилдир.

20. Луқмаҳур бўғзинг озор берувчи душманингдир, сен ҳанжар (бўғиз, ҳалқум) деганинг нуқталардан юсалган ҳанжардир.

21. Агар разил (пасткаш) одам атласу шоҳи (либосләр) кийиш учун умрини барбод, қилса ажабланмаслик керак, пилла қурти ҳам ўзига ипакдан кафанд тўқийди.

22. Тариқат йўлчиларининг сулукига бойлик ҳам камбағаллик ҳам моне бўлади, сафар оти на семиз, на ориқ бўлиши керак.

23. Сулуқ машаққатлари ҳалим одамнинг пешонасига ажин сололмайди, кучли шамолдан ҳосил бўлган тўлқин сувдан мармарни чиқариб ташломмайди.

24. Ўрдак жонига қарчифай қанотининг ҳар бир пати ханжар бўлиб ботганидек, солик баданидаги ҳар бир тук фосиққа аламли ниш бўлиб қадалади.
25. Оқил киши фақирларга пешволик қиласа ҳам камтарларлик қиласи, худди икки марваридни бир ерга пинҳон қилгандек (яхшилигини яширади).
26. Йўлбошчи (муршид)нинг яширин нарсаларни кўрсатувчи дили гўё жоми Жамдир, Искандар оиласи Хизрга оби ҳаёт (тириклик суви)дир.
27. Кўз ёш ва қалб изтиробидан шараф бўлмаса, хотинларингга ях сумалаги кофурий шамъ каби, балки, ундан-да софроқ туюлади...
28. Наҳс ва нажас кабилар ёмонлиқдан туғилан эгизаклардир, яхшилиқдан туғилганлари муіқу анбарга ўхшайди.
29. Ёшу қарининг кўнгли ишқ билан ободир, қадим Марв бинокори (султон) Санжар (ёдгорликлари туфайли) ҳар доим ҳам Санжардир.
30. Сафро сўзида «алиф» биқинига ўдек қадалса асфар (сап-сариф) бўлгани каби фений ошиқнинг юзи ишқ ўтидан сарғайгандир.
31. Ишқ денгизида саргардан бўлган ошиққа кишаннинг ҳожати йўқ, гирдобдаги кемага гијдобнинг ўзи яхши лангардир.
32. Ишқсизликдан кўнгил қаро бўлса, ишқ туфайли ўтлар сочади, совуқлиқдан кўмир, иссиқликдан чўғ бўлади.
33. Ошиқнинг иқбол тахти девоналик гулхазидир, самандарнинг қулранг тўшамаси бир тўда кумдир.
34. Санамлар қасрининг назоратчилари ҳар тарафдан келган интизор ошиқлар бўлиб, улар худди Хайбар қалъаси атрофида турган араб асиirlарига ўхшайди.
35. Ақл – яхши ном чиқаришнинг ҳезинаси, ишқ – улуғ бир олам, рўзғор тутиш хотин иши, лашкар бўлиш эрнинг насибасидир.

36. Чин орифнинг нажот хати – юрак хуноби (қон суви)нинг тўлқинлари бўлиб, ринднинг қадаҳ тумори (дуоси) май пиёласи атрофидағи хатлардир.

37. Хорлик харсанги асирлар суюнадиган ёстиқ бўлиб, қонли кийим шаҳидлар ёнбошига кўрпа-тўшак (кафан)дир.

38. Ҳақиқий орифга фано мулкидан то бақо мулкигача бир манзил деб бил, қуёшга шарқдан ғарбгача бир кунлик йўлдир.

39. Ҳасис одам қўлидаги ҳар бир ақчасини абадий деб ўйлади, ухлаган одам тушида кўраётган ҳар қандай кайфу сафоларга ишонади.

40. Ҳийлагар, маккора хотин ҳар тарафга шўх жилва қиласди. У бир найрангбоз – қўғирчоқбоздурким; унинг капаси чодиридир...

41. Кўзингга паридек кўринган хотинни йўлдан оздирувчи шайтон деб бил, елкаси атрофидағи икки қаноти (қўли) ёпинчигининг шерозасидир.

42. Кўмилган моллар бошида ўтирган нақшин либосли золим, хазина устида ётган олачипор аждардир.

43. Эй золим жафокор, олтин тождан кеч, Ҳақча яқинлик йўлини танла, «ақраб» (чайон) сўзининг бошидаги «айн» ҳарфини олиб ташласанг, «қурб» (яқинлик) қолади.

44. Сен «озар» дейдиган бу оловранг зарни ҳиммат аҳли тепиб ўтадилар, зарсиз Иброҳим (пайғамбар) тождор, унинг бутпараст отаси – Озар зарли эди...

45. Ҳар доим тилинг тифини тортавермаки, шаъмнинг бошида шуъладан олтин дубулғаси бўлса ҳам бошини кесадилар.

46. Гуноҳсиз одамга тил тифи билан озор бериш, соғ томирга ништар уриб, дармонсиз қилган кабидир.

47. «Довар» сўзидан «алиф» ҳарфи кетса, «давр»га айланганидек,adolatsiz ҳоким оқибат саргашта бўлур.

48. Хоксор кишилар даражада жаббор (жабр қилувчи)лардан юқори турадилар, чумоли шердан ўта кичик бўлса-да, минорада қуладай юради.

49. Юртни обод қилишда золим ва одил подшоҳ тенг (баробар) эмас, ерни шудгор қилишда чўчқа бошқаю деҳқон бошқа.

50. Мамлакатга икки подшоҳнинг хос мулоzимларидан ҳароб этувчи шамол эсади, «қайсар», «қайсар» сўзидан «қай» олиб ташланса, «сарсар» (кучли бўрон) қолади.

51. Подшоҳ ҳаётининг узайишидан кўнгил тўлмаса, ноқислик пайдо бўлади, паришонлиқдан «қасир» (қисқа) сўзини «қайсар» (подшоҳ) деб ўқийсан.

52. Касб машақатидан косибнинг қўлида пайдо бўлган қабариқ, мақсад гавҳарининг қўлга киритилганлигидан нишонадир.

53. Сажда (ибодат) қилувчиларнинг сироти мустақим (Ҳақ йўл)дан юрганлик аломати тўғрилиқдир, саёҳатчи қаламнинг катта йўли - мистар (чизғич) чизиқларидир.

54. Бошда нима ҳозирлаган бўлсанг, ўлганингда (охиратда) ўшани олиб кетасан, ёшлиқда нима ўргангандан бўлсанг, қарилиқда ёдингда турган бўлади.

55. Эр бечораҳол бўлса ҳам хотиндан кам эмас, дурнинг қиймати паст бўлса ҳам тухумдан кам эмас.

56. Ҳаддан ортиқ камбағаллик меҳнатини Қоф тоғидан оғир деб бил, «Қоф» – «фоқа» камбағаллик сўзига айланса, жуда хунуқдир.

57. Ҳиммат аҳлига фалакнинг нотекислигидан не зарар? Юлдузлар сайр эттандан ерда анҳору жарлар бўлса не заман?

58. Ҳийлагарнинг сўзидан рост гапдек фойдаланиб бўлмайди, масҳараぼз полизидаги сабзавотлар деҳқон полизидаги сабзавотлардек эмас.

59. Хоин тубанлик билан ҳосилни қўлга киритади. Тухум ўғирлайдиган сичқонлар худди шундай қиласидилар: бири замбар бўлиб ҳосилни бағрига босиб олади. Иккинчиси занбар ташувчи бўлиб уни судраб кетади...

60. Амалдорларнинг кўзи камбағалларнинг молидадир, шоҳпарамастлар лашкар овқати баҳонасида уларни олиб кетадилар ва мол йигадилар.

61. Лафзи содда бўлса ҳам «ширин»нинг маънози шириндир, нуқтасиз «суккар» ёзилса ҳам шакар шакар бўлади.

62. Ишқ тубан кишини ҳам кўзга олижаноб қилиб кўрсатади, парвонага шамънинг қомати Кашмир сарви (гўзали) кабидир.

63. Кўп нуқсонлар борки, ичиди бир нави фойдалар ҳам бўлади, лўлининг ёрилган чирмандаси маймун учун ўйнайдиган чамбаракдир.

64. Бу кўхна дунёда юксакларга интилиб манфаат изламаки, Исо алайҳиссаломдан юқорида юлдузлардан минглаб кўршапалаклар бор.

65. Кўнгил оламига зангори олам зийнатининг ҳожати йўқ, Фирдавс гулшанининг безаги нибуфардан эмас.

66. Кимки, нарғис кўзидек зарга кўз тикса, кўзи нарғис кўзидек найза учига муносиб бўлади.

67. Комил инсоннинг кўзи Хизр чашмасидир, кимки бу икки чашмадан бирини топса, абадий ҳаётга эришган бўлади.

68. Кимки зарга кўнгил қўйса, фақрлик (мақоми)дан қуруқ қолади, ризқида фақирлиқдан улуш бўлса, бу – дабдабасиз фақирлиқдир.

69. Фақирликни гадолик тўшанчисининг четлари шарафидан деб бил, подшоҳ айвонининг кунгураси Зуҳал (Сатурн) қасридан баландроқдир.

70. Мансабдорларнинг Қуръон қўйиш учун ясатган лавҳарининг кунгураси дин қўргони девори эшигининг раҳналариидир.

71. Подшоҳ фақирликка моне бўлувчи нарсалардан халос бўлишни истаса, тадбири шуки, тасарруфидаги барча молларини қайтадан тупроқга ташласин.

72. Ҳаққа олиб борадиган йўллар кўп, аммо тез элтувчи ва яқин йўл – фақр йўлидир, шунинг учун ҳам пайғамбар «алфақру фахри» (фақирлик фахримдир) деган.

73. Бу (Ҳаққа элтадиган) йўлда пайғамбар билан изма-из борган киши Аршга парвоз қиласи, чунки у (пайғамбар) йўл юрувчи ва йўл бошловчиидир.

74. Пайғамбар шариатининг ҳомийси бўлган Жомий Кавсар шаробидан лаболаб тўлдирилган шариат қадаҳини қўлида кўтариб турибди.

75. Илмининг ҳаддан ортиқлигидан у пайғамбарга ворисдир, балки набининг ҳадисига кўра у пайғамбарлар кабидир¹⁷.

76. Равшан фикрнинг боғи бир чамандурки, ҳар бир япроқ юзидағи томчи латофатда нурли қуёшдир.

77. Юксак табиатининг гулшани шундай шарофатли бир боғдурки, ҳар бир гул кўйлагининг тугмаси ям-яшил осмондир.

78. Илмининг кўплигидан чарх ҳам четга чиқиб туради, қаердан ҳам кўпикли қадаҳ дарё идишига қопқоқ бўлишга арзисин.

79. Унинг хотираси маъно дурларига муносиб қутича бўлганидек, чарх юлдузлар чўғига муносиб манқал (оташдон)дир.

80. Барча бокира (асл ва тоза) маънолар унинг қаламидан туғилади, гўё қаламга оналик қилган, бокира маъноларга ҳам онадир.

81. Бокира маънолар жонбахш ҳолатлар вужудга келтирса, ҳеч боки йўқ, қизи Марям бўлган кишига Исо(пайғамбар) набирадир.

82. Фикрининг илми қалбимда порлаб, гўё булутни ёндириди, пахта ойнадан эмас, қуёш ҳароратидан куйиб кетади.

¹⁷ Бу байтда: «Олимлар пайғамбарларнинг ворислари»дир ҳамда «Умматимнинг олимлари Бани Йсройл пайғамбарлари кабидир» ҳадисларига ишора қилинган (Таржимон).

83. Ақл унинг мукаммал сифатларини санашдан ожиз, бир кўзи кўр одам осмон юлдузларини қандай санаб тугатади?

84. Эй дин ҳомийси! Дўзах аҳли жаннатни умид қилганидек, хоксорлар жони эшигинг тупрофига етишишни ҳавас қиласидар.

85. Фунча ичига тушган шабнамдек бир неча муддатдан бери ғампарвар кўнглимда фақирлик дуррининг орзуси тушган.

86. Фақр гадолигини истаган подшоҳ подшоҳликни орзу қилган гадо кабидир.

87. Тирикликни орзу қилган ўликдан кўра, жонбахш фақр зулматида ўлмоқлик орзуйимдир.

88. Бахтсизлигим уруғи узлуксиз дил дарди мевасини беради, уруғ қандай бўлса, ўшандай ҳосил бериши айб эмас.

89. Танамда фақат тақа ва алиф доғидан дардим аён бўлгани йўқ, кўпинча ўқ-ёйдан баданимда жароҳатлар пайдо бўлган.

90. Бир назар сол, жинсдошларимдан айрилиб турай. Нажмидин Кубронинг назарига тушган ититларга сарвар (бошлиқ, етакчи) бўлди.

91. Ҳиммат шами, ғам кулбасида мақсадга улашибтирувчи мумиё (даво) бўлса, юлдуз нури тундаги кемани соҳилга етказувчи раҳбар (йўл бошловчи)дир.

92. Бу назм (қасида)ни татаббуъ қилганим учун таънадан йироқман, зеро, кимки пайғамбарга чокар (хизматкор) бўлса, суннатга эргашган бўлади.

93. Қуёш нуридан най (қамиш)да шаккар (пайдо) бўлганидек, хотирингни илтифотидан бу ширин нукта (нозик маъноли сўз)лар ҳосил бўлди.

94. Қасида байтларининг сони бир кам юз бўлиб, ҳар бир байтига бокий ва тирик бўлган Аллоҳнинг бир номидан равнақ етгандир¹⁸.

¹⁸ Бу байтда Аллоҳнинг 99 исмлари (асмои-ҳусно)га ишора қилинган.

95. Қасиданинг ҳар бир байтини Байтуллоҳ (Каъба) десам арзийди, чунки эгнида матонатдан тикилган қора либос бор.

96. Лекин у, хусусан юлдузлар билан гужфон чархнинг ёнбошида бўлса, порлоқ дур тўла қутичанинг эгаси бўлсам!

97. Номини «Туҳфат ул-афкор» десам, ажабланадиган жойи йўқ, ҳузурингта фикрим денгизидан бу гавҳарни туҳфа қилиб келтирдим.

98. Қасиданинг ёзиб тугалланиш тарихи «Явми жомеъи шаҳри ражаб» бўлди, ажабки, у ою кун ҳисоби унинг ниҳоя топганига мазҳардир.

99. То Қуёш тўртинчи осмондан нур сочиб турар экан, ер юзида толибларга олий соянгдан файзлар етаверсин!

IV
«ҚУТ УЛ-ҚУЛУБ»
(ҚАЛБЛАР ОЗУҚАСИ)

1. Жаҳонким, фанонинг бепоён йўлининг тор бир йўлакчасидир, унда абадий яшамоқни ўйламаким, бу – шоҳу гадонинг (келар-кетар) йўлидир.
2. Қандай қилиб мангу қолиш мумкинки, йўл қароқчилари дин ва дил бойликларини талон-тарож қилиш учун пистирмада турадилар.
3. Бу қандай йўлдирки, унга қадам босмасданоқ томидан кўчиб кетиш учун ногора овози чалинади.
4. Бу ажаб бир йўлдирким, унинг ибтидоси зоҳир эмас, фарид бир биёбонким, бирор мақсад самараси ҳам кўринмайди.
5. Бу шундай ўтиш жойидирки, Одам ва Ҳавво замонидан бери унда эркагу аёл макон тутмасдан ўтиб кетадилар.
6. Ота-онанинг иши шу бўлгач, унда фарзандларга ҳам шу мерос тегди, натижаси эса – сен билан биз...
7. Сен агар бу кўҳна жаҳонда минг йил қолсанг ҳам, унинг муддати бир лаҳзага тенг бўлмайди.
8. Чунки бу муддат ўтгандан сўнг агар ярим нафас олмоқчи бўлсанг ҳам ололмайсан.
9. Бу маконда кишига ўтирмоқча умид йўқ, унинг бирор жойида ўтирмасдан кетмоқ лозим бўлади.
10. Ажабо! Қара, сенга теккан бу тор макон шундай кенгки, унинг бўшлиғи фазонинг ўзи!
11. Янада ажойиброги, ундан сенга ранжу азоб етиши билан бирга, чархдан юз ғаму, осмондан минг жафолар ёғилади.
12. Чархдан кечаю кундуз шундай азоблар етгач, ҳар кун тонгдан шомгача сенинг айшинг (ҳаётинг) заҳматдир.

13. Бу кўк фалак жомига яхшироқ назар солсанг, сени ўлдирмоқ учун унга фано заҳридан тўлдирибдилар.

14. Унинг қуёши даврига агар боқсанг, маълум бўладики, унинг нуридан сенга қасд қилиб икки юз бало найзаси тегади.

15. Бу айланма фалакнинг ихтиёри ўзида эмас, у ҳам бу айланишда қазонинг қўлидадир.

16. Унинг қандай эрк (ихтиёр)и бўлсинки, минг асрлардан бери қудрат қўлинни остин-устун қилиб ташлабдилар.

17. Чарх мен каби овораю бевошга ўхшаб, ўз ихтиёри билан бир нафас ҳам ором ололмайди.

18. Қуёш қадар демайман, балки бир зарра миқдорича ҳам киши ўз ҳолини каму зиёд қила олмас.

19. Оламга баҳт ва баҳтсизлик келтирувчи юлдузларнинг нишонаси қодир ва якто бўлган Худованд амри билан зоҳир бўлади.

20. Жаҳоннинг бор бузуқликлари юлдузлар сайрига тегиб, ҳақни кўрувчи кўзларни кўр қиласди.

21. Ҳар кимки, ернинг кенглигидан фалакка юксалса ҳам, унинг паст (забун)лиги осмондан ергача бўлади.

22. Тоғнинг баландлиги осмон қадар бўлса ҳам, юраги конлардан юз пора бўлиб, бошига тупроқ тортади.

23. Ўрмон – шер кушандаси эмас, сичқон ўлиги кўчада қолмайди, жабру жафодан заифгина чумолига қанча ранжу мashaққатлар етади.

24. Қара, шундай баҳайбат, катта филнинг хартумига пашша кириб, унга не кўргуликлар кўрсатади.

25. Ойга панжа урмоқчи бўлган арслоннинг ҳам терисини шилиб, оёқ остига ташлайдилар.

26. Денгиз тўлқинли чўққиларни кетказувчи бўлса ҳам юзида қайғудан ажинлари бор.

27. Наҳанг (кит) дengiz сувининг қаҳрамони бўлса ҳам, оқибат кўплаб сув қуртларига ем бўлади.

28. Нега аждарга қарайсан, хазинага боқ, унинг ўзи бир қанча ҳирсу нафс аждаридан қолган.
29. Анқодан сўз очма, кимки қаноат Қофи (тоги) чўққисига қоне бўлса, у Анқодир,
30. Сен баҳор булутию унинг кўз ёши ва фарёдига қара, ўзига мотам тутгандек осмонда қора либос кийган.
31. Яна сен бу бунёд қилувчи кучли шамолга қара, хоксорлик билан олам даштларини кезади.
32. Бўрини ов қилувчи бургутни кўрким, сайёд қўлида икки қаноти ва думидан бўлак, ўзи саҳро тулиқисига ўхшаб қолади.
33. Сен тўғралу қарчигай кишанларига боқ, ўлимга маҳкум қилингандар каби алдоқчи замона уларнинг кўзларини бойлаб қўйган.
34. Азалдан золимларнинг иши шу тарзда, мазлумларнинг равиши ҳам шу йўсиндадир.
35. Гарчи Хитой оҳусининг мушқдони (киндиғи)да тўла мушк бўлса ҳам, мушқдонини шилиб олсалар, хато ишлиги билинади.
36. Тустовуқнинг бўйнидаги хушбўй ҳалқасимон чизиқлар эмас, балки лочин чангалидан аъзосида қолган издир.
37. Қаҳқаҳа уриб сайрайдиган каклик аслида доим қон ютади, унинг қизил тумшуғио, қизил панжалири бунга далилдир.
38. Ширин сўзловчилар доим хордирлар, гўё тўтилардек ошкора маҳбус, ожиздирлар.
39. Тоза рухсор май ичувчиларнинг хор бўлганлик аломати – қизил гулга асир бўлиб қолганликлариdir.
40. Товус паридаги нақшларни олтин тамғалар дея кўрма, аъзосидаги гўзал тамғалари ранж тийғидандир.
41. Ўйғоқ булбул савдо оташининг малоҳат боридаги кул ичига тушибди.
42. Яна ажойиброги шуки, оташранг дилрабо гул, ғаму андуҳдан қонга ботгану кўйлаклари чок бўлган.

43. Парвонанинг иши ҳам овворагарчилик, во-
лаю шайдо бўлиб, куйиб-ёнишдан бошқа чораси йўқ.
44. Шамнинг ёнишию ўлимини кузатсанг, ўзига
аза тутиб, гоҳ нола қилади, гоҳ эриб кетади.
45. Чумолидан ғазабли шерларга ранж етишининг
нима фойдаси бор, чунки ўзи оёқ остидадир.
46. Пашшадан ўрмондаги филга ҳам озор етса-да,
бир тезак тутатилса, барчаси қочиб кетади.
47. Ёруғ олов гарчи олий жавҳар бўлса ҳам, унинг
куйдирувчи ҳароратидан таңда қанча титроқлар бўлади.
48. Ҳаво халқ ҳаётини узайтирувчи бир нарса,
лекин у бузилса, ундан оламга вабо тарқалади.
49. Агарчи «барча нарса сувдан яралган»¹⁹ бўлса
ҳам, сувга чўккан ўлади, тирик қолиши маҳол.
50. Тупроқни сукунат ва ором манбаи деб билма,
қуюн турганда у шамолга айланади.
51. Махлуқот жинсидан ҳеч бир нарса – гарчи
кучлидир ё заиф, шоҳдир ё гадо.
52. Оламда меҳнатсиз бирор истак мұяссар
бўлмайди, фақат тенгсиз, қудратли Аллоҳ бундан
мустасно, чунки У ашёларни яратувчи...
53. Азалдан то абад яратилган ҳар бир нарсанинг
ожизлиги яратувчининг борлигига гувоҳдир.
54. Махлуқотни яратувчининг иши шундай экан,
у истаганидан ташқари ҳеч нарса бўлмайди.
55. Бас, Ҳақ сенга амр қилган ва таъқиқлаганла-
рига имкон даражасида амал қилиб, яшамоқ пайи-
дан бўлиш лозим.
56. Аввало, шариат сенга фарзу вожиб қилгани-
ни, сўнгра нафлу суннатларини адo қилмоқ зарур.
57. Мўътақадот (эътиқод қилинадиган нарсалар) ий-
мон аталиб, тил билан айтиб, дил билан тасдиқлашдир.
58. Биринчидан, зоти покни Ҳақ деб билгин, шу
тарздаки, у боқий, балки боқийликнинг ўзи...
59. Унинг мавжудлиги бор бўлган ва доим бор
бўлади, ягоналигидан ҳамду санога лойикдир.

¹⁹ Қуръон, «Анбиё» сураси. 30-оят

60. Унинг сифатлари қандай ва қанча деган билан тутгамас, Ҳаёту илму иродати қудрат исмлариdir.
61. Яна у хоҳлаганини бажарувчиdir, феъл (амал) ундан, яхшилик ундану, ёмонлик фалақдан.
62. Яна фаришталарким, осмондаги тасбиҳgўйлардир, ҳар бири пок Худо номини зикр этиб тасбиҳ айтадилар.
63. Яна унинг китоблари дурким, ундаги барча нарсалар ҳақдир ва ҳозири нозир Худонинг сўзлари dir.
64. Яна унинг ҳалқа юборган расул (элчи)ларидурким, ҳар бири ҳидоят йўлининг раҳбари dir.
65. Араб бўлган Мұҳаммад алайҳиссалом расуллар гуруҳининг пешвоси, улардан кейин яратилган бўлса ҳам зот жиҳатдан аввалиdir...
66. Яна ўлимдан сўнг қайта тирилишдирки, унга ишониш керак, ҳаммаси ростdir.
67. Яна барча яхши ва ёмоннинг мавжудлигини қадардан билмоқ ва тақдирнинг ҳақ эканлигига ишонмоқ.
68. Иймон деб ном олган эътиқодотлардан кейин, ислом дини беш аркон (шарт)лар билан барқарорdir.
69. Аввало, «Ашҳаду ан ло илаҳа иллаллоҳ»ни айтиб, Мұҳаммаднинг пайғамбарлигини тасдиқлаш.
70. Беш вақт намоз ҳам исломнинг ганжиdir, бажармаган эркагу аёлнинг гуноҳи кечирилмайди.
71. Йигирма дирамдан яrim дирам садақа (закот) бермоқ фарздир, у – фақирлар ҳаққидir.
72. Яна бир йилда ўттиз кун рўза тутмоқ. Бир кун қасдан тутмаса, икки ой пайдарпай қазосини тутиш жазоси (каффорати)dir.
73. Яна бири, йўллар очиқ бўлиши шарти билан ҳаж килмоқдур, агар (йўл) хавфсиз очиқ бўлmasa, ҳаж раво бўлmas.
74. Эътиқодотлардан сўнг ибодатларинг шулардир, аммо сенга белгилаб қўйган шартлари ҳам бор.
75. Агарчи зоҳирда жисми бўлса ҳам, ҳар бирининг ботинида яширин руҳи бордирким, номи – тақводир.

76. Нимага шариат қатъий амр қилмаган бўлса-ю, аҳли тариқат унга машғул бўлсалар, улар турли риёзатлардир.

77. Мазкур бўлган «Ла илаҳа иллаллоҳ»ни зикр қилиб, бу дарёга ғарқ бўлганлар кўп.

78. Агар фалак қаторлари бир-биридан узилиб кетса ҳам, бу зикр дарёсига ғарқ бўлганинг тўлқинлардаги хасу хашакка парвоси йўқ.

79. Мушоҳадани кўрки, намозхоннинг ярасидан ўқни тортиб оладилар-у, у — бехабар, ўқ жойидами ёки йўқ.

80. Кўп намозхонлар борки, кечаси икки ракаат намоз ўқиш учун «Каломуллоҳ»ни тик туриб хатм қилиб қўяди.

81. Закотни кўр, қирқ дирамдан бир дирам берилб, фарз адо қилинади, бу ризонинг ўзиdir.

82. Рўзани қара, қирқ кун чиллани бир ният ила ўтказади, қалб емоқ-ичмоқ ғамини чекмайди.

83. Бу қандай Каъба тавоғидурким, эҳроми Батҳо (Каъба) тарафига қараган шарқ қуёшидек хилватхона эшигидан бошланади.

84. Ҳақ йўлидан юрувчилар шу сулуку тариқатда юрибдилар ва хотирлари хатару риёдан покдир.

85. Сен агар Худо зотининг ягоналигига гувоҳлик берсанг, шунга ҳам хизмат ҳақи (тўлов) умид қиласан, бунга Худо гувоҳдир.

86. Агарда таҳоратсиз бошингни саждага қўйсанг, донг чиқариш учун муаззиндек оламга жар соласан.

87. Агарда Қорундек хазинанг бўлсаю, яrim дирам камайиб қолса, саҳоватдан лофт-қоф урасан.

88. Ва агар ўттиз кун рўзадан бир кун рўза тутсанг, ифторлик учун бева-бечоралар дастурхонини талон-тарож қиласан.

89. Агар ҳажга отлансанг, бу сафарингдан савдо қилиб ўн, йигирма, қирқ танга фойдалар олмоқчи бўласан.

90. Сенга айтганларимнинг барчаси мусулмончилик шевасидир, зулму фосиқлигингдан бир зарраси ҳақида сўз айтсам бало ёғилади.

91. Номардликдан кетма-кет май қадаҳларини кўтарасан, унинг оқибатида дам-бадам зино қилиш фикри хаёлингда туғилади.

92. Агар зинога мұяссар бўлсанг, ҳануз фусл қилмасдан, ҳалқ ичида мардман дея fabfo соласан.

93. Қизифи шуки, хотининг ҳам сенга ўхшаган эркак билан шу иш (зино)ни қилган ва шунинг ўзи сенга яхшигина жазодир.

94. Сен ўз «тақвоинг» ва аёлинг «иффати»дан ҳам хабардорсан, лекин эркагу аёлдан хаёлингни яширасан.

95. Қувват ва озуқангнинг бари тўнғиз гўштидан бўлгани учун ҳам бирорларнинг хотинига қарайдиган одатинг бор.

96. Юзта Закариёнинг бошига арра тортсалару, уни ҳалос қилиш учун бир дирҳам берсанг ҳам, аза тутасан.

97. Бу разиллик ва муртадлигинг билан тагин ўзингни Закариёдек иффатли ва Яҳёдек исматли қилиб кўрсатасан.

98. Дилинг шайтон ва девлар ватанидир, ватан эмас, уларнинг ахлатхонаси, балки ундан-да тубанроқ макондир.

99. Малоикалар шул ўлканинг тепасидан ўтсалар, унда сенек маҳлуқнинг маскан тутганини кўрсалар.

100. Сенинг шум ботинингдаги кирдикорларни кўриб, уларга вабо теккандек ҳаммалари ҳалок бўладилар.

101. Шу ёмон сифатларинг билан ҳам ўзингни азиз тутасан, гўё жаҳон ҳалқидан ортиқ еринг бор.

102. Дўзах оловининг азоби ҳам сенга ҳайф, олов сенинг азобингдан хомуш бўлиб ўчади...

103. Эй улуг Худойим, нималарники шарҳ қилган бўлсам, мен ҳам шундайман, балки баттар ёмонроқман. Маккор нафс домига мубталоман.

104. Бир нафас бўлса ҳам, ҳаётимни Сенинг ёдинг билан ўтказиш дунёдан ва ундаги бор нарсалардан яхшироқдир.

105. Умримни Шайтоннинг амрига итоат этиб зое қилдим, энди ҳасрату надоматлар чекаман.

106. Ёмонлигимдан шайтонлар менга эргашди, бу эргашишда Иблис ҳам шерик бўлди.

107. Ўзимга ўхшагандан минг фарсах қочсам тўғри бўлади, лекин менга ўхшаган бир баҳтсиз бу оламда борми ўзи?

108. Нафсим деву шайтонга ёмонликни ўргатди. У истаган нарсани бошқа ҳеч ким қилолмайди.

109. Ёшлигим шундай эгрилик билан ўтди, қариликда эса эгрилик тўғри бўлмайди.

110. Энди ўзимни минг марта ўлдирсам ҳам, ҳало-катли дардимга ўзимни ўлдиришим даво бўлмайди.

111. Аммо гуноҳларим бундан минг марта ортиқ бўлса ҳам, Сенинг бепоён раҳматинг олдида фалак қаршисидаги Суҳо (кичик юлдуз) кабидир.

112. Раҳматинг денгизидан бир қатра (томчи)си маъсият тутунидан қорайган номаи аъмолимни ювиб ташлайди.

113. Сенга мени ундей қил, бундай қил демайман, Сен қандай хоҳласанг шундай қил, мен розиман.

114. Фонийга лутф этиб, ғайр (ўзингдан бегона)-дан уни қутқар, бақога элтадиган фано йўлини унга насиб эт.

115. Ўз ёдингга маҳв этиб, шундай ғарқ қилгинки, қалбида Худо ёдидан бошқаси қолмасин.

116. Бу қасида аҳли сулук қалбларига физо бўлди, шу боис унинг номи «Қут ул-қулууб» (Қалблар озуқаси) бўлди.

117. Кимки ўқисаю, унга амал қилса, шубҳасиз қалб боғидан жаннатдагидек ҳосил олади.

118. У беҳишт неъматидан қалбга гизо етса, ме-
нинг шикаста қалбимга ҳам у неъматлардан умид бор.

119. Аҳли тараб соф майдан иссалар, қадаҳлари
чеккасида қолган бир қатраси сенга насиб этар.

120. Худо назм қилувчи, ўқувчи ва кўчирувчи-
сига дину дунё ва охират фойдаларини ато қилсин!

V

«МИНҲОЖ УН-НАЖОТ»
(НАЖОТ ЙЎЛИ)

1. Қандай яхшики, юзингнинг шамъи (нуридан) инсонларнинг кўзи ёриди. Инсонликнинг жавҳари бўлганинг учун жаҳон одамларининг кўз қорачифига айландинг.

2. (Шундай асл инсонсанки), сенинг тупроғингни (Сен бунёд этилган тупроқни) олиб келиш учун фаришталар ҳаммоллик қилдилар. Сенинг (тан) мулкингнинг таркибини яратиш учун фалак майдонлик вазифасини ўтади.

3. Яратилишинг тилсимига қудрат қўли меъморлик қилди. (Ўша қудрат қўли) ўша тилсимга ҳикмат хазинасини кўмиб қўяр экан, ундан фаришталар ҳам бехабар қолдилар.

4. Аллоҳ илмларидан «Алламал-асмо» (пинҳон нарсаларнинг номлари) таълимими ўрганишда билим аҳллари ўртасида бу исмларни энг яхши билувчи деб ном чиқардинг.

5. Баъзида қирқ кунлик гўдаклик вақтингда қирқ яшар кексалар билан Аллоҳ илмларининг сирру асрорлари ҳақида сўзлашдинг, сирлашдинг.

6. Қуту қувватлари зикрдан иборат бўлган олий гулшан қушлари (фаришталар) ҳам ёқимли овоз билан сенинг ҳузурингда бош қўйдилар (сенга сажда қилдилар).

7. Бир ваҳший қуш (яъни, шайтон) сенинг ҳузурингда бош қўймади. (Шунинг учун ҳам) Худонинг қаҳри билан унинг бўйнига лаънат бўйинбоги тушди.

8. Сенга баланд мартабалиқда ер ва осмонда инсонлар ва жинларга халифалик мұяссар бўлди.

9. Юраги қора душман (шайтон) ер юзидан ҳайдалгандан кейин сенга улуғворлик билан юксалиш насиб этаверди.

10. Тангрининг соясидан бошинг баланд бўла-вергани сабабидан ҳамма фаришталарнинг боши хизматкорлик сояси остидадир.

11. Буюклигинг базмининг соқийлари кавсар майининг ҳароратидан юзлари жаннат боғининг лолалари каби минглаб гуллар билан безангандир.

12. Билмайман нима бўлдики, Ҳақнинг «ло тақ-рабо»²⁰ – «икковларингиз яқинлашманглар» деган буйругини эшитганинг ҳолда йўлдошинг (Момо Ҳавво) билан бирга жонингга душман бўлганнинг (шайтоннинг) сўзига кира қолдинг.

13. Икки гуноҳсиз жаннатийнинг баланд ибодат ва тақвоси билан бир алданиш натижасида (жаннатдан) ҳайдалишининг нима кераги бор эди?

14. Сенга душманинг бандага буюрилганини тарқ этишни амр этди, натижада эътиқодга дарз кетди. Ўша кундан бўён фам ичидан қолган буғдой ўз бағрини чок этганича қолди.

15. Ҳурнинг сочини қўлдан берганингдан бўён рўзгоринг ҳурнинг сочига ўхшаб ҳам қора кунга қолди, ҳам паришон бўлди.

16. Қандай расволикики, шундайин расо (комил) инсон жаннат боғидан қувилиб, биёбоннинг девига ўхшаб фам саҳроси узра сарсон-саргашталиқда юрса.

17. Бундайин юзи қоралик, (Аллоҳ ато эттан) даргоҳдан қувилиш, гурбат ва машаққатлар ҳаммасининг боиси (фақат) шу бир лаҳзалик пасткаш нафснинг лаззати туфайли бўлди.

18. (Натижада) неча йиллар тавба қилиш, юзни ерга суртиш, киприк сели билан жаҳонни қонга ғарқ қилиш (билан ўтди).

19. Сенинг фифону зорингдан қушу балиқларнинг юрагига оғриқ кирди. Хато айтдим, (жаннатдан айрилишдек) ҳижрон доғи тошларга ҳам оғриқ солди.

20. Неча йиллар ўз иззат-нафсингни тутиш тахтидан йироқлашиб юриб, нима бўлса ҳамки, бир марта тавбаларинг қабул бўлди.

²⁰ Қаранг: Қуръон. «Бақара» сураси. 35-оят.

21. (Аллоҳ сени) асл мамлакат (жаннат)нинг таҳти томон олиб бормаган бўлса ҳам бу жаҳон мулкини идора қилиш ҳукмини топдинг.

22. Шундай юксак мартабалик (инсон) шайтоннинг макрига учиб бир марта қилган гуноҳи учун бошига нималар тушмади.

23. У Худо олдида шундай арзу ниёзлар қилдики, юз ҳол қўрқувлар билан бандалик расмини бажо келтирдики, чигалликлар ечилиб, мартабалик юз бера бошлади.

24. Эй ғофил, сен ўзингни ўша (гуноҳга йўл қўйиб тавба қилган Одам Ато ва Момо Ҳавво) нинг авлодидан биттаси деб ҳисоблайсан. Ҳар соатда юзта гуноҳ қиласану, лекин ўқинч (пушаймонлик) нималигини билмайсан.

25. Аввало шу равшанки, Ҳақдан ўзга холиқ йўқ. Дунё асосини тартибга солувчи, фалак биносини бунёд этувчи ўзга бунёдкор йўқ.

26. Шундай бир қодир яратувчинг бўла туриб, сен нафс (йўли)га кириб, иблиста итоаткор бўлдинг. Бундай зулм етказувчи нафснинг бошига тупроқ сочилсин.

27. Жаҳон офтоб нури билан равшан, лекин сен кўршапалакка ўхшаб кеча қоронбулиги пардаси остида сакраб, яшириниб юрасан.

28. Кофир нафсингга шунчалар банда бўлгансанки, ўлиминг чофида қўрқаманки, «ло илаҳа иллаллоҳ» (Аллоҳдан бошқа илоҳ йўқ) калимаси тилингга келмай қолади.

29. «Ло илаҳа»даги инкор қилувчи «ло» сўзи «Лот» (бут)ни ҳам инкор қилувчи «ло» бўлиб қолади. Бу «ло»ни ҳақиқий Аллоҳга тақамоқчи бўлганинг билан ҳеч натижа чиқара олмайсан.

30. Саргашта зарранинг ичига қуёш яширина-ди. Сасиб қолган бир қатра ичиди ҳаёт суви бўлади.

31. Бу қандай ислом бўлдики, унинг сустлигидан кофирлар кулиб турса. Бундай мусулмонлиқдан киши уятда қолса ажаб эмас.

32. Қара, бутпарат бутини ўзи йўниб бандалик юмушини бажо келтиради. Сен агар билсанг, Тангрига бандаликни ўрнига қўёлмайсан.

33. Тилинг калимаи шаҳодатни айтиб турса ҳам, лекин уни тасдиқ этишда юрагинг оинасини гуноҳ занги босади.

34. Қудси ошёнлик товусларнинг пок вужудини ҳам ўзингнинг ақлинг юзасидан имкондан ташқари нарсалар деб биласан.

35. Валекин ҳар турли рангга кириш учун чарх уриб ўйнайдиган қуш бўлиб фалақда юқори ва пастда муаллақ юрасан.

36. Аллоҳнинг китоби (Қуръон)дан бир ҳарфи-ни ёзиб фалақнинг ортига қўйса, Қуръон азаматидан фалак эзилиб ерга ёпишиб қолади.

37. Енгилтаклиг билан (Қуръон)нинг ҳар ҳарфидан чиққаң овозни сувоқ учун солинаётган со-мон хасичалик ҳам ҳисобламайсан.

38. Миллат ва мўъжизалар шоҳларини (мени) ёқтирмаса йўқ, дегандай писанд қилмайсан. «Рабби ҳаб ли»²¹ дуосини ўқиш вақти келганда Сулаймон-дан уялмайсан.

39. Бироқ ҳимматинг пастлигидан агар имко-нини қилсанг, чумолининг оғзидағи бир сасиган донни тортиб оласан.

40. Ноқислигиндан гўзалларнинг қоматларини қиёмат деб, (уларнинг) васл ва ҳажрини жаннат ва дўзах деб тушунасан.

41. Гафлат ва нодонлиқдан шундай кўрсанки, яратилиш боғида осмонни нилуфар деб биласан. Биҳишт дараҳти Тубони гиёҳ деб ҳисоблайсан.

42. Дунёдаги ҳамма яхшилигу ёмонликларни қазою қадардан (пешонага ёзилгандан) деб биласан. Бироқ оёғингни шариатнинг буюрганлари бандидан олиб қочасан.

²¹ «Эй Раббим, менга шундай мулку салтанат бергинки, у ҳалигача ҳеч кимга берилмаган бўлсин» (Қуръон. «Сод» сураси. 35-оят).

43. Бўйнингдаги ўша банд елкангдаги йўғон томирингга ўхшайди. Уни бўйнингдан осонлик билан олиб ташлашинг оғир бўлади.

44. Бандалик қилиш учун сенга намоз буюрилган. Уни одобу арконлари билан адо этиш фарз. Бажармаслик учун сенда ҳеч қандай узр йўқ.

45. (Уларни) адо этиш ёдингга келмайди. Адо этмоқчи бўлсанг ҳам шундай қиласанки, найрангингнинг ўти фаришталарнинг қанотини куйдириб юборади.

46. (Масжидга борганингда) одамларнинг кўзига кўриниш учун ундан (ҳаммадан) кеч чиқасан. Бундай масжидпастлиқдан (бутхонага кириб) бутпастлик қилиш юз мартаба яхшидир.

47. Қара, бутпаст бут олдида ҳар саждадан олдин юзи, қўл-оёғини ювади. Сен бўлсанг гусслиз, яъни бутун аъзоларингни покламай туриб Ҳақ олдида пешонангни ерга (саждага) қўясан.

48. Баъзан закот бериш учун ҳамёнингни очиш керак бўлган чоғда унинг оғзини чигил қилиб боғлаш учун очасан. Ичидаги ҳамённи ҳам маҳкам тутасан.

49. Бойлигинг қирқ қирқ бўлганда ҳам (закот учун) қирқдан бирини бермайсан. (Шунинг учун) қирқ қирқ талонга лойиқdir.

50. Рамазон ойи рўзасини Ҳақ буюрганидек тутмайсан. Тутсанг, уни ҳам нонни сарф қилмаслик учун тутасан.

51. Ўзинг гоҳида дастурхонингта қуёш чамбарагини нон қилиб қўйсанг ҳам ифтор чоғида ушатган нонингнинг ушоги бўлмайди.

52. Рўза тутмайсан, тутсанг ҳам ранж тортиб сажда қилмайсан (яъни намозларингни ўқимайсан). Таҳорат қилища ҳам ариқ сувини ранжитмайин дейсан (шунчаки покланасан).

53. Бордию ислом (фарзи) деб ҳаж қилишни кўнглингга тугсанг, Маккада матонинг қимматлиги ёхуд арzonлиги ҳақида суриштирасан.

54. Агар яхши фойда кўришга кўзинг етса, юк ортиб жўнайсан. Бундай ҳаж исломийликми, насронийликми, қандай фарқи бор?

55. Шундай бўлса йўл хавфи, сармоянг (пулинг-)нинг етарли бўлмаслиги, танангнинг соғ эмаслиги ҳам узр бўлолмайди.

56. Эй, мўъмин-мусулмон, агар имонинг шую, исломинг бу бўлса, бу парда ортида яширган қанчалар кофирилкларинг бор.

57. Айланувчи чархнинг нотекисликлари (ҳаётда рўй берадиган жоҳиллик, қўполлик) сени шундай қилиб қўйганки, сомон йўли юлдузларини хира юлдуз қилиб кўрсатасан.

58. Агар нафсингнинг нотекислигига инсоф билан қарасанг, фалакнинг нотекислигига тенглаштирмайсан.

59. Гўзалларни овлаш (мушкин физолларни қўлга тушириш) учун ўзингни каттакон (мовут) тўн билан ўрайсан. Лекин ўзингни Фаззолиу Каттонийлардан юқори оласан.

60. Агар сенга қўйиб берса, Қорунга ўхшаб хазиналарни йиғиб, яширасан. Лекин ўша хазинани яшириш учун дунёда вайронадан бошқани хоҳламайсан.

61. Сенинг хирқанг ичида юзларча бут яширган бўлиб, хориқи одат – кароматда ўзингни Харақоний деб кўрсатасан.

62. Дил экинзорига ҳаргиз амал уруғидан бошқа нарса сочмайсан. Билмайман, бу деҳқончиликдан нима ҳосил оламан деб умидворсан.

63. Жон экинзорининг ҳар томонига ҳирсу ҳавас хирмонини қўясан. Агар деҳқончилик шундай бўладирган бўлса, ундай хирмонга ўт тушсин.

64. Агар у хирмонга ғазаб юзасидан ўт тушса, кўз ёшинг сел (бўлиб оққанда ҳам) бўлганда ҳам у ўтни ўчиролмайди.

65. Фаришта, бордию масалларда айтилганидек (кўз ўнгингда) инсон шаклида намоён бўлса, шайтонлигинг тутиб уни меҳмон қилмоқчи бўласан.

66. Райҳоний майинг билан фариштани маст қилмоқ учун унга (одамни) беҳуш қиласиган дори қўшасан.

67. Сенинг бу шум девфеъллигингдан фалак ҳам омон қолмайди. (Бу ишларим билан) Худонинг ҳаҳридан ҳандай омон қоламан деб қўрқмайсан.

68. Гоҳида қўлингга олганинг тош артиниш вақтида рангли бўлиб қолсами, уни кўриб қорнингни лаъли Бадаҳшон деб биласан.

69. Агар бирорга саховат қоламан десанг, берадиган нарсанг бир қатра сийдиқдан иборат бўлса ҳам бутун оламга дурру инжу сочаяпман деб ўйлайсан.

70. Шу ҳаккалаган нафсинг билан қаршингда Фиръавн пайдо бўлиб қолса, уни Фиръавиннинг коғир вазири Ҳомондан бошқа деб танимайсан.

71. Агар Фиръавн билан Ҳомон қўлингга тушиб қолса, улардан юзтасини эшигинг олдида пойлоқчи қилиб қўйиши хоҳлайсан.

72. Агар Мусо Фиръавн қўчасининг бошидан келса, ундан қўрқмайсан, унинг саркаш ҳассаси сенинг кўзингта чавгон ўйинидаги эгри таёққа ўхшаб кўринади.

73. Мусо ҳассасининг қуёшдай равшанлиги сенга «яди байзо» (Мусонинг мўъжизали қўли) бўлиб кўринади. Унинг ҳассасидан ерга тушган соя Суъбон сеҳрини дафъ қиласи, деб биласан.

74. Чархнинг сеҳрловчи келини сенга юлдуз дурлари бўлиб кўринади. Лекин агар ғафлат уйқусидан омон уйғонсанг, у кампирнинг тишига ўхшаб қолади.

75. Кийимингни келинларга ўхшаб қизил ва сариқ (рангда) ялтиратиб киясан. Мардлар олдида бу хилда кийинишингдан кўра юз марта яланғочлик афзалдир.

76. Агар дунёning баланду пасти бир бошдан сеники бўлиб қолса, мағрурлик шиори билан субҳидамга ўхшаб куласан.

77. (Бу ишларинг учун) фалак ҳар дамда тонгдан оқшомгача юқорингдан мушт, қуйингдан шапалоқ тушириб, савалай бошлайди.

78. Фалак бир кун сенга адаб бериш учун қулолингни лаълу дурлари билан ерга шундай ишқалайдики, уни қимирлатолмай қоласан (шундай бўлгач, қулолингга таққан дуру лаъллардан нима фойда).

79. Агар юз йўл айш-ишрат тадорикларини тилингта олганингда ҳам Худонинг каломи (Куръон) тилингга келмайди.

80. Куръон саҳифалари санга гўзалларнинг юzlари бўлиб кўринади, ундаги оятларни зийнат холлари гумон қиласан.

81. Агар бирор азиз олдида бир дирам пулинг қолса, уни қайтариб олиш учун ҳамма Миср Юсуфи бўлганда ҳам зиндонга соласан.

82. Канъоннинг улуғлари юз йўл шафқат қилиб ёхуд кечирганда ҳам сен на кечирасан, на озод қиласан.

83. Бироннинг хазинаси сени олдингда бўлсаю, у муҳтожликка тушиб қолса, дон донаси ўрнига ўт тутқазасан.

84. Агар бирор киши сенга (ҳурмат юзасидан) таъзим қилиб, сени (бошингни) кўкларга еткурса, қўлингдан келса уни тупроқ билан тенг қиласан.

85. Сен ўт бўлсангу, мажусий сенга юз йил ёруғлик бағишилаган бўлса ҳам уни бир дамда куйдириб юборасан.

86. Ўзингта шундай либос бичасанки, унинг на этагини, на ёқасини идрок этиб бўлади.

87. Ипак қуртига ўхшатиб сени (ўша) кийимдан расво қилиб чиқарадилар. У сенга ўз қўлинг билан тайёрланган ҳам гўр, ҳам кафан бўлади.

88. Жон ипидан шундай парда тўқийсанки, агар ўлсанг, айланувчи чархнинг найрангларидан бепарда бўлиб қоласан.

89. Гоҳида май ичишу гўзаллар билан жонфидолик қилиш, нафснинг ҳар бир лаззат топиши бир руҳоний файзини кеткизади.

90. Ажаб эмаски, руҳинг ўлгану сен нафс учун тирик юрибсан. Жонга руҳнинг файзини сўраш ўрнига нафсингнинг ҳузур-ҳаловатига мубталосан.

91. Нафс мард кишиларнинг итидир. Сенинг сийратинг эса ит нафсга қулдир. Итлик, бу - кофир нафсга забунлик, мардлик – мусулмонликдир.

92. Мардлар олдида мардлидан лоф урсанг, уларнинг итига ўхшаб ҳамма нарсадан бебаҳра, хор бўлиб қолиб кетасан.

93. Томошани қарангки, жавлон урувчи отинг устига мингудек бўлсанг, шерлик лофини ҳам урасан.

94. Гумон қилиб турган отинг ўйноқлар экан, сен бу ҳайвоннинг тўғри йўлдан юролмаслиги, боз устига ўта ялқовлигини билмайсан.

95. Майдан маст бўлиб, ўзингдан кетиб булғанч-лигиндан ёқанг чок бўлгандир.

96. Нафақат май лойидан гуноҳкор бўлдинг, билсанг, ичдан ҳам шу боис балолар юз берди.

97. Шунга ўхшаш ахлоқсизлигинг билан ҳар томонга судралиб юришинг қачонгача? Даъвогарлиқдан ўтиб, бир йўл пушаймонликнинг йўлини тутмайсан.

98. Сендаги бу қадар гумроҳликлар отангдан мерос бўлиб қолган. Булар ҳаммаси нафсоний ғавфолар, шайтоний вассасалар туфайлидир.

99. Булар сенга отангдан мерос бўлиб қолган бўлса ҳам йифи билан «зalamno раббано»²² десанг гуноҳларингдан фориғ бўласан.

100. Раҳмат дengизининг устида юзлаб бундай гуноҳларни ювиб кетувчи мағфират мавжлари пайдо бўлса ажаб эмас.

101. Эй Худо, мен ҳам ўз нафсим билан золим бўлган бандаман. Одамни хор этувчи нафсга берилганлигим айтганларимдан юз чандон ортиқ.

102. Агар менга азоб бериш учун бошқа юзта

²² Қаранг: Қуръон. «Аъроф» сураси. 23-оят.

дўзах яратсанг, мен ўша дўзахларда куйишга лойиқман. Агар кечираман десанг ҳам Ўзингга осон.

103. Нима деган бўлсам ўшани юз баробарини ҳам айтаман. Лекин уч иш Сенинг даргоҳингта ҳаргиз менинг ёмонлигимдан келмади.

104. Мен уни айтай, токи олам ҳалқи билсин. Буни (асли) Сенинг олдингда айтишга ҳожат йўқ. Биламанки, Сен уларни биласан.

105. Уларнинг бири шулки, агар мендан юзта гуноҳ (ўтган) бўлса, улар ўзимнинг феълимдан келди. Улар билан фаҳрланмадим, балки юз қоралик билан пушаймон бўлдим.

106. Нафсим (туфайли) хато қилганимда ишим қўрқувдан ўт солувчи фифон чекиши, киприкларимдан ёш тўкиш бўлди.

107. Яна бири шуки, миллат (халқлар) шоҳи, Иброҳим ўтининг гулию Аднон аҳлининг фаҳри бўлган пайғамбарнинг шариатида бўлдим.

108. Оқ ва қора танлиларнинг пайғамбари, Ясириб ва Батҳонинг имоми, фисқу фужур эгаларининг умиди, ўғрилар ва зинокорларнинг шафоатҳоҳи

109. (Муҳаммад пайғамбар) олдида агарчи феълим билан қусурликларга йўл қўйдим, лекин раҳмоннинг тавфиқотидан ҳамиша комил эдим.

110. (Яна бир бошқаси) Маҳдум (Абдураҳмон Жомий) олдидаги қусурларим кўплигидан еру кўкка сифмаса ҳам,

111. Лекин шоҳ учун сидқидилдан дуоларим гавҳари баҳор ёмғири қатраларидан кўпдир.

112. Бу шоҳ шундай шоҳки, унинг кўк гумбазидай баланд мартабалилигини айтиб тугатиб бўлмайди. У қуёшга ўхшайди ва тенги йўқ (Давлатни қуёшга ўхшаб бошқаради).

113. Дам Умаршайх гавҳар сандигининг эгаси, дам Темурхон юлдузи авжининг баҳтиёр кишисиdir.

114. Абдулғози Султон Ҳусайн (авлодидан) асл-зодалярданнадир. У хон ўғли хон, Ёфас ўғлонидир.

115. Иззату ҳурмат буюклигига шоҳлиги ва хоқонлиги Ёфасгача боради. Подшоҳлик сулоласида хонлиги ва хоқонлиги Одам Атогача етади.

116. Қандай дилхушликки, унинг буюклиги олдида фалакнинг қадри пасаяди. Қандай ажойибки, шавкати юзасидан зотининг мартабаси жаҳонни идора қиласиди.

117. Ақлга сифмас даражада қавмининг кўплиги юлдузлардан ҳам зиёд. Қадрининг баландлиги имкондан ҳам ортиқ.

118. Диққатининг идроки ақл мағзини лол қиласиди. Кўнгил тортувчи нутқи олдида фаришталарнинг зикри нурсиз бўлиб қолади.

119. Сенинг буюклигини ўлчашда осмоннинг тарозу палласи битта тариқнинг (тeng бўлинганидаги) иккала пўсти бўлиб қолади.

120. Сенинг пок талъатинг наздида ҳамма равшанлик топади. (Лекин) ой ўз гуноҳи учун қора бўлади Қуёш кулчаси эса, кичкина бўлиб қолади.

121. Мансабинг чодирини қуёшдан тўсиш учун зарварақ қидирсалар, у ҳолда қуёш дастурхони қадрқиммат тополмайди.

122. Ҳар бир давр айланишининг марказий нуқта узви бўлади. Ҳашаматинг қасри устида кўкнинг қаватлари нозланиб айланиб юрадилар.

123. Қазо агар дунёнинг бўшлигини қизил лаълга айлантиrsa, шоҳона базмингда мевалар қўйилган тосдаги анорга ўхшайди.

124. Агар меҳринг ўтининг тутунидан Баҳромга (Марс юлдузига ишора) ўхшаганларга ўт тушса, у ҳам, Зуҳал юлдузи ҳам завол топади.

125. Табъинг қуёши кечки базмга майл кўрсатса, гўзаллар ҳар томонда юлдузчадир. Юлдузлар эса, кечаси ёнадиган қуртчадир.

126. Агар сен бирор иш юзасидан буйруқ берадиган бўлсанг, сенинг фармонинг отилган ўқдек нишонга етиб, жорий бўла бошлиди ва шоҳларнинг тақдир ва қисматта бўйсунишдан бошқа иложи қолмайди.

127. Дунёни айланувчи отингдан эски тақасининг ярми тушиб қолса, уни эски дунё гумбази ўзига тоқ ва айвон қилиб олади.

128. Эй шоҳ, сенинг мадҳингни ўрнига қўйиб айтиш менинг ҳаддим эмас. Бу шоир Ҳассоннинг мақтови Расулуллоҳ мадҳининг ўрнини босолмагандек бўлади.

129. Лекин бир маротаба табъимни синааб кўришини ҳавас қилдим. Ҳоқоний йўли билан бир неча ибратли байт айтай дедим.

130. Билмадимки, бу ҳай тарзда юз беради, мұяссар бўлади. Менга Худодан файз етдию, сўз айтишга бошладим.

131. Одам зотининг яратилишидан бошлаб то шудамгача бўлган аҳволотни бир қасидада сухандонлик билан битдим.

132. Ҳар бир байтга бус-бутун ҳикмат билан тўлган китоб мазмунини сифтирдим. Ҳар байтга юз коннинг гавҳарини яширдим.

133. Инсоф юзасидан ўз ҳолимни ҳам айтиб ўтдим, арзномаларимни одамлар эшитсинлар, билсинлар ҳамда виждоним буюрганларини ёзганларимдан баҳраманд бўлсинлар дедим.

134. Бор овозим билан дунё одамларини (гафлат уйқусидан) шундай уйғотдимки, уларнинг қиёмат кунигача пушаймонлиқдан уйқулари келмасин.

135. Қасидам одамларга гумроҳликдан қутулишлари учун нажот йўли бўлсин, (шунинг учун ҳам) Худонинг лутфи билан унинг номи «Минҳож уннажот» («Нажот йўли») бўлди.

136. Сўз танларга ҳар қанча жон бахш этса ҳам хомушлиқ яхшироқдир. Эй Фоний, яхшилик йўлини тутсанг, яхшиси сукутдир.

137. Сўз баёни ҳамиша нафли бўлса ҳам, уузайиб кетса малоллик келтиради ва мақсадга етмоқ узоқлашиб кетади.

138. Шоҳнинг ҳаёти шундай кам-кўстсиз давом этсинки, унинг қаршисида Аторуд юлдузи юз давра уриб, (Кайвон юлдузидек) кайвонлик қиласман десаожиз қолсин.

VI
«НАСИМ УЛ-ХУЛД»
(ЖАННАТ ШАБАДАСИ)

1. Муаллим ишқу, унинг мактабининг талабаси ақл пириди. Фалакни унга адаб ўргатиш учун айланниб турувчи чарх деб бил.
2. Маъни ўргатувчи муаллимнинг мактабини кўргинки, сув, ҳаво, оташ ва тупроқ унинг тўрт девори, айланувчи чарх эса унинг гумбазидир.
3. Мактабдаги бола сўзларни чиройли ва тўғри айтиб кетолмаётганлигидан устоз диққат. Одам умри бўйи ҳар бир сабоқни осонлик билан ўрганиб кетолмайди-да.
4. Бундан ҳам ажабланарлиси, (толиб) умри ўтиб бўлган соатда (ҳали ҳеч нарса) билмаганлигини билиб, хотир лавҳида сақлаб қолганларини ҳам фаромушхотирлик ёшлари билан бутунлай ювиб ташлайди.
5. Бу борада бола у ёқда турсин, ўзини билағон деб ҳисоблайдиган сўзнинг пири донолик даъвосини қиёмига етказиб турса ҳам дарду шавқ аҳли буни нодон деб ҳисоблайдилар.
6. Уларнинг бирлари ёруғлик манбаи нур, иккинчиси (яъни) ақл зулмат бўлгач ва асло бир-бири билан қўшилиб кетмагач, бундай устозу шогирддан қандай натижа бўлар эди?
7. Бу муаллимнинг таълимини агар бошдан-оёқ фаҳм этсанг, жаҳл нуқсонларидан эмин бўлиб, Аллоҳ билимларидан баҳра олиш билан комиллик касб этишга ишонч ҳосил қиласан.
8. У шундай бир гулшан томонга йўл кўрсатадики, унинг бу дилкаш жойининг дараҳтлари тубо ҳурларининг қадди-қоматига ўхшайди, кавсар жантатий лаъллардай товланиб туради.

9. Уларни жаннат дараҳтлари демагин, у чаманинг сарвларини бирма-бир иймон боғида жилвагар бўлган алифлар деб билгил.

10. Унинг гўзаллигию тароватидан Аллоҳнинг покаломидаги «жаннату тажрий таҳтих-ал-анҳор» («жаннатда тагларидан ариқлар оқиб турадиган жойлар бор»)ни унинг шаънига айтилганлигини кўрасан.

11. Хизр чашмасининг суви унинг ҳавзидан олинган бир идиш сифимичадир. Осмондаги Қуёш бу жаннат гулистонининг бир гули саҳифасичадир.

12. У ерда Исо нафасидек хушбўй шабада эсиб туради. Қушларининг ёқимли овози Довуднинг «Забур» ни ўқиган вақтдаги оҳангни эслатади.

13. У ердаги ариқнинг жавҳарсимон майда тошларининг құмматидан Бадаҳшоннинг лаълисию Уммонларнинг дурлари юз йўл хижолат чекади.

14. Марямнинг ўғли Исо ўзининг ўликларни тирилтирувчи нафаси билан ўша ернинг хас-чўпларини супуриб юради. Имроннинг ўғли Мусо қўлидаги ҳассаси билан ўша боғ эшигига соқчилик қиласади.

15. Эй кўнгил, (юқорида таърифланган) гулшан маърифат боғининг ўзгинаси. Яратганнинг құдрати шундайки, уни ўзи комил инсонлар учун ораста қилиб қўйиган.

16. Ўша мактабдаги ўша муаллимдан комиллик топганинг ташқи дунёси кўриниб турган вайронатан мулки ва яшириб қўйилган хазинаси ҳам баҳтиёрлиқдир.

17. Ўша вайронадан бойўғли Ҳумо – баҳт қушидек шундай парвозга келадики, унинг соясида подшолар давлатни идора қилиш қуввасини топадилар.

18. Бу Каёний хазинасидаги ҳар бир гавҳар шударажада құмматга лойиқки, агар у йўқолса Жамшиду Кайхусрав мулки харж Қилингандада ҳам қоплаб бўлмайди.

19. Қандай яхшики, хотиржам ботин жамоаси (фонийлашган соликлар) бундай хазинани сақлаш билан ташқи оламда кўриниб турганларини пора қиласади.

20. Комиллик касб этган ўша соликнинг ўша ганжни сақлаш учун бадан шаҳрининг вайрон бўлиши қандай яхши (Дил мулкининг маъмурлиги учун уни сақлашга азм қилган тан шаҳрининг вайрон бўлиши қандай яхши).

21. (Солик йўлда экан), зоҳирда унинг оёғига тиканлар санчилади. Маънан эса, унинг оёғига кирган ўша тиканларни жаннат ҳурлари киприклари билан чиқариб оладилар.

22. Солик доимий ботиний зикрдадир. Бироқ унинг кийган кийими юз порадир. Бу поралар Қуръон оятларидан иборат бўлган жаннатнинг гулларига ўхшайди.

23. Солик бошдан-оёғигача маломатда, лекин унинг дилида яккаю ягона Аллоҳнинг зикри «маломат» сўзи ичидаги алифга ўхшаб дил уйини ёритиб туради.

24. Ўзини топмоқ йўлини босиб ўтища кўз ёшлири кўкрагига тушиб, қўйига қараб равона бўлади. Бу тўкилган ёшлар раҳмат булутидан томган файз денгизининг дурлариdekdir.

25. Ботинда (висол) дарёсига ғарқ бўлиб, зоҳирда эса ҳунарманд қўллари билан Уммон денгизидаги кемасини ҳаракатга келтиради.

26. Сўфий кўз юмиб очгунча Машриқдан Мағриб-гача бўлган йўлни босиб ўтади. Осмондаги қуёшга ўхшаб ер юзини секинлик билан бир кунда айланмайди.

27. Уларнинг ҳимматларининг юксаклигию нафсоний ҳузур-ҳаловатларнинг тарқ этишидаги мардлигига фалак ва Зуҳал юлдузининг икки холи гувоҳдир.

28. Сўфиёна завқу шавқ лаҳзаларида эгнидан тушиб кетган эски кийими фалакнинг этагича, унинг ёқаси эса осмоннинг айланасичадир.

29. Сўфийларнинг ўзлигини йўқотиб руҳий завқшавқ пайтларида айланувчи чарх кичик бир нуқтадек майдонга ўхшаб қолади. Чархнинг айланана этаги ҳам зикрга туша бошлайди.

30. Шунда агар ваҳдат дастурхони ёйилса, мало-икалар унинг атрофида ҳар томондан келган пашшалардай ғавро кўтариб, меҳмон бўла бошлидилар.

31. Масиҳо (Исо) азал субҳида унинг муҳофиз нафасидан файз топган. Хизр эса, зулмат кечасида унинг тириклик сувидан ичган.

32. Осмонда ҳодисалар тўғонининг бош тортиб келишидан нима парво. Арши аъло атрофида яшовчи (фаришталар – қудсилар)нинг Нуҳ тўғонидан нима ташвишлари бўлиши мумкин?

33. Эй кўнгил, сен бундай комил соликларнинг равишини истамоқчи бўлсанг, билгинки, улар «аласт» кунида Ҳақ билан аҳду паймон қилганлар.

34. Сен агар ундан йўл-йўриқ ўрганмоқчи бўлсангу бу насиб этмаса, сен шунда ҳам умидсиз бўлма ва Аллоҳнинг иноятидан баҳраманд бўлиш нијатидан қайтма.

35. Чунки ёмонликни ўзига касб қилиб олганлар агарда яхшиларнинг йўлига рағбат қилсалар бу ҳам Аллоҳнинг инояти аломатидир.

36. Сен агарда йўлга чиқсан мард, яъни солик эсанг нопок нафсингдан кеч ва шу маҳалнинг ўзида ҳалол кишилар юрган тўғри йўлни чоғла.

37. Бу йўлга кираётганингда аввал тавба-тазарру ёшлари билан бутун баданингни покла. Яхши томони шундаки, яратган (ўз ишидан) пушаймон бўлганларни пушаймон қилдириб қўймайди (ўтган ишнинг доғига ташлаб қўймайди).

38. Ундан кейин агар уддасидан чиқсанг етук бир йўл кўрсатувчи (муршид) топ. Чунки йўл йироқ, хатарли, унинг биёбони мусофиirlарни қатл этувчиidir.

39. Бу йўлнинг қандайлигини билсанг, ундаги тиканли дараҳтлар йўл юрувчининг оёғини ерга бутунлай ёпиштириб қўяди. Ҳар қадамда дараҳтларнинг тиканлари маҳсадга етишиш йўлига монелик қиласи.

40. У ердаги тиканли дарахтлар шох ва барглари-даги ўргимчак ини тузогига фалакнинг қушга ўхшаш жуфт юлдузлари пашшадек илиниб ётадилар.

41. Баҳорида ҳар томонда узоқдан кўзга жимирилаб кўринадиган селлар оқади. Иссик шамолида рангбаранг гуллар турлича бўлиб кўринади.

42. Унинг кенг майдонларида ҳар қадамда ҳаммани ҳалок қилувчи юзлаб офатлар учраб туради. Йўлни кесиб ўтища ҳатто аждаҳо ҳам қўрқувда жонини ҳовучлаб юради.

43. Йўлни кесиб ўтища икки юз бало тоғи қон тўкувчи қиличини қайраб тургандай (ўша) бало тоғи этагига тош тўлдириб ҳар томондан чоғланиб туради.

44. Минглаб офат Денгизининг гирдобларига юзлаб дунёлар гарқ бўлган, унинг на соҳилини ва на ниҳоясини ақл англаб етиши мушкулдир.

45. Катта балиғига ерни елкасида кўтариб турган балиқ каби ҳар куни икки ютум керак бўлади. Лекин унинг меъдаси (ошқозони) яна тўймай, очликдан қизиб туради.

46. Сўз бораётган манзилда мингларча ўрмонлар учрайди. (Бу ўрмонларда баҳайбат) дарахтларнинг ҳар бир япроғида ўзларининг ердан сув тортиб оладиган томирлари билан маҳрумлик, умидсизлик ҳарфлари ёзиб қўйилганлигини кўриш мумкин.

47. Бироқ бу ўрмонларни (одамнинг жонини ўртовчи) алангалар қоплаб олган. Улар мовий осмон гумбазигача шуъла сочиб турадилар.

48. Бу (даштнинг) баланду пасти кетгунича гўё ер қаъри юқорига кўтарилиб, Сурайё юлдузи пастанга ингандайдир.

49. Бундай таҳликали ва душвор йўл устидан чиқиб қолган йўловчи учун йўл бошловчи (пир)сиз, аниқки, илгарилаб кетиш мушкул бўлади.

50. Йўл бошловчи (ўз навбатида) маънавияти билан комил муршид (пир) бўлмоғи лозим. Шунда юқорида айтиб ўтилган йўлни босиб ўтиш хатарлардан холи бўлади.

51. Аввало у дин йўлида ҳар неки буюрса қабул қил ва сидқидидан адо эт.

52. Сенга биринчи фарз – кофир нафсингни ўзингга бўйсундириб оласан. Ундан кейин қўнгил подшосининг олдида уни мусулмон қиласан.

53. Нафсингга турли риёзатлар буюрмасдан туриб, у кофир нафсинг юмшаб, унинг иллатлари устидан ҳукмрон бўлишинг мумкин эмас.

54. Ҳиндистоннинг зўр филини ҳам чангакнинг зарби чумолига ўхшатиб бечора, ожиз қилиб қўяди. (Сен ҳам нафсингни шундай қилиб қўй).

55. Шер эгаси қаттиқ чўпу қават-қават занжир билан йиртқич ҳайвонни занжирбанд қилмаса, у йиртқич қандай қилиб итоаткор бўлиб қолади.

56. Бу (нафс) шер эмас, тулкини ўйнатувчи айик ҳам эмас, балки айикقا ўхшаган айёр тулкидир. Чунки, унинг макру найранглари олдида жаҳон шерлари ертишлаб қолганлар.

57. (Соликнинг) оғатли йўлида бу каби нафс ҳамроҳи бор экан, йўлдан уришда юзлаб деву шайтонлар унга шогирддай бўлиб қолдилар.

58. Бу водийда юзлаб биёбон девларини ўзига ром қилиб олган нафснинг сенга ҳамроҳлик қилиши мақбул эмас.

59. Кўйлагингнинг ичиде заҳарли илон бўлгандан кейин қандай қилиб бу йўл бехатар бўлсин. У илонларнинг ҳар бири ҳар бир тук тагига тишини тираб, сени ўлдириш учун чоғланиб турибди.

60. Бу заҳарли илонгина эмас, шундай шум қуртки, у (кишини) ҳалок қилувчи бўлиб, мақсадга етишга монелик қилиб туради. У Кирмон шоҳини (қуртлар шоҳини) ўлдирмагунча мақсадимга етдим демайди.

61. У ҳамма малоикалар сажда қилган одамга душман бўлиб, уни бир дона буғдой туфайли жаннатдан қувдирган иблисдекдир.

62. Нафс шундай отани мағлуб қилди. Мағлублик одам авлодига мерос бўлиб қолди. Шундан буён нафс

танамизга жабр-ситам тошини отиб, юракка наштарини санчиб келади.

63. Агар одам шундай душманни (шайтоний нафсни) енгиб ўтса, баҳодирликда Рустамгина эмас, балки жанг майдонининг асл мардиdir, деб айтиш мумкин.

64. Агар сен муршид – йўл бошловчининг бу юрганларидан ташқари чиқмасанг (уларни сўёзсиз бажарсанг), нафс сенинг олдингда ожизланади, сенга қарши туриш қуввати сусаяди.

65. Айтайлик, нафсинг сенга бўйсунди, лекин бу ҳали қийинчилик, машаққатлар бутунлай чекинди, дегани эмас (сен ниманики, мушкул деб билган бўлсанг бундан ҳам ортиқ мушкулликлар бор).

66. (Сенга йўл бошловчи бўлган комил) айтади: нафснинг макру ҳийалаларидан қутулдинг. Энди (хотиржамлигинг) жонингнинг осойиши учун (ҳушёрликни қўлдан бермаслик, огоҳлик учун) унинг азобда бўлишини мақбул бил.

67. Агар оғатлар билан тўлиб-тошган бу селдан борлиқ мамлакати (яъни, вужудинг)нинг вайрон бўлишини истасанг доимий покланиб, шариат бу юрганларини адо этишини кўнглингга туккин.

68. Аллоҳ ишқига фарқ бўлиш ва нурга чўмишини тунда ўқиладиган намозу йифи, муножотлардан деб бил. Шамъ шундай қилганлиги ва қуёшдай порлаганлиги учун унга юксакдан жой бердилар.

69. Дил дengизида кетма-кет келадиган тўфонлар хатари борлигидан билгилки, агар сен ҳам зарарли түғёнларга берилсанг, кўнгил кемаси фарқ бўлиши мумкин.

70. Мана шундай хатарли мавжлардан бошпана топиш иложини шамол ҳукми остида бўлган Сулаймондек қудрат эгаси топа олиши мумкин.

71. Дилингда маҳкам туриб «ла илаҳа»ни «иллаллоҳ»га келтириб боғлашни билгин. Муршидинг нафю исботни қандай буюрган бўлса, шу тариқа адо эт.

72. Сенинг «ла илаҳа» дейишингдан мақсад

кўнглингдан «мосиваллоҳ» (Аллоҳдан бошқаси)ни чиқариб ташлаш бўлиши керак. Нафй зикридан мақсад бошқа илоҳларни рад этиб, Аллоҳнинг ягоналигини исботлашдир.

73. «Иллаллоҳ» дейишингдан мақсад ҳақиқий маъбуд (Аллоҳ) бўлиши лозим. «Қул ҳуваллоҳу аҳад» оятининг ҳукми унинг шаънига шоҳид бўлади.

74. Лекин бу зикрни шундай хотирага олиш керакки, ўша зикр қилувчининг бундан бошқа огоҳлиги ва далили бўлмасин.

75. («Ла илаҳа иллаллоҳ» даги) алифлар дилингда тикиб қўйилгандай, михлангандай мустаҳкамлансин. Уни исбот ва рад қилишдан ақлга йўл қолмасин.

76. Маънавиятингда Ҳаққа восилликни муқаррар қилгач, зоҳирда шариат қоидаларига амал қилишни зарур деб бил.

77. Беш вақт намоз ислом панжасининг қуввати бўлди. Унинг одобу арконларига риоя қилиб, адо эттин.

78. Закот йигирмадан бир деб олинди. Унинг қолган йигирмасидан ҳам ҳақ бериш дил ҳукмидир. Балли, шукронани бериш мардларнинг қарзидир.

79. Рўзанг вужудингни шариат томонидан таъкиланганлардан сақлайди. Дилнинг рўзаси Раҳмонни ёдлаб туришингнинг йўлини тўсиб турувчилардан ҳимоя қиласди.

80. Ундан кейин ҳажнинг шартларини адо қилмоқчи бўлсанг, бунинг учун унга қодир бўлмоқлигу, йўл хавфсизлиги керак. Унинг биёбонига зоҳир юзасидан қадам ташлаб бўлмайди.

81. Бироқ йўлга чиққанлар бош-оёқ яланг юрадилар. Қуёшга ўхшаб кийим-бошга эътибор қилмайдилар. Ўзи йўлда-ю оёғлари айланувчи чархнинг тўртингчи қаватида бўлади.

82. Юришда оёқ остидаги чумолига ўхшаб озурда бўлсалар-да, мақсадга (висолга) етишиш ҳаракати рашкидан чумолиларнинг ҳар бири аждар келбатига эга бўлади.

83. Соликни ўзининг ориқ елкасига жундан тай-
ёрланган кийим ташлаб олиши бежиз эмас. У ҳадди-
дан ошадиган нафснинг эговидир.

84. Сўфийнинг танида риёзат тошидан минглаб
доғлар пайдо бўлган. Бироқ буларнинг бари бир то-
мону айрилиқнинг доғи бир томондир.

85. (Аллоҳ кечиравчидир), гуноҳинг қиёмат та-
розусида Қоф тогига teng бўлса ҳам пушаймонлик
(тавба) оҳи билан уни учирив юборишинг мумкин
(тавба гуноҳни ювиб кетади).

86. Сен тоат-ибодатни юз карра ўрнига қўйсангу,
унга риё юқсан бўлса, уни тоат денгизи эмас, гуноҳ
дengизи деб бил.

87. Зим-зиё ичинг дирамларнинг (танга пуллар-
нинг) нақшлари билан хира тортиб кетган. Ташқа-
ридан эса у танга тўлдирилган ҳамёнга ўхшайди.

88. Агар юзта жонингни гаровга қўйиб, фақрлик
тариқининг қўлинни тутсанг, Худо сенга арzon қилиб-
ди, арzonга сотиб олибсан.

89. Душман сенинг жонингга қасд қилган тақ-
дирда унга (зарба беришга) қодир бўлсанг ҳам буни
Худодан (тақдирдан) деб бил, унинг кўнглини ран-
житишни кўзлама.

90. (Ҳожатмандлик туфайли) нокасдан нон сўра-
гандан кўра, унинг кул остидаги нони ой кулчаси
бўлганда ҳам ҳеч қачон сўрама.

91. Нимаики сўрайдиган бўлсанг Ҳақдан сўра, балки
Ҳақдан ҳам сўрашга ҳожат йўқ, зеро йўл юрувчига
аталган (ризқ-рўз) аввалдан тайин этилган.

92. Ҳақдан бало етса, унинг неъмати деб бил. Бу
неъмат шукрини қилмасанг куфрdir.

93. Риёзат қудуғини қазиб, кўнглинг равшанлик
тортганда англаб биласанки, у сени оқибатда иззат
билан Канъонли ой (яъни Юсуф каби) Миср тахти-
га ўтқазади.

94. Ҳийлагар шайх ҳийла-найрангини тарк этса
ҳам бу нуқсондан бошқа нарса эмас. Дўкони ёпиқ

бўлган бозордан ким ҳам наф кўради.

95. Сен Ҳақнинг сирини яширин тутсанг, бунинг ажабланадиган жойи йўқ. Бутга сифинувчи ҳам ўз бути сирини юраги қатида яширин сақлади.

96. Мажозий маҳбубинг бўлсаю, сен уни яширин тутсанг, бундай сир ҳақиқий маҳбублик йўлига олиб боради.

97. Дўст ризосини қидирсанг олдингга нимаки келса (бошингга нимаки тушса) бунинг фойдасига ҳам зиёнига ҳам рози бўлиб, ҳаммасини тақдирдан деб бил.

98. Гофил воиз насиҳатларига қулоқ солма ва ундан йироқ бўлки, у ғафлатдаги одамнинг уйқусидаги афсоналардир.

99. Харақонийдек шайх сени оз фурсатда ер юзини кездериб, ажойиботларини кўрсатса ҳам, бу (тариқат) водийсининг кароматларига маҳлиё бўлма.

100. Билгинки, комил дарвешларнинг тутган йўли доимо шундайдир. Агар замона шоҳлари ҳам бу йўриқни тутсалар зийнат устига зийнат шу эди.

101. Замона шоҳларидан дарвешликни шоҳликдан юқори қўйган бир киши (Яъни, Султон Ҳусайн Бойқаро)гина бу мартабага лойиқдир. Орифлигига кўра дарвешлиги шоҳлигидан устундир.

102. Султон Ҳусайн Бойқаро дарвешваш шоҳ, фақрликни одатга айлантирган султондир. Шоҳлик таҳтининг юксаклиги, дарвешлигу фақрлик Ҳақ тало томонидан унинг шаънига лойиқ кўрилгандир.

103. Султон Ҳусайн Бойқаро салтанат осмонининг Абулғозийси бўлиб келди. Одам Ато давридан бошлаб аждодида султонлик насаби давом этиб келади.

104. Уни султон дема, оламнинг султонлари унга мулоғимдирлар. Шунинг учун ҳам унга хон ибн хон (Хон ўғли хон) лақаби нисбат бўлди.

105. Мулкни бошқаришда Доро ва унга ўхшаганлар унга қулдирлар. Мамлакатни тартиб билан бошқаришда Сосон ва Сомонлар унга хизматчиидир.

106. Дунёнинг гулшани унинг мулқорлик боғининг оромгоҳидир. Эрон ва Турон унинг базм қурадиган иккита мавзейидир.

107. Мамлакатни идора этишда Жамшиднинг бошқарув тартиблари унга нописанд. Мол-мулк бағишаш, яъни саховатпешалиқда Сулаймоннинг мулки арзимас бўлиб қолади.

108. Даргоҳи остонаси шу даражада баландки, унинг дарвозабони қўлидан бир чўп тушиб кетса, у юз асрдан сўнг Кайвон (Зуҳал) устида ётган бўлади.

109. Унинг хитоби – амри шундай таъсирлики, агар тоққа тегадиган бўлса, тоғнинг аъзоси титраб, йўқлик даштининг кукунига айланиб кетади.

110. Кударз бинни Кашибод унинг камтар сарой хизматчилиридан биридир. Сомнинг ўғли Наримон унинг лашкарларига бир хизматкордай.

111. Унинг яхши хулқи ўликни тирилтиради. Унинг райҳону гулларидан жон бағишловчи шабада эсиб туради.

112. Унинг саховати ҳавосидан баҳорда осмон юлдузларга тўлгандай баҳорий булутидан юзларча садафлар дурга тўлади.

113. Халқни қабул қилиб, шоҳона зиёфат берадиган кунида фалак қаватлари каби минглаб дастурхонлар дўйилади.

114. Байрам кунлари ёзилган дастурхоннинг нон ушоқларидан икки юзта Ҳотаму Бармакка ўхшаган юз йил ризқ топадилар.

115. Ҳисрав (подшоҳ)лар юзида даргоҳи тупроғига сажда қилганликнинг нури бор, Қайсарлар (подшолар) орқасида унинг пойлоқчиси қўлидаги чўпи (урган вақтдаги) изини кўради.

116. Ёмғир қатралари ҳавони қандай тешиб ўтсалар, унинг камонининг ўқи тошларни шундай тешиб ўтади.

117. Уруш чоғларида шоҳнинг яланғоч танаси қизил қон билан қоплангандай, қиличи ҳам қизил кийим кийган жаллодга айланади.

118. Ёмфирили булат чақмоғи билан тошни ёриб киргандай шоҳ йиғлаган пайтларида тошбағирлар юрагини пора қилиб ташлайди.

119. Эй шоҳ, сенинг мақтоворингта бағишиланган бу шеъримни кимки ўқиса, хоқонлик даражасидаги Хоқоний шеърига эътибор қилмай қўяди.

120. (Хоқонийдан) кейин Ҳинд сеҳргари (Хусрав Деҳлавий) бу назмни қаламга олди. Унинг табъи назми билан «Миръотус-сафо» («Ёруғлик оиласи») номли (асари) пайдо бўлди.

121. Яна бири орифи Жом – Абдураҳмон Жомийнинг «Жило ур-руҳ» қасидасида олий даражадаги зот ишга қаттиқ киришиб, ушбу Аднон авлодининг фахри бўлган Муҳаммад алайҳиссалом наътини яратишга эришди.

122. Мен шоҳ мадҳидаги (ўз шеъримни) «Насим ул-хулд» («Жаннат шабадаси») деб атадим. Чунки унинг ҳар байти танга жаннат шабадасидек баҳра бериб туради.

123. Шу иккала (устоз) руҳидан Ҳақ йўлида мадд сўрадим. Дилим яратгандан нима тиласа, шундай файз етди.

124. Жомийга унинг қасидаси юзасидан даъвом йўқ. Бу (гапим) шу маънодаки, бу (зот) менинг устозим ва унинг қасидаси девонига зийнатдир.

125. Хусрав (Деҳлавий)га даъво қилишимнинг ҳожати йўқ. Чунки ўқувчи (қасидаларнинг) ҳар иккисини ҳам назардан кечирган.

126. Агар жавҳар сотувчилар савдо иши билан бу туҳфани (менинг асаримни) Ҳиндистонга олиб борсалар ёки дарёдан кечиб ўтувчи савдогарлар Ширвонга олиб ўтсалар,

127. Хусрав (Деҳлавий)нинг руҳидан менга икки юз инсоғ билан айтиладиган (гапу), юз таҳсин муқаррардир. Хоқонийга эса келадиган малолликларни тушунириб беролмайман.

128. Ҳамиша оламнинг дилкаш дашти (яйловла-рида) раият – гала-ю, одил шоҳ – чўпондир.

129. Ушбу майдонда юз минг, ундан ҳам ортиқ фуқаро бўлсин. Уларнинг ҳар бирига минглаб хонлару, шоҳлар хизматда бўлиб қолсинглар.

СИТТАИ ЗАРУРИЯ
(Қасоид)

Матни форсӣ

ДЕБОЧА

Байт-ул-қасидаи ҳама хайли суханварон,
Шаҳбайти чинси назми ҳама мадҳустарон.
Ҳамду санои подшоҳе дон, ки аз раҳаш,
Як пора санг шуд гуҳари олиафсарон.

Тақаддасат кибриёуҳу ан идрок- ул-мутааммиқин ва та-
наз-заҳат олоуҳу ан эҳсор-ул-мутакаллимин ало-лаҳул ҳалқу
вал-амри таборакаллоҳу рабб-ул-оламин.

Н а з м :

Ҳусни каломи қофиясанҷони сеҳри фан,
Лутфи адди нуктаварони шакаршикан,
Наъти шаҳе сазад, ки батайииди зулминан,
Бинмуда моҳи мӯъчиизаш аз матлаи сухан.

Саллаллоҳу алайҳи ва ало олиҳи савоҳиби девон-ун-ну-
бувват ва навозими аркон-ул-мурувват.

Аммо баъд: маърузи табъи соиб ва марфути фикри соқи-
би арбоби хирад ва ҳибрат ва асҳоби зако ва фатнат, ки шуку-
фаи риёзи олам, балки самараи шаҷараи бани одаманд. Он ки
чун риштai ҳулуси иродат ва камаңди русухи итоати ин ками-
наи бебизоати ва ҳабл-ул-матин тасарруф ва иқтидори ҳазрати
ҳидоятманзалати валоятманқабат.

Б а й т :

Дурри яктои баҳри некномӣ,
Имоми зумраи ақтоб Ҷомӣ².

Қаддасаллоҳу таоло руҳаҳу муттасил буд ва хотири ши-
каста ба имтисоли авомиру навоҳии он ҷаноб мутавассил. Ҳам-
вора фармони лозим-ул-ишлоҳа ва амри воҷиб-ул-итоъаи он-
ҳазрат ин камтаринро бад-он маъмур медошт, ки гоҳе инони

суханро аз водии туркӣ ба савби форсӣ мунсариф гардонад ва зимоми назмро аз адои туркона ба ҷониби луготи фурс мунъатиф созад. Ва агарчи инқиёди амри эшон бар сару чашм лозим буд ва иттибоъи он ба ҷону дил мутаҳаттам. Аммо бар ҳасби «Ал-умури марҳунатун би авқотиҳо» дар айёми ҳаёти бо барақоти он ҳазрат ба ҳасаби тақдир бар он амр маҷоли мубодарат набуд. Ва айёми нофарҷом ба ҳеч ҷол мусоадат нанамуд, то инки аз лисони карим-ул-баёни ҳазрати Султони султоннишони малоз-ул-сақалайн, қаҳф-ул-хофиқайн.

Н а з м :

Сояи Ҳақ, меҳри Сикандарчаноб,
К-омада ҳам сояву ҳам офтоб.
Бозуи миллат қавӣ аз ҷаҳди ӯ,
Дин алам афрохта дар аҳди ӯ.

Ас-султону бинн-ус-султон муиз-зус-салтанати вал хилофат Абулғозӣ Султон Ҳусайн Баҳодурхон ҳалладаллоҳу таоло фис-сурайё аъломаҳу³ ва нафаза байн-ал-хофиқайнавомираҳу ва аҳкомаҳу, ки рибқаи убудийят ва робитаи чокарии ин камина борситони рафеъ-уш-шаъни онҳазрат ирсан ва иктисобан мутаҳаққик аст ва алоқаи таламмуз ва шогирдӣ дар санъати шеър ва услуби назм ба нисбати табъи суханшинос ва зеҳни хирад иқтибоси он ҳазрат мутаяққин ҳам бад-он навъ маъмур гашт. Ва баъд аз имдоди тавфиқ ва саодати таъйид дар таърихи санаи иснайн ва тисъа миата⁴ тасвиди қасидае чанд, ки тасдири инчунин назм бад-он лоиқ мебуд ва тастири он дар мабодии ин услуг муносиб менамуд ва бар вафқи аدادи ҷиҳоти сittа иттифоқ афтод.

Қасидаи аввал, ки сухангузории он мубтанӣ бар адои маҳомиди ҳазрати Борӣ буд, тасмияшро «Рӯҳ-ул-қудс» нозил гашт. Ва сонӣ, ки аз рашҳи зулоли наъти набавӣ ва файзи сарчашмаи мадҳи мустафавӣ мутарашиҳ буд ба «Айн-ул-ҳаёт» иттисом ёфт. Ва солис, ки бар тариқаи «Баҳр-ул-аброр»и Амир Ҳусрави Дехлави⁵ бар «Тӯҳфаи нисор»и ҳазрати Махдумии қутб-ул-аномӣ муҳтавӣ буд, аз лисони фикрат ба «Тӯҳфат-ул-афкор» мавсум шуд. Ва робеъ, ки мавоизи судманӣ ва насоиҳи дилписандаш аҳли дилро сармояи футух ва арбоби риёзатро ба масобаи гизои

руҳ буд, ба «Қут-ул-қулуб» номзад гашт. Ва хомис, ки ба шара-фи мидҳаттузории ҳазрати шаҳриёй, ки шукри неъматаш мусталзими саодати абадӣ ва дуoi давлаташ мустатбеъи начоти сармадӣ аст, музайян ба «Тӯҳфат-ун-наҷот» тасмия пазируфт. Ва содис, ки ба имдоди насоими риёзи фазлу ато шарафи татаб-буъи қа-сидаи «Миръот-ус-сафо» ёфта буд, ба «Насим-ул-худ» мухотаб гашт ва маҷмӯи онҳо «Ситтаи зарурия» номвар омад.

Раҷои восиқ ва аҳли содиқ, ки агар рӯзе чанд дасти аҷал саҳифаи амалро мунтавӣ нагардонад ва боди нестӣ ҷароғи кула-бай ҳастиро фурӯ нанишонад, ҳарчи дар мусаввада аст паре-шон аз ин услуб рақами сабт ёбад, хотири шикаста ба ҷамъ шитобад. Маъмул аз маҳосини одоти киром ва макорими аҳ-лоқи аном, он ки агар ҳалале бинанд, зайлъ ислоҳ барон гумо-ранд ва онро аз қабили саҳв дошта, аз мақулаи ғабоват ва ҷаҳл нашморанд.

Вассаллому ало манит-табаъ-ал ҳудо.

I. «РҰХ ҮЛ-ҚҰДС»

1. Зиҳӣ ба хомаи қудрат -мусаввири ашё,
Ҳазор нақши ачиб ҳар замон аз ў пайдо.
2. Чи хомаест, ки дар коргоҳи «кун фаякун»,
Нагашта бе рақами ўзи қатра то дарё.
3. Чи қудратест, ки дар боргоҳи чархи баланд,
Нагашта бе сабаби ўзи зарра то байзо.
4. Мутеъи амри ту гар сифлияст, агар улвій,
Иёли ҷуди ту гар уммаҳот, агар обо.
5. Қавй ба лутфи ту гар худ заъиф, агар азъаф,
Забун ба ҳукми ту гар худ қавй ва гар ақво.
6. Залили ишқи ту Маңнун зи чеҳраи Лайлӣ,
Хароби ҳусни ту Вомиқ зи орази Узро.
7. Ба нури рӯи ту парвона гашта саргардон,
Валек шамъи шабистон ниҳода ном ўро.
8. Ба нори шавқи ту булбул шуда чу хокистар,
Валек зеби гулистонаш карда васфи адo.
9. Касе ба ҷоҳу фино нест аз ту мустағнӣ,
Туйғанию мусаллам турост истиғно.
10. Чу соз кардӣ зи таркиби ҷисми инсонӣ,
Зи хок таъбия соҳтӣ ба зебу баҳо.
11. Чу аз замин-ш бардоштӣ ба сад эъзоз,
Ба мартаба гузарондӣ зи торами ҳазро.
12. Ба хоки ҷисмаш борони раҳмат афшондӣ,
К-аз он мулоимат овард тинаташ пайдо.
13. Ба дасти ҳикмати худ карда тинаташ тахмир,
Се зидди дигараш афзуда аз ачоибҳо.

14. Чаҳор зидро кардӣ ба яқдигар таркиб,
Ки хоку оташ бувад онгаҳ об буваду ҳаво.
15. Зи устухону зи мух в-аз уруқ то аъсоб,
Зи лаҳму хуну рибототу меъда то амъо.
16. Диғар димоғ, ки он шуд мақарри панҷ ҳавос,
Ки ботинӣ ба лақаб гуфтаандашон ҳукамо.
17. Диғар тиҳолу кабад, боз қалбу боз риҳ,
Диғар масонаву ғазруғу мурра боз қало.
18. Ба яқдигар ҳама пайвасту чор табъ омад,
Ки хуну балғаму сафрост баъд аз он савдо.
19. Чу гашт пайқараш ороста ба зебой,
«Нафахту фиҳӣ мин рӯҳӣ»²³ он будаш мабдо.
20. Ҳавоси зоҳиряш низ чун, ки кардӣ рост,
Зи нури ақл ба коҳи димоғ тофт зиё.
21. Фариб кишваре оростӣ зи шаҳри бадан,
Ки мулк то малакут он чи ҳаст, ҳаст онмо.
22. Дар ў нишондӣ дилро ба таҳти султонӣ,
Ки шуд ба расми салотин хидеви мулкоро.
23. Хирад вазорати он шоҳро муайян шуд,
Гадову шоҳу вазирон, камина банда туро.
24. Бас, он гаҳе ба улумаш чу раҳнамун гаштӣ,
Нахуст кардӣ таълими «алламал-асмо»²⁴.
25. Зи илми маърифаташ чунки баҳравар кардӣ,
Малоикаш ба сучӯд омаданд абдосо.
26. Зи оғариниши худ он чи кардай мавҷуд,
Үюну баҳру ҷиболу нуҷуму арзу само,
27. Дар он аҷуба намудорӣ аз ҳама кардай,
Амонататро ҳам додияш ба расми хифо.
28. Чу гашт мазҳари кул баъд аз он лақаб додеш,
Миёни мохалақаллоҳ олами кубро.

²³ Қуръон. Сураи «Ҳижр», 29-оят; Сураи «Сод», 72-оят.

²⁴ Қуръон. Сураи «Бақара», 31-оят.

29. Чаҳор табъ ниҳодӣ ба вазъи гулшани даҳр,
Яке рабеъу дигар сайф, бас хариifu шито.
30. Вазид чун ба гулистони даҳр боди рабиъ,
Намуд накҳаташ амвоти боғро эҳё,
31. Насими номия з-авсофи Исаив бар кард,
Сари гиёҳ чу явм-ун-нушур аз ғабро.
32. Ки дид пири фурӯрехта ба хоки замин,
Ки сар бароварад атфолсон ба нашъу намо.
33. Расад зи тифлиашон то шабоб зебу ҷамол,
Зи шири дояни аброн ҳама ба қутуғизо.
34. Чу ҷанд рӯз барин рафт, додӣ оројиш,
Зи шоҳидони раёҳин ба гулшани дунё.
35. Фурӯҳт гул чу ҷавонони лоларух ораз,
Кашид сарв чу ҳӯбони нахлқад боло.
36. Бунафша бар гиреҳи турра баст марғула,
Суман ба ҷилва даровард орази зебо.
37. Ба зулфи мушкин афганӣ тобҳо сунбул,
К-аз он салосил бетоб шуд дили шайдо.
38. Зи нисфи пӯсти норанҷ баҳри нарғис шӯҳ,
Пиёла кардию ў маст гашт бе саҳбо.
39. Зи барги настаран онсон нуҷум бинмудӣ,
Ки шуд қавокиби Шеъро ба назди ў чу Суҳо.
40. Чаман зи қомати сарв ар намуд раъной,
Ду рӯй кардӣ ўро ҳам аз гули раъно.
41. Зи вазъи ғунчай нарғис намудӣ он ҳуққа,
Ки баҳри мурғи назар гашт байзасон маъво.
42. Магар, ки қосиди гулзор шуд ҳамеша баҳор,
Ки рангҳои зараш таъбияаст пайкосо.
43. Руҳи чаманро аз хомаи қазо кардӣ
Зи лавн-лавни раёҳин чу гунагун дебо.
44. Рабеъи навбати ҳӯбии боғ чун гузаронд,
Чу барнаҳӯрда арӯсе зи ҳусну лутғ сафо.

45. Фиканд оташи айёми сайф дар олам,
Чу барқи оҳ зи анфоси ошиқи шайдо.
46. Намуд дил зи раёҳин сӯи фавокиҳ майл,
Чу аз сароби сувар сӯи луҷҷай маъни.
47. Либоси барг чу ашҷори боғро пӯшид,
Шуд аз намоиши ҳар як чу гунбади мино.
48. Шамол чун ба таҳарруқ фикандашон омад,
Ба ҷашми ақл намудор сайру даври само.
49. Туюри ҳар як аз он ҷарҳро чу анҷум шуд,
Зи шоҳ бар шоҳ оянда бурҷ-бурҷосо.
50. Валек анҷуми сабит шуда фавокиҳи ў,
Ба бурҷи шоҳ савобит мисоли побарҷо.
51. Намуда мисли шаҳоб он ки ў зи авчи баланд,
Хати тавил қашон ў фитад сӯи ғабро.
52. Чу аз ҳарорати меҳр ў фикандӣ андар даҳр,
Ба сони кори сақар шӯълаҳои танфарсо.
53. Паи илоҷи вай аз меваҳои бори рутаб,
Мизочи инсонро соҳти қарини шифо.
54. Зидҳӣ ҳаким, ки бо ҳикмати ту Афлотун,
Бувад ба назди Фалотун чу бақлат-ул-ҳумқо.
55. Басо, қасон, ки зи пошандагони тухми амал,
Ҳазор хирмани водӣ зи мазраъи дунё.
56. Валек бастияшон ҳалку баҳра пеш гирифт,
Ҳаме ба ғоҳи ғизо ҳӯҷачину донарабо.
57. Зи хони сайф ба маъмураи ҷаҳон чу расанд,
Нитъам ба шоҳу гадо лоюадду вало юҳсо.
58. Бад-ин ғаноими муфрит зи туркози ҳариф,
Сипоҳи бард, расонидӣ аз паи яғмо.
59. Чаман з-алвон шуд коргоҳи рангрезӣ,
Ҳазор ранг зи ҳар ҷинс шуд дар ў пайдо.
60. Замин зи бӯстонафрӯз гашт хунолуд,
Зи теги қуфр ба-дон сон, ки тораки шуҳадо.

61. Ҳазон ба бўстонафрўз қатл кард он навъ,
Ки точ аз сару сар шуд ҳаме зи чисм чудо,
62. Дурангии гули раъно падид шуд ба ҳазон,
Чу сохти қалақи лолаи хитоиро.
63. Далел он ки ду рангист кори гулшани даҳр,
Чи дар баҳору ҳазону, чи дар сабоҳу масо.
64. Ду рангу даҳ ранг чи бувад, ки ҳар варақ аз барг,
Нигошта ба дусад ранг шуд зи килки қазо.
65. Чу нахли мум шуд аз баргҳои рангоранг,
Бисоти боғ ба-дон сон, ки коргоҳи Хито.
66. Расондӣ аз ақибаш тоҳтози сарсари дай,
Ки рафт як-як аз он ҳуллаҳо ба боди фано.
67. Саҳоби симфишон пардаҳои симобӣ,
Чунон кашид зи даври уфуқ ба рӯи ҳаво.
68. Ки меҳр гӯй ҳаргиз набуду гар ҳам буд,
Ҳарорат аз асараш зарраи набуд асло.
69. На балки буд яке пораи ях мудавваршакл,
Даруни соғари баста зи шиддати сармо.
70. Зи барф шуд кӯраи арз-байзаи кофур,
Дар ў фурӯш шуда гум гашт байзаи байзо.
71. Шуда ба гулшани ашҷор ҳар тараф урён,
Чу ҳиндувон ҳама аз турктози Чин ба ҷафо.
72. Шаб аз саводу дарозӣ чу гесӯи ҳӯбон,
Ба қатли ошиқ карда аён яди туло.
73. Чунон расондӣ шиддат зи барди дай, ки бимурд.
Аз он фусурдагӣ оташ чунон, ки аҳли вабо.
74. Шито, чунон, ки дар ў мирад оташ аз шиддат,
Чи мумкин аҳли ҷаҳонро бувад нишони бақо.
75. Дигар зи боди баҳорӣ ҳаёташон додӣ,
Ки рафт рӯҳи наботӣ ба пайкари мавто.
76. Чунин, ки силсила бастӣ ба ҳалқу гардани давр,
Ҳаме ба давру тасалсул кашид ин аҷзо.

77. Ба сунъ нӯҳ фалак оростӣ сариъу рафиъ,
Дар ў кавокиби соир зи меҳр то ба суҳо.
78. Муқими манзили аввал нигори симтане,
К-аз ў расад ба шабистони даҳр нурӯ сафо.
79. Гаҳе чу орази хӯбон мудаввару рахшон,
Гаҳе чу қомати ошиқ ҳаме наҳифу дуто.
80. Ба ҳуҷраи дуввум андар қаламзани чобук,
Нишондӣ омада бар сар ба имлову иншо.
81. Мулоиме, ки барояд ба ранг ҳар гаҳ расад,
Ба сони об, ки зоҳир шавад ба лавни ино.
82. Ба манзари сеюмин шоҳиди таранинум соз.
Муқим кардию ў лек дар мақоми наво.
83. Ба соз карда аён нағмаҳои довудӣ,
Вале ба нутқ мисоли Масиҳ руҳафзо.
84. Ба мулки чорумӣ маҳпайкаре фиристодӣ,
Ки Маҳ гадой аз ў карда нақди нурӯ зиё.
85. Агар ба вазъ чу оинаи Сикандар шуд,
Вале ба шоҳвашӣ ҳукм ронда бар Доро.
86. Макони панҷум додӣ ба тегзан кардӣ,
Ки аз маҳобати ў баст хун дили хоро,
87. Дами қатилаш гулгунай узори аҷал,
Ҷисоми қотилаш оинаи ҷамоли бало.
88. Шашум маконро бо поксирате додӣ,
Ба нури шамъи саодат мунаввараш симо.
89. Ба риштаҳои таҳораташ донаи тасбеҳ,
Зи ҳуллаҳои саодаташ тайласону ридо.
90. Ба кутволии ҳафтум ҳисор кардӣ амр,
Бадеъ пайкари қатрон ниҳон қири лиқо.
91. Чу шахси ҳилмгарон ҷунбиш ончунон ки шуда,
Зи бурҷи ҳиснаш то дигаре ба муддатҳо.
92. Паи фурӯғи шабистони ҳаштумин кардӣ,
Ҳазор лӯъбате дар ҷилва, ҷумла маҳсимо.

93. Фарози ұмла нұхум қалъа чун бино кардй,
Ба даври қалъа фигандй буручро марво.
94. Чу ҳиснро ба адад сохтй дувоздаҳ бурч,
Ки ҳар яке ба дигар нав гашт қилванамо.
95. Аз он дувоздаҳ шуд аввалин чарогоҳе,
Ки аз барои ҳамал гашт соҳаташ маръо.
96. Дигар яке ба гулу лола марғзори назаҳ,
Ки саври чарх хиромад дар ўзи баҳри чаро.
97. Чу хинги чарх бароростй зи баҳри хиром,
Ба зери зинаш қашидй зи пайкари қавзо.
98. Зи баҳри он ки ҳаме қаҷравист шевай чарх,
Чу чарх рутбай ҳарчанг сохтй воло.
99. Каноми дигаре оростй ба шавкату зеб,
Мақарри шер, vale манзиле зи гов ҷудо.
100. Ба мазраъи дигар аз хұша дона афшондй,
Нұчум гашт ҳамон донаҳо бари доно.
101. Паи қашидани ўрост сохтй каффа,
Ба ростй, ки ғалат нест, бар Худой раво.
102. Ба бурчи дигар ақраб ба чунбиш овардй,
Чу қаҷдуме, ки кунад хона дар қадим бино.
103. Фарози бурчи дигар сохтй камонхона,
Ки чарх тири бало афканад сүи дунё.
104. Зи саҳми новаки ўчаддиго рамонидй,
Ки қаст чун бузи күжй ба авқ аз он пайдо.
105. Ба далв Юсуфи хуршедро зи қоҳи уфук,
Биран қашида, накардй дар он мазиқ раҳо.
106. Ба ҳут Юнуси маҳро расонда кардй амин,
Зи ҳодисоташ ҳарчанд бувад ранчу ано.
107. Бурун зи чарх ҳазорон-ҳазор хайли малак,
Паи ибодату тасбеҳ хонда ҳамду сано.
108. Зи Аршу Курсиу Лавҳу Қалам ачуба басе,
Падид кардию бар ақл аз он назора амо.

109. Расид кор ба чое ки шаҳсувори русул,
Буроқ тоҳт бар он авҷ дар шаби истро.
110. Бидодӣ аз қарамат қурбӣ «қоба қавсайн»²⁵аш,
Ки кӯфт қўси ҷалолат ба авҷи «авъадно» .
111. Ба васли хеш расондӣ, ҷамол бинмудӣ,
Бидодӣ он чи талаб кард бе раҳину баҳо.
112. Навад ҳазор сухан гуфта боз гардондӣ,
Ки гарм буд зи сайри чунин ҳанӯзаш ҷо.
113. Заломи қуфр зи рӯи замин барафкандӣ,
Ба ў чу равшан кардӣ шариати фарро.
114. Ба ҳикмати ту шудаш чумлаи милал мансух,
Чи дини Одаму чи Нӯҳу Исиву Мӯсо.
115. Ба авҷи қурбати хешаш чу роҳ бинмудӣ,
Ба ҳалқи олам шуд раҳнамои дини ҳудо.
116. Сабаб муҳаббатӣ ўву зуҳури сунъат буд,
Ки ҳалқи моҳалақаллоҳ соҳти ифшо.
117. Чунончи, ҳар чи бипӯшид хилъати хилқат,
²⁶ Падид гашт ба як амри «кун», ки кардӣ адо.
118. Бинижӣ камтар аз он метавонияш, ки кунӣ,
Чунон набуд, ки набвад асар аз ў пайдо.
119. Аҷабтар он, ки дигар сад ҳазор олам агар,
Бино кунию тавонӣ, ки созияш ҳаққо.
120. Ва гар ба ним нафас ҳоҳияш, ки нест кунӣ,
Равад ба камтар аз он низ сар ба сар ба фано.
121. Зи будашон на тафовут ба корхонаи сунъ,
Набудашон ҳам яксон ҷалолу қадри туро.
122. Бузургвор Ҳудоё, ба ҳаққи тасбеҳат,
Ки зокиранд бад-он ҳайли олами боло.
123. Ба зоти покат к-аш мисл набваду монанд,
Ба файзи құдсат к-аш шабиҳ набваду ҳамто.

²⁵ Қуръон. Сураи «Нажм». 5-8-оятҳо.

²⁶ Қуръон. Сураи «Ёсин». 82-оят.

124. Ба ҳурмати набиуоллоҳ, ки ҳаст чун хуршед,
Ба фарри макраматаш хайли зарра چумла гуво.
125. Қи то муқайяди дори фано бувад Фонй,
Бидор сирати ў дар тариқи фақру фано¹¹.
126. Чу мурғи руҳи вай аз маҳбаси бадан парвоз
Кунад, намуда таваҷҷуҳ ба сўи мулки бақо.
127. Ба рўзи ҳашр, ки шоҳи русул барафрозад,
Паи шафоати аҳди хато ба Арш ливо.
128. Ба лутғи хеш чунон кун, ки ў фитад назараш,
Ба сўи бандай осӣ чу ҷашми шаҳ ба гадо.
129. Бас он гаҳ аз вай бошад талаб зи ту баҳшиш,
Зи бандा қасби ҳусули мурод байнаҳумо.
130. Зи иқтизи қазо ин қасида шуд таҳrir,
Ачаб набошад таърихаш аз «ҳисоби қазо».
131. Ба фикри ном чу рафтам, саҳаргаҳ аз ҳотиф,
Хитоби исмаш «Рұҳ үл-құдс» шуд аз асмо.
132. Умед он ки ба анфоси құдсиям баҳшай,
Такаллуме, ки сароям паи ту ҳамду сано.

II. «АЙН УЛ-ҲАЁТ» ДАР НАҶТИ РАСУЛ АЛАЙҲИС-САЛАВОТ

1. Ҳочибони шаб чу шодурвони савдо афгананд,
Чилва дар хайли бутони моҳсимо афгананд.
2. Сад ҳазорон кирми шабтоб аз шабистони сипеҳр,
Ламъаҳо бар пардаи шабгуни габро афгананд.
3. Ҳар замон сад гуна ашколи бадеъ аз килки сунъ,
Нақшбандони қадар бар тоқи хазро афгананд.
4. Ашкрезон наъш бар дӯши банот аз сӯти меҳр,
Чумла бар сарҳо паранди анбаросо афгананд.
5. Қутб чун пири батамкин в-ахтару анҷум самоъ,
Чун муридон гирди пир пой барҷо афгананд.
6. Симбар туркони қотил аз миҷарра баста саф,
То ба мулки оғият дар даҳр яғмо афгананд.
7. Булаҷаб туркон, ки ҳар дам ҳиндуосо аз шаҳоб,
Ҳарбаҳои симгун ҳар сӯй амдо афгананд.
8. Дар чунин ҳарб аз барои тӯъма насрани фалак,
Гоҳ бикшоянду гоҳе болҳоро афгананд.
9. Раста бедоранд дурчи дур зи шохи гови ганҷ,
Дида ононе, ки бар Савру Сурайё афгананд.
10. Насри воқъ дар дил ояд-шон зи рӯи эътибор,
Чашм агар бар нуқтаҳои шини Шеъро афгананд.
11. Моҳи нав бошад миёни хайли атфоли нуҷум,
Устухоне к-аш ба бозӣ шаб ба саҳро афгананд.
12. Гирди шамъи моҳ хуффошони симини нуҷум,
Хешро парвонаосо зеру боло афгананд.
13. Зуҳрато бар чамбари даф пӯст аз шакли қамар,
Мутрибони чарх баҳри лаҳн хунё афгананд.

14. Тири раммоле ки баҳри ғайбати меҳр ахтарон,
Бар бисоташ музди раммолӣ дирамҳо афгананд.
15. Меҳрро ёбанд гоҳе ҷониби шарқаш хабар,
Шаш раванда чун суроғашро ба ҳар ҷо афгананд.
16. Чобуки гардун ба нӯги найза бирбоянд агар,
Ҳалқаи даври ҷадӣ бар дашти ҳайҷо афгананд.
17. Зоҳиди афлокро саҷҷодаи нурӯсафо,
Дар шабе з-инсон аҷаб аз баҳри эҳё афгананд.
18. Кӯтволи ҳисни гардун чун намояд расми пос,
Аз машоил равшани дар ҷарҳи воло афгананд.
19. Бар чунин ҳангома ҳайли лӯъбатони событот,
Чашм аз ҳаштум ғураф баҳри тамошо афгананд.
20. Ҳайли анҷум з-ихтиёри ҷарҳи аъзам дам ба дам,
Хешро аз пояи аъло ба адно афгананд.
21. Ҷарҳ бо он ҷашмбозӣ, анҷумаши бо он сипеҳр,
Руқъаҳои ҷашмбандӣ сӯи дунё афгананд.
22. Ахтарон аз айни бехобию ноосудагӣ,
Хоби осоиш ба ҷашми пири барно афгананд.
23. Ғайри ушшоқи балоқаш к-аз ғами ҳичрон чу ман,
Наъраи «во ҳасрато!» бар ҷарҳи мино афгананд.
24. Ҳалқи беишқу вафо монда ба хоб, аммо сагон
Дар вафои ошиқон то субҳ ғавғо афгананд.
25. Эй, хуш ононе, ки карда хобро бар худ ҳаром,
Дар чунин шаб бар фалак оҳи шабосо афгананд.
26. З-оби ҷашми ҳасрат аввал дода зоҳирро вузу,
Оташ аз ботин ба ҷони ношикебо афгананд.
27. Хешро бар гӯшай меҳроби тақво афгананд,
Сар ба ҳоки даргаҳи Эзид таоло афгананд.
28. З-оҳи ҳасрат парда бар руҳсораи ахтар қашанд,
З-ашки маҳҷурӣ ҳалал дар тоқи ҳазро афгананд.
29. Чун ба тавғи равзай ҳилваттаҳи дил рӯ ниҳанд,
Бурқаи номаҳрамӣ бар рӯи ҳавро афгананд.

30. Бар бисоти қурби васл ар лаҳзасе сокин шаванд,
Дида бар хайли малоик аз мувосо афгананд.
31. Бар сипеҳри иззу тамкин гар даме манзил кунанд,
Аз тазалзул раъша гардунро бар аъзо афгананд.
32. Гар сӯи нузҳатгаҳи ҷамъи вусул оранд рӯй,
Хоки нисён бар сари дунёву уқбо афгананд.
33. Ҳаст уммеди Фонӣ ин давлат, ки гардад ҳоки роҳ,
Ҳар кучо ин раҳравони гармрав по афгананд.
34. Нисфи ин водии зулматро чу навбат бигзарад,
Навбатдорони шаҳ дар кӯс ово афгананд.
35. Аз гиреви кӯсу бонги ною ғавғои нафир,
Растахез андар ҳами тоқи муалло афгананд.
36. Ҷашм накшояд зи гафлат мурдагони хобро,
Гарчи сӯри ҳашр аз фарёди сурно афгананд.
37. Боз баҳри бутпарастидан пагаҳхезони куфр,
Нолай ноқусро дар дайри тарсо афгананд.
38. Роҳибони масти мусҳафсӯзи ин дайри куҳан,
Дар миён оини зуннору ҷалипо афгананд.
39. Комилони куфри лои лоту лои лоилоҳ,
Тавъамон дида дар иллаллоҳ муҳоко афгананд.
40. Муъзинони субҳ «Субҳоноллоҳ», аз ғайратзанон,
Ғулгули «Аллоҳу акбар» бе муҳобо афгананд.
41. Боз риндони ҳароботи мӯғон ҷоми сабуҳ,
Дар миён оранду тарҳи даври саҳбо афгананд.
42. Вақти хушҳолӣ зи бода ошиқони покбоз,
Дида пинҳон гаҳ-таҳе бар ёри зебо афгананд.
43. Гулруҳон чун гул гиребон чоку чун мурғони боғ,
Ошиқони бехуд аз масти алоло афгананд.
44. Тоқи меъморони гардун қасри ҷарҳи тирабо,
Фарши сим аз партави субҳи зарандо афгананд.
45. Шомро чун қатъ дар зулғи сумансо афгананд,
Дар суманбӯёни субҳ оини ғавғо афгананд.

46. Равшани дар арсаи олам ки аз шаб тира буд,
Аз талолоҳои субҳи оламоро афгананд.
47. Тайласони сӯфии рӯз аз таҳи шабгун лиҳоф,
Карда берун бар сари дӯшаш ба паҳно афгананд.
48. Жолаи анҷум, ки бошад дар шабистони сипеҳр,
Дар гудоз аз машъали сӯзони байзо афгананд.
49. Гар судоъи бошад аз савдои шаб оғоқро,
Санҷали пешонияш аз абри ҳамро афгананд.
50. Хоста партав зи шамъи Юсуфи Мисрӣ ҷамол,
Нур дар зиндони Шоми ваҳшатафзо афгананд.
51. Офтоби пардагиро ҷониби рӯз оваранд,
Юсуфи гумгаштаро сӯи Зулайҳо афгананд.
52. Сарбасар аз хоби ғафлат ҷашм бикшоянд ҳалқ,
Чун қиёмат мӯждаи эҳё ба мавто афгананд.
53. Очизони шаҳвату тардоманий бо сад шитоб,
Хешро дар об аз кисват муарро афгананд.
54. Ҳақпарастон камтар аз таҳқиқу аз тақлид беш,
Сӯи масҷид рафта ҳудро бар мусалло афгананд.
55. Аҳли қилу қол ҳар сӯ аз пай илзоми ҳасм,
Ҷашмро аз хоб ношуста бар аҷзо афгананд.
56. Девмардум, яъне аҳли байъ баҳри раҳзаний,
Ҳар яке ҳудро ба сӯқ андар ба маъво афгананд.
57. Дар замони байъ чун түғён кунад инсофашон,
Бӯрёро түҳмати зарбафткоро афгананд.
58. Кофирони даргаҳи қозӣ пай як ҳабба сим,
Хонумони сад мусулмонро ба фатво афгананд.
59. Золимони соҳиби девон ба нӯги килки тез,
Қоғро аз айн агар ёбанд аз по афгананд.
60. Беҳамиятиваш забунон хешро аз ҳирси шум,
Бар дари ҳамчун ҳудӣ баҳри таманно афгананд.
61. Аз ҳиял тифлони мактабро ба дилҳо изтироб,
Нукта бе тақриб ронда дида ҳар ҷо афгананд.

62. Пойбандони аёл аз баҳри касби ризқашон,
По ба шаҳру кӯй ҳар сӯ ошкоро афгананд.
63. Борбандони сафаркарда сӯи манзил хиром,
Бор накшода марокибро ба маръо афгананд.
64. Ҷонгудозон оташ андар ҷони шайдо афгананд,
Барқсон худро фарози хору хоро афгананд.
65. Бо ниёзу ачз аз реги биёбон бештар,
Рӯди сайли ашк сӯи реги Батҳо афганайд.
66. Нақди ҷон бар дасту сими ашк бар ораз фишон,
Сар ба ҳоки қиблагоҳи дину дунё афгананд.
67. Ҳоҷаи қавнайну фахри анбиё к-асҳоби ў,
Соя бар ҳуршед, бал Арши муалло афгананд.
68. Гарди роҳаш ахтарон дар дидаи равшан қашанд,
Ҳоки паяш равшанон дар ҷашми бино афгананд.
69. Муддао бошад биҳишт оин дарашро рӯфтан,
Ҳуриён бар чехра чун зулфи мутарро афгананд.
70. Қасдашон ҷуз соя афгандан набошад дар раҳаш,
Хулдиён дар ҷилва чун қадҳои раъно афгананд.
71. Дар шаби меъроҷ пояндози раҳшаш аҳли Арш,
Аз дури ахтар мукаллал сабз дебо афгананд.
72. Чун фалакпаймо Буроқ андар рикоби ў қашанд,
Фошия аз меҳр баста, зин зи ҷавзо афгананд.
73. Қабли ҷандин сол бинанд офтобаш зери абр,
Чун ҳарифон бор дар дайри Буҳайро афгананд.
74. Нақшбандони қазо тарҳи ҳазорон офтоб,
Гоҳ пӯя бар замин аз пои Қусво афгананд.
75. Ҳам рисолат, ҳам нубувват буда ҳоси зоти ў,
Пеш аз он к-овозаи ирсолу анбо афгананд.
76. Аз раҳи иззат шутурмурғони барри баҳри ту,
Бар малоик сояи риғқу мадоро афгананд.
77. Мусҳафатро дӯхта аз ҳуллаи ҷаннат ғилоф,
Тугмаҳо аз ҷавзаҳар бар раҳли ҷавзо афгананд.

78. Ҳочибони даргаҳи қудраттаҳи қурби вусул,
Бар дари борат асо дар пеши Мусо афгананд.
79. Нӯҳ фалак ёбанд рокиъ навбати ҳамси туро,
Дидаро гар бар ҳисоби ҳарфи “Тоҳо” афгананд.
80. Ҳам баробар дон батар зӣ чордаҳ, маъсумро,
З-онки дар исмат ҳалал дар кори Яҳё афгананд.
81. Ҳаст машҳур ин, ки Наҷмиiddинвашони умматат,
Ҷазба баҳшанд аз яқин бар саг назар то афгананд.
82. Остонатро сагон бошанд к-андар як назар,
Сад ҳалал дар кори Наҷмиiddини Кубро афгананд.
83. Зери тобути шаҳиди теги шавқат хешро,
Ҳар нафас баҳри шараф сад чун Масиҳо афгананд.
84. Кӯдакони новакандози қазои ҳикматат,
Сад камонча дар буни реши атиббо афгананд.
85. Насру фатҳи эзидӣ бошад қарини чайши²⁷ ту.
Бар сафаш гар чашм чун сатри «Изоҷо»²⁸ афгананд.
86. Раъяти жайши ту чун дӯзанд хайётони сунъ,
Шукъаашро зийнати «Инно фатаҳно»²⁹ афгананд.
87. Аз губори тираи хайлат думофу чашмро,
Аршиён ҳам тӯтиё, ҳам мушки соро афгананд.
88. Н-ояд аз кӯҳи бало он к-ояд аз як мушти хок,
К-аш зафарҷӯёни тегат сӯи аъдо афгананд.
89. Ҳаст то домони ҳашрат мулк дар тавқеъи дин,
Муншиёни сунъ чун домони турго афгананд.
90. Аз аҳодисат саҳиҳиро равот андар раҳам,
Бору боб аз ҳадди Батҳо то Бухоро афгананд.
91. Донаи Одам бувад бедоми Шайтон ҳар яке,
Устухонҳое, ки худдомат зи хурмо афгананд.
92. Аршпарвозон бияндозанд худро дар раҳат,
Ҳамчу мурғоне, ки худро пеши Анқо афгананд.

²⁷ Қуръон. Сураи «Наср».

²⁸ Қуръон. Сураи «Фатҳ».

Алишер Навоий

93. Ё расулаллоҳ, ба ҳолам бин, ки меҳру моҳи нур,
Ҳам бар адно афгананд, арчи бар аъло афгананд.
94. Подшоҳон дида рӯзи ҷаши бар шерони нар,
Афгананду бар сагон-т дил ҳамоно афгананд.
95. То ба кай ҳайли шаётин дамбадам сад васваса,
Дар дили ошгуфтаам пинҳону пайдо афгананд.
96. Исо анфосон аҷаб набвад ки ҷашми марҳамат,
Гаҳ-гаҳе бар ҳоли тарсоёни марзо афгананд.
97. Лек маъбулам чунон қ-имкон набошад зистан,
Сад Масеҳ ар сояам баҳри мудово афгананд.
98. Ҳам магар раşхе зи шарбатхонаи эҳсони ту,
Дар гулӯи ин алили нотавону афгананд.
99. В-он замон ҳар дам ду сад мурда зи нутқи Исавӣ,
Рӯҳи худ дар поям аз баҳри тавалло афгананд.
100. То бадон анфос наътатро сароям ончунон,
Қ-аш малоик руҳисораш зи боло афгананд.
101. Ҳарфе аз наътат, ки бинвисам малоик нуқтааш,
Аз саводи дидаҳои навмфарсо афгананд.
102. Аз зилоли инчунин наъте агар лабташнагон,
Қатрае бар ҳалқи хушки ранҷпаймо афгананд.
103. Баъдазон амвот ҷон ёбанд агар обӣ даҳан,
Бар фаромӯш гаштагони хоки ғабро афгананд.
104. Гар ниҳам «Айн ул-ҳаёт» - аш ном шояд з-он ки ҳалқ,
Аз насимаш ҷони нав дар ҷисми мавто афгананд.
105. Дар адад ёбанд байташ тавъами оби бақо,
Дар ҳисоби ў назар гар сӯи имло афгананд.
106. Ё Раб, он рӯзам шафоат аз ҳабиби худ расон,
К-аҳли исёнро ба дӯзах бе муҳобо афгананд.

III. «ТУҲФАТ УЛ-АФКОР» ТАТАББУЬИ «ДАРЁИ АБРОР»

1. Оташин лаъле, ки точи хусравонро зевар аст,
Ахгаре баҳри хаёли хом пухтан дар сар аст.
2. Шаҳ, ки ёд аз марг н-орад з-ӯст вайронии мулк.
Хусрави бе оқибат хусри билоду кишвар аст.
3. Қайди зинат мусқити фаррӯ шуқӯҳи хусравист,
Шери занҷирӣ зи шери беша камсавлаттар аст.
4. Лозими шоҳӣ набошад холӣ аз дарди саре,
«Кӯси шаҳ ҳолию бонги ғулғулаш дарди сар аст».
5. Ба даҳони хушку чашми тар қаноат кун аз он-к,
«Ҳар ки қонеъ шуд ба хушку тар шаҳи баҳру бар аст».
6. Хоча дил дар ваҷӯу сар афканда пеш аз фикри аҳз,
Садр аз баҳри тамаъ биншаста чашме бар дар аст.
7. То бувад шайхи риёй нуктагӯ дилрост ранҷ,
То шиторо ях бувад, урён зи сармо музтар аст.
8. Ақл ҳандад ҳар чи гӯянд аҳли зарқ аз воқеа,
Ҳанда орад ҳарки хоб андар фасонагустар аст.
9. Войизу томеъ – гадои нон бувад, фарқаш ҳамин аст,
К-ин ба зери минбар омад, он фарозм минбар аст.
10. Тухми расвой диҳад бар донаи тасбеҳи зарқ,
Оре-оре, дона ҷинси хешро бор овар аст.
11. Фиқҳро чун иллати макру ҳиял сазад фақиҳ,
Не фақиҳ аст он, ки ҳафри иллати фиқҳ андар аст.
12. Қозии пурҳила ояд бо сичилли пургувоҳ,
Маҳзи кизб аст аз барои ҷарғагӯй маҳзар аст.
13. Ҷониби ҷавр ар бигирад аҳл бешак ҷоҳил аст,
Ҷоҳил ар ёбад ҳалос аз ҷаҳл илмаш мазҳар аст.

14. Раҳравони боркашро саҳл дон ошоми фақр,
Дар даҳони ноқа хори хушк хурмои тар аст.
15. Лофи беваваҳи ҳаким омад ба назди аҳли дил,
Офати беҳад бар Афлотун агарчи афсар аст.
16. Нуктаи нодон зи баҳри ришханди ўнакӯст,
Мӯҳраи хар дархури тазини афсори хар хаст.
17. Ҳар шаб ахтар, бин чу буме чашм сар дӯхта,
То чи кизб орад бурун гар худ ҳама Бўмаъшар аст,
18. Чарх маълуlest к-аз вай воҷиб омад эҳтиroz,
К-аш бар аъзо ҳар тараф холи сафед аз ахтар аст.
19. Гунбади ахзар, ки хунрезист кораш, дур нест,
Барги ҳинно ахзар омад, лек рангаш аҳмар аст,
20. Душманаст аз доги озор он ки ҳастат луқмакӯр,
Ханҷар аст аз нуқтае онро, ки гӯи ханҷар аст.
21. Сифла гар мирад пай иксуну атлас дур нест,
Ҳаст аз баҳри каған кирме, ки абрешимгар аст.
22. Раҳравонро фоқаву неъмат кунад манъи сулук,
Асби раҳ он аст, к-ӯ на фарбеҳу на логар аст.
23. Чин ба рӯе нафганад шиддат, ки шахсашиrost ҳилм,
Мавҷ азобе н-оварад сарсар, ки номаш мармар аст.
24. Неши тардоман бувад ҳар мӯи марди гармрав,
Чони батро ҳар паре аз боли шоҳин ханҷар аст.
25. Марди пурмаъни чи гар бинӣ ҳақираш пешвост,
Пеши ў кам, бал ду марворидро як музмар аст.
26. Марди раҳбинро дили махфинамо вон ҷоми Ҷам,
Хизрро оби ҳаёт оинай Искандар аст.
27. Гар шараф н-аз ашку сӯзи дил, бувад бар ҳамсарон
Шушай ях шамъи кофурист, бал софитар аст.
28. Тавъамони бад бувад монанди чун наҳсу наҷас,
Зодаи неку мушобеҳ чун абиру анбар аст.
29. Мулки дил пири ҷавонро ҳаст ободон зи ишқ,
Бонии Марви куҳан Санҷар зи нав ҳам Санҷар аст.

30. Ранги зарди ошиқи фоній бувад аз тири ишқ,
Хамчу сафро, к-аш алиф шинад ба паҳлу асфар аст.
31. Нест саргардони баҳри ишқро ҳочат ба қайд,
Киштии гирдобро гирдоб некү лангар аст.
32. Дил зи беишкій сияҳ бошад, зи ишқ оташфишон,
Ҳаст аз сардй зугол он к-ү зи гармй ахгар аст.
33. Маснади иқболи ошиқ гулхани девонагист,
Фарши санҷоби самандар тұдаи хокистар аст.
34. Нозири қасри бутон ушшоқи зор аз ҳар тараф,
Чун асирони араб гирди ҳисори Хайбар аст.
35. Ақлу ганчи некномй, ишқу ҳар дам оламе,
Хонадорй кори зан, лашкар насиби шавҳар аст.
36. Мардро хатти начот амвоци хуноби дил аст,
Риндро ҳирзи қадаҳ арқоми даври соғар аст.
37. Хораи хоре асиронро ба болин муттакост,
Чомаи хунин шаҳидонро ба паҳлу бистар аст.
38. Мардро як манзил аз мулки фано дон то бақо,
Меҳрро якруза раҳ аз Бохтар то Ховар аст.
39. Сифларо ҳар нақд к-андар даст дорад боқй аст,
Хуфттаро ҳар айш, к-андар хоб бинад бовар аст.
40. Даллаи пурҳила, к-аш шүхест ҳар сү үйлагар,
Лўъбатакбозист, инак хаймаи ў чодар аст.
41. Деви раҳзан дон на зан он к-ү ба чашмат чун
парист,
Даври китфи ў ду бол афганда атфи меъчар аст.
42. Бар сари амволи мадфун золими нақшинқабо,
Бар фарози ганҷ бо үлди мунаққаш аждар аст.
43. Точи зар бигзор, эй мўэзиву наздикй гузин,
Қурб мемонад чу шуд айне, ки ақрабро сар аст.
44. Зарбати мард омад инак он ки озар хонияш,
Бе зар Иброҳимро точ асту бо зар Озар аст.
45. Бармакаш теги забон ҳар дам, к-аз ин рў шамъро,
Сар буранд ар чи ба фарқ аз шўла заррин миғфар аст.

46. Бегуноҳро сохта озурда аз теги забон,
Нотавон кардан раги беранҷро аз наштар аст.
47. Ҳокими норостиро оқибат саргаштагист,
Давр гардад бе алиф онро ки гӯй довар аст.
48. Ҳокиён дар пои болотар зи ҷабборон, ки мӯр
Беҳ ҳиромад бар манор, аз шер агарчи аҳқар аст.
49. Золиму одил на яксонанд дар таъмири мулк,
Хук дигар дар шиёри мулку деджон дигар аст.
50. Мулкро аз мавқаби ду шаҳ вазад боди футур,
Чун зи қайсар қайсар омад, нукта ҳосил сарсар аст.
51. Дил, ки набвад ҷамъ дар мадди ҳаёташ кӯтаҳист,
Аз парешонӣ қасираш хонӣ, он к-ӯ қайсар аст.
52. Марди косибро зи ранчи касб бар каф обила,
Шуд далели гавҳари мақсуд, к-аш даст андар аст.
53. Шуд сироти мустақими саҷдасозон ростӣ,
Шоҳроҳи раҳрави хома хутути мистар аст.
54. Аз бидоят ҳар чи овардӣ ба мурдан он барӣ,
Дар туфулият чи омӯзӣ ба пирӣ аз бар аст.
55. Мард аз зан кам на дар гавҳар чи гар бошад ҳақир,
Дур зи байза кам на дар қимат агарчи асғар аст.
56. Меҳнати ифлоси муфрит дар гаронӣ Қоф дон,
Қоф чун шуд фоқа беҳад гашт в-ин мустанкар аст.
57. Аҳли ҳимматро зи ноҳамвории гардун чи бок,
Сайри анҷумро чи ғам к-андар замии чӯю ҷар аст.
58. Нест бархӯрдан зи қавли ҳилагар чун қавли рост,
Тарраи фолизи бозигар на чун барзигар аст.
59. Зиллат омад ҳосили хоин, ки мушон чун қунад,
Байзадузӣ он яке, занбаркаш ин як занбар аст.
60. Ҷашм бар моли фақиронанд уммол ар барад,
Шоҳсириштон мол мемонанд, ки қути лашкар аст.
61. Маънни ширин бувад ширин чи гар содаст лафз,
Ҳам шакар бошад шакар, бе нуқта, гарчи суккар аст.

62. Ишқ асфалро ба чашм аъло дарорад ҷилвагар,
Шамъро қомат бари парвона сарви Кашмар аст.
63. Эй, басо нуқсон, ки дар зимнаш бувад як навъ суд,
Чун дафи лўлӣ дарида аз баҳри маймун чанбар аст.
64. Бар мапар аз авчи рифъат, к-андар ин дайри қуҳан,
Бар фарози Ислам аз анҷум ҳазорон шабпар аст.
65. Олами дилро чи ҳоҷат зевар аз ҷарҳи қабуд,
Гулшани Фирдавсро зинат на аз нилуфар аст.
66. Ҳар ки дӯзад чашм бар зар ҳамҷу абҳар чашми ў,
Лоиқи нӯги синон монанди чашми абҳар аст.
67. Чашми комил чашмаи Хизрасту бошад ҳарду айн,
З-ин ду ҳар якро касе к-ӯ ёфт умри бемар аст.
68. Он ки дил бандад ба зар аз фақр бошад ризқи маҳз,
В-он чи дар ризқаш бувад аз фақр, фақри бефар аст.
69. Аз шараф дандонаи фарши гадой фақр дон,
«Кунгурни айвони шаҳ к-аз коҳи кайвон бартар аст».
70. Баҳри мусҳаф кунгурни раҳле, ки созанд аҳли ҷоҳ,
«Рахнаҳо дон, к-аш ба девори ҳисори дин дар аст».
71. Монеъни фақраст шаҳро муддао, инак зи сар,
Он чи нав дар дорад, андозад ба хокаш бар дар аст.
72. Раҳ сўи Ҳақ беҳад, аммо ҳаст ақрабро ғоҳи фақр,
Баҳри он-к «Ал-фақру фахрӣ» гуфтаи пайғамбар аст.
73. Андар ин раҳ он ки дорад гом бар гоми расул,
Аршпарвозест, к-ӯ ҳамроҳрав, ҳам раҳбар аст.
74. Ҳомиии шаръи наби Чомӣ, ки ҷоми шаръро,
Дошта бар каф лаболаб аз шароби Кавсар аст.
75. Он ки аз илми фузун аз ҳад набиро ворис аст,
Балки аз қавли наби пайғамбаронро ҳамбар аст.
76. Равзаи раъи мунираш гулшане дон к-аш зи лутғ,
Қатраи руҳсораи ҳар барг меҳри анвар аст.
77. Гулшани табъи рафеааш равзае дон, к-аз шараф,
Тутмаи пероҳани ҳар гул спехри ахзар аст.

78. Чарх аз илмаш фитад як сў, куҷо ҷоми ҳубоб,
Зарфи дарёро пай сарпӯш будан дархӯр аст.
79. Хотираш дурҳои маъниро бувад шоиста дурҷ,
Чарх баҳри ахгари анҷум муносиб маҷмар аст.
80. Зояд аз килкаш ҳама абкори маъни гӯиё,
Ум, ки дар хома аст бикри маънияшро модар аст.
81. Бикри маъни ҳолати ҷонбахш агар зодаш чи дӯр,
Шуд набера Иси он қасро, ки Марям дұхтар аст.
82. Илми рояш аз дилам сар зад бад-инсон, к-абр сўхт.
Оташ андар пунба н-аз оина к-аз тоби ҳур аст,
83. Очиз аз теъдоди авсофи камоли ўст ақл,
Анҷуми гардун шумурдан кай тариқи аъвар аст.
84. Динпаноҳо, аҳли дӯзахро чу уммеди биҳишт,
Ҷони хокиро ҳавои васли он хоки дар аст.
85. Жоласон, к-андар даруни ғунча афтад, муддатест,
К-орзуи дурри фақрам дар дили ғампарвар аст.
86. Подшоҳе к-аш гадои фақр гаштан орзуст,
Чун гадое бошад он к-аш подшоҳӣ дар сар аст.
87. Орзуи мурданам дар зулмати ҷонбахши фақр,
З-орзуи мурда сўи зиндагонӣ аксар аст.
88. Тухми идборам дамодам дарди дил бор овараӣ,
Айб набвад гар бад-инсон донаро з-инсон бар аст.
89. Бар тан аз наълу алиф танҳо на дардам шуд аён,
Бас, ҷароҳат з-он камону тирам андар пайкар аст.
90. Як назар афкан, ки мустасно шавам з-абнои ҷинс,
Саг, ки шуд манзури Наҷмиiddин сагонро сарвар аст.
91. Шамъи ҳиммат ғурфаи ғамро ба мақсад мӯмиёст,
Нури ахтар киштии шабро ба соҳил раҳбар аст.
92. Дар татаббӯз кардани ин назм озодам зи таън,
Тобеи суннат бувад ҳар к-ӯ набиро чокар аст.
93. З-илтифотии хотират ин нуктаи ширин марост,
Ҳамчунон к-аз партави ҳуршед найро шаккар аст.

94. Дар адад абёти ў сад кам як омад гўиё,
Хар якеро равнақ аз як номи ҳайи акбар аст.
95. Месазад ҳар байти ў гар гўяманш Байтуллаҳ аст,
Аз матонат в-аз либоси асвадаш к-андар бар аст.
96. Лек ҷанби чарх к-ӯ бошад хусусан пурнучум,
Ҳуққае чу-бвад гирифтам, пур зи дурри азҳар аст.
97. «Түҳфат ул-афкор» агар номаш ниҳам навбад ачаб
Түҳфа наздат чун зи баҳри фикратам ин гавҳар аст.
98. Гашт «Явми ҷомеъи шаҳри раҷаб» таърихи он,
Турфатар к-он моҳу рӯз итмоми ўро мазҳар аст.
99. Толибонро, рубъи маскунро зи зилли олият,
Файз бодо, то мақоми меҳр чорум манзар аст.

IV. «ҚҰТ УЛ ҚҰЛУБ» ТАТАББУҮИ ҲАКИМ АНВАРЫ

1. Җаҳонки, марҳалаи танги шоҳроҳи фаност,
Дар ў маҷӯй иқомат, ки роҳи шоҳу гадост.
2. Күчо маҳалли иқомат, ки қотеони тарик,
Ба нақли дину дил аңдар камин пай яғмост.
3. Чӣ марҳалааст, ки по нанҳода баҳри шадан,
Зи боми марҳала кӯси раҳилро ғавғост.
4. Аҷаб раҳе, ки на мабдаъ бувад дар ў зоҳир,
Фарид бодияе, к-аш на мақсаде пайдост.
5. Дар ў накарда макон марду зан ҳамегузаранд,
Аз он замон ки гузаргоҳи Одаму Ҳаввост.
6. Чу кори умму аб инаст бас ба фарзандон,
Ҳаме ба ирс расад к-он иборат аз туву мост.
7. Ҳазор сол дар ин кӯҳна дайр агар монӣ,
Ки муддаташ ба яке ламҳа гар ниҳӣ на сазост.
8. Чаро, ки вақти шадан баъди тӯли ин муддат,
Агар ба ним нафас гирияш наёяд рост.
9. Дар ин макон на умеди нишастан аст ба кас,
Ки аз таҳаттуки ў нонишаста бояд хост.
10. Аҷаб нигар, ки маконе чунин мазиқ ба туст,
Чунон васеъ, ки гӯй ки ломаконаш фазост.
11. Аҷабтар он ки туро бо ҳазор ранҷ дар ў,
Зи чарх сад ғаму аз ахтарон ҳазор ҷафост.
12. Зи чарх ин расадат давраи шабонрӯзӣ,
Ки субҳи айши ту ҳар рӯз аз ў ба шоми аност.
13. Ба чоми ахзари гардун агар накӯ нигарӣ,
Зи баҳри қатли ту донӣ, ки пур зи заҳри фаност.

14. Ба даври меҳраш агар бингарй шавад маълум,
Ки аз шуоъ ба қасдат дусад синони балост.
15. Зи чарх низ бидон ихтиёри ин гардиш,
Ки ў ҳам андар гардиш забуни дасти қазост.
16. Чи ихтиёраш бошад, ки дар ҳазорон қарн,
Ки дасти қудраташ афганда дар таҳу болост.
17. Ба коми хеш наёраст як дам осудан,
Чунин, ки чун мани саргаштаҳолу бесарупост.
18. Ба қадри меҳр нагӯям, ки қадри як зарра,
Зи ҳоли худ нафизояш гаштаву на кост.
19. Зи саъду наҳси нуҷумаш ки дар ҷаҳон асар аст,
Ҳама ба амри Худованди қодирӣ яктост.
20. Ҳар он ки кавну фасоди ҷаҳон ба ҷархи нуҷум,
Ниҳода дидай ҳақбинашро расида амост.
21. Кас ар ба фасҳати ғаброу рифъати чарх аст,
Ки ин забунӣ бо вай зи чарх то ғаброст.
22. Дилаш зи кон шуда сад пора хуну бар сари хок,
Агарчи кӯҳ ба қадри рафевъ гардунсост.
23. На беша шер кушанд, на муш мурда ба қӯй,
Зи ҷаври мӯри заифаш чунон, ки ранҷу аност.
24. Бубин ба пили фалак ҳайкали қавипайкар,
Ки бар тан аз сари ҳартуми пашишааш чи балост.
25. Ҳамон паланг, ки хоҳад ба маҳ занад панча,
Ва пушт боз шуда панчааш чи он таҳи пост.
26. Ба талхкомие чинҷо ба рӯш бин гарчӣ,
Ки аз талотуми амвочи баҳр қулла зудост.
27. Наҳанг агарчи бувад қаҳрамони кишвари баҳр,
Ба кирми обие аз худ фузун ҳамешағизост.
28. Ба аждаҳо чи нигаҳ мекунӣ, ба ганҷ бубин,
Ки монда ҳар яке аз ҳирс ҷанд аждарҳост.
29. Сухан магӯй зи анқо, ки ҳар ки қонеъ шуд.
Фарози Қофи қаноат бидон ки ў анқост.

30. Нигар ба абри баҳорию ашку фарёдаш,
Ки чун сиёҳлибос аз барои худ ба фазост.
31. Дигар ба сарсари бунёдкан нигар, ки чи навъ,
Зи хоксorie дар даштҳо ҷаҳонпаймост.
32. Үқоби карғифган бин, ки дар кафи сайёд,
Ба ҷуз ду болу думаши хурд рӯбои саҳрост.
33. Ба банди туғралу шоҳин нигар чу күштаниён,
Бубаста ҷашм пай қатлашон замони дағост.
34. Чу з-оғариниш золимвашон барин наҳчанд.
Тариқи зулмкашон ҳам ба ҷанби ин пайдост.
35. Агарчи оҳуи Чирност нофай пурмушк,
Чу нофа пӯст қанандаш бигӯй к-аш чи хатост.
36. На тавқи мушкин дорад тазарв бар гардан,
Нишони ҷанголи бозаш бимонда бар аъзост.
37. Дар ин ки қаҳқаҳазан кабк хун ҳӯрад доим,
Нишони ҳурмати минқору ранги панҷа гувост.
38. Залил он ки фасиҳони нукта ширинаст,
Забуни маҳбаси зоҳир зи тӯтии гӯёст.
39. Нишони он ки сабиҳони пок ораз шуд,
Асири хории осораш аз гули ҳумрост.
40. Ба наълҳои музакҳаб мабин пари товус,
Ки наълҳош бар аъзо зи теги ранҷу атост.
41. Фитода булбули бедил даруни хокистар,
Даруни боғи малоҳат зи оташи савдост.
42. Аҷабтар ин ки гули дилрабои оташранг,
Ба хун нашаста з-андӯҳу чок карда қабост.
43. Агарчи нест зи саргаштагӣ ба парвона,
Ба ғайри сӯзу гудозе, ки волау шайдост.
44. Ба шамъ сӯхтану мурданаш нигар, ки чи сон,
Пай азои худаш гоҳ нола, гоҳ бикост.
45. Зи мӯр агарчи ҳаме шарзашер дар ранҷ аст,
Чи суд, чунки худаш поймол дар таҳи пост.

46. Зи паشا гарчи ба пили дамон расад озор,
Зи дуди як саргин дудсонаш рў ба қафост.
47. Агарчи ҷавҳари улвист оташи равшан,
Чи ларзаҳо зи таби муҳриқаш, ки бар аъзост.
48. Ҳаво мумидди ҳаёт аст ҳалқро, лекин,
Нигар, ки чун зи тааффун аз ў ба даҳр вабост.
49. Агарчи «ҳаст минал-мои кулла шайъин ҳай»,
Фариқи ўро мавт аст, аз ў кучо эҳёст.
50. Магӯ, ки хок бувад манбай сукуну қарор,
Зи бод ҷархзанон пайкараш нигар ки сабост.
51. Ба ҳеч шайъи з-ашё, зи ҷинси маҳлуқот,
Агар қавию заифу агарчи шоҳу гадост.
52. Ба даҳр коме бемеҳнате мұяссар нест,
Ба ғайри қодири бечун, ки холиқи ашёст.
53. Ҳар ончи шуд зи азал оғарида то ба абад,
Забунияш ҳама бар оғаридағор гувост.
54. Чу шуд яқин ки чунин аст кори холиқи ҳалқ,
Ба ғайри он нашавад ҳар чи ҳаст ўро хост.
55. Пас он чи карда туро амру наҳй моамкан,
Бибояд аз пай он хешро гирифтап рост.
56. Нахуст ҳар чи туро фарзу вочиб аст ба шаръ,
Навоғилу сунан он ҷумларо тариқи адост.
57. Баёни мұътақидотат, ки ном шуд имон,
Ки гуфтанаш ба забон, доштан ба дил, шуд рост.
58. Нахуст доштани зоти поки Ҳақ медон,
Бадин тариқ ки боқист балки, айни бақост.
59. Вучуди ўст, ки ў ҳасту буду ҳоҳад буд,
Ба нисбати аҳадият бахӯрди ҳамду саност.
60. Сифоти ў набвад мунҳасир ба чуну ба чанд,
Ҳаёту илму иродат ба қудрату асмост.
61. Дигар ки фоили мухтор ўст феъл аз ўст,
Вучуд гирад неку бад он чи карда фазост.

62. Дигар малоика медон мусаббиҳони сипеҳр,
Ки зикри ҳар як тасбеҳи номи поки Худост,
63. Дигар бувад кутуби ў, ки ҳар чи он ҷо ҳаст,
Ҳама ҳақ асту каломи муҳаймини доност.
64. Дигар бувад русул ин навъ к-ў фиристодаст,
Ба ҳалқу, ҳар якашон раҳбару тариқи ҳудост.
65. Муҳаммади арабӣ – пешвои хайли русул,
Агар ба ҳалқ муаххар, vale базот улост.
66. Дигар ба зиндагӣ баъди марги явми нушур,
Ақида кардан бошад, ки ҳаст он ҳама рост.
67. Дигар вучуди ҳама хайру шар, ки аз қадар аст,
Бадон сифат, ки ба тақдири хештан орост.
68. Зи баъди мӯътақадотат, ки ном шуд имон,
Зи панҷ руҳи мар исломро ҳамеша биност.
69. Баёни «Ашҳаду ан ло илаҳа иллаллоҳ»,
Муҳаммад он, ки рисолат ба зоти ў барпост.
70. Салоти ҳамса дигар панҷ ганчи ислом аст,
Маоф набвад аз ин гар зукур ёки нисост.
71. Зи бист ним дирам баъд аз он тасаддуқ дон,
Ки доданааш бувадат фарз к-он ҳақи фуқарост.
72. Дигар зи соле, сӣ рӯз рӯза доштан аст,
Ки рӯзе, он ки ҳӯрад доштан ду моҳ ҷазост.
73. Дигар азимати ҳаҷ шуд ба шарти амни тариқ,
В-ар иститоати он набвадаш ба қас на равост.
74. Зи баъди мӯътақадот ин бувад ибодотат,
Ки бас шароити бисёр ҳам дар ин асност,
75. Агарчи зоҳиришон ҳаст ҷисми ҳар якро,
Нуҳуфта руҳе бошад, ки номи он тақвост.
76. Бадон чи шаръ накардаст амру аҳлуллоҳ,
Шаванд муртакибаш гӯнагун риёзатҳост.
77. Зи «ло илоҳа» ки мазкур гашту «иллаллоҳ»,
Басе, қасе ки бадин навъ ғарқи ин дарёст.

78. Агар қатор фалак ұмла бигсиланд аз ҳам,
Фариқро зи хаси мавчрав күчо парвост.
79. Шуҳуд бин, ки зи захмаш қашанд пайконро,
Гаҳе салот на воқиф ки рафт, ё барчост.
80. Басо мусаллиё, к-ү аз пай ду ракъати шаб,
Зи баҳри ҳатми қаломуллоҳ истода ба пост.
81. Закот бин, ки чу шуд чил дирام яке дигар,
Гирифта фарз кунад сарф, к-ин зи айни ризост.
82. Ба савм бин, ки чиҳил рӯзро ба як ният,
Намуда қатъ, ки дил фориг аз шаробу ғизост.
83. Чи тавфи Каъба ки эҳромаш аз дари хилват,
Зи шарқ мәҳрсифат рӯ ба ҷониби Батҳост.
84. Равандагони раҳи Ҳақ бадин сулуку тарик,
Раванду хотирашон пок аз хутури риест.
85. Ту гар гувоҳии ваҳдат дихӣ ба зоти Худо,
Кунӣ таваққути музду барин Худой гувост.
86. Ва гар саре ба сучуд оварӣ ба ғайри вузуъ,
Ба шӯҳраташ чу муаззин ба оламият ниност.
87. Ва гар зи маҳзани қоруният ба ним дирам,
Халал расад ҳама рӯзат газофу лоғу сахост.
88. Варат ба хотири савмасст рӯзе аз сӣ рӯз,
Ғизои шоми ту аз хони бевазан яғмост.
89. Варат азимати ҳаҷ шуд мурод аз он сафарат,
Умеди даҳ, сию чил суд кардан савдост.
90. Ҳама, ки зикр шудат шевай мусулмонист,
Зи фисқи зулми ту ронам чу ним нукта балост.
91. Пиёлаҳои пуропур хӯрӣ, зи номардӣ.
В-азон ба хотири ту дам-бадам хаёли зиност.
92. Чу он-т гашт мұяссар накарда ғұсл ҳанӯз,
Миёни ҳалқ ба даъвои мардият ғавғост.
93. Ачабтар он ки занатро ба мардаке чун ту,
Ҳамин мұомила рафтаст, худ ҳаминат сазост.

94. Туро зи тақвии хешу зи иффати зан ҳам,
Вуқуф, лек хаёлат зи марду зан ихфост.
95. Ҷуз он-т феъл набошад чунин ки қуввату қут,
Ҳама зи гӯшти ҳӯкест к-он завча рабост.
98. Бар фарқи сад Закариё агарчй арра кашанд,
Ба маҳласаш чу дижӣ як дирам ба ҷонат азост.
97. Ба ин лаймию дилмурдагӣ ҳама даъвият,
Зи иффати Закариёву исмати Яҳест.
98. Дилат, ки хайли шаётину девро ватан аст,
Ватан на мазбалашон гашта, бал аzon авлост.
99. Малоик ар гузаранд аз фарози он кишвар,
Ки чун туиро дар вай нишману маъвост.
100. Зи матни ботини шумат ҳама ҳалок шаванд,
Чунон, ки гӯиё он хайлро фитода вабост.
101. Бадин сифот vale пеши хеш маҳбубӣ,
Чунон ки бар ҳама ҳалқи ҷаҳон-т истиғност.
102. Азоби оташи дӯзах ҳамат бувад сад ҳайф,
Ки шӯъларо зи азоби ту мурдану итфост.
103. Бузургвор Худоё, ба ҳарчи кардам шарҳ,
Манам на балки фузуниям аз он зи нафси дағост.
104. Ҳаёти хеш ки он як нафас агар бошад,
Ба ёди ту хуштар аз ҷаҳони «мо фиҳост».
105. Ба амру тоати Шайтон намудаам зоеъ,
К-азон кунунам воҳасратову вовайлост.
106. На балки хайли Шаётин маро шуда тобеъ,
Бадин татаббуашон дев низ аз шуракост.
107. Ҳазор фарсанг аз чун худӣ чу бигрезам,
Баҷост, лек чу ман мудбирие ба даҳр кучост?
108. Ба деву Шайтон таълим карда шуд нафсам,
Ки ҳеч як натавонист кард ончи ў хост.
109. Гаҳе ҷавониям ин навъ буд каҷравишиӣ,
Багоҳи пирии худ каҷравӣ наёяд рост.

110. Ҳазор бор агар хешро күшам чй аз он,
Ба дарди муҳлики ман хештанкуш чи давост.
111. Вале ҳазорам чандин агар гунаҳ бошад,
Ба пеши раҳмати омат чу пеши чарх сұҳост.
112. Зи баҳри раҳмати ту қатрае тавонад шуст,
Сиёҳномагй аз дуди маъсият ки марост.
113. Нагұям ин ки чй сонам бидору чунам бар,
Бидор розиям охир туро ба он чи ризост.
114. Зи ғайри хеш раҳон лутф карда Фониро,
Насиб соз тариқи фано, ки айни бақост,
115. Чунон ба ёди худат маҳв созу мустағрак,
Ки нагзарад ба дилаш ҳар чй ғайри ёди Худост.
116. Шуд ин қасида чу қути қулуби аҳли сулук,
Аzon тайюни «Қути қулууб» - аш аз асмост.
117. Ҳар он ки хонаду бо ин амал кунад, шак нест,
Ки аз ҳадиқаи қалбаш самари биҳиштосост.
118. Аз он наими биҳишташ чу қути қалб расад,
Шикаста қалби маро низ аз он наим раҷост.
119. Чунон ки аҳли тараб соғ май чу ийш кунанд,
Зи даври соғарашон қатрае насиби турост.
120. Худо ба нозиму қорию роқимаш бахшад,
Ҳар он маслиҳати дину дунёву уқбост.

V. «МИНҲОҶ УН-НАҶОТ» ТАТАББУЬИ АНВАРИ, ХОҚОНӢ

1. Зиҳӣ аз шамъи рӯят ҷашми мардум гашта нуронӣ,
Ҷаҳонро мардуми ҷашм омадӣ аз айни инсонӣ.
2. Малакро аз паи овардани ҳоки ту ҳаммолӣ,
Фалакро баҳри тарҳи мулк таркиби ту майдоне.
3. Тилисми хилқататро дасти қудрат карда меъморӣ,
Дар он ҷо ғанҷи ҳикмат аз малак бинҳода пинҳонӣ.
4. Зи илмуллоҳ ба таълими шарифи «аллам-ал-асмо»,
Бароварда миёни аҳли дониш исми пурдонӣ.
5. Гаҳе чилрӯза тифле гуфта бо пирони чилсола,
Нуқоту дарси асрори яқин аз илми раббонӣ.
6. Туюри гулшани улвӣ, ки қуту тӯъмашон зикр аст,
Ба пешат ҷумла бинҳоданд сар, аз бас ҳушилҳонӣ.
7. Ҷуз он як мурғи ваҳшӣ қ-ӯ ба пешат сар фурӯн-овард,
Ки дар гардан фитодаш тавқи лаън аз қаҳри Яздонӣ.
8. Туро дар олами мулку малоик аз раҳи риғъат,
Мусаллам шуд хилофат бар гурӯҳи инсию ҷонӣ.
9. Ҳарифи хирасар чун аз сарири мулк шуд хориҷ,
Туро ҳам сарварӣ, ҳам сарфарозӣ гашт арzonӣ.
10. Ҳама каррубиёнро сар ба наздат зилли худдомӣ,
Аз он маънӣ, ки гаштӣ сарфароз аз зилли субҳонӣ.
11. Зи тоби қавсари май соқиёни базми ҷоҳатро,
Ҳазорон гул ба рух чун лолазори бояни ризвонӣ.
12. Намедонам чи ҷуд бо он ки Ҳақ, «ло тақрабо» фармуд,
Гирифтӣ ба рафиқат нуктаи он душмани ҷонӣ.
13. Чаро бояд ду маъсуми биҳиштиро ба як афсун,
Шудан бо он камоли зуҳд ду мардуди исенӣ.

14. Магар з-он рӯз гандум синаи худ чок зад з-ин ғам,
Ки аз чи душманат фармуд тарки бандафармонӣ.
15. Чу додӣ зулфи ҳур аз даст з-ондам рӯзгоратро,
Чу зулфи ҳур шуд ҳам тиарӯзӣ, ҳам парешонӣ.
16. Чи расвоист к-он навъ одами комил зи боғи худӣ.
Шавад дар дашти ғам саргашта чун гули биёбонӣ.
17. Сияҳрӯио даргаҳрондагио ғурбату меҳнат,
Чи буд ин ҷумларо боис ҳамин як ҳаззи нафсонӣ.
18. Ба ҷандин сол инобат кардану рӯ бар замин мондан,
Ҷаҳонро ғарқа дар хун сохтан аз сели мижгонӣ.
19. Ки дил з-афғони зорат мурғу моҳиро ба дард омад,
Ғалат гуфтам, ки сангি хораро з-он доги ҳичронӣ.
20. Ба ҳар навъе, ки буд боре қабул афтод он тавба,
Ки шуд мардуд ҷандин сол аз истиғнои султонӣ.
21. Агарчи сӯи тахти кишвари аслӣ набурдандат,
Вале мулки ҷаҳонро ёфтӣ ҳукми ҷаҳонбонӣ.
22. Чунон волии борифъат, ки будаш он ҳама макнат,
Ба як ҷурмаш чиҳо омад ба пеш аз макри шайтонӣ.
23. Чи сон арзу ниёз овард то шуд рафъ он үқда,
Бас он гаҳ бандагӣ кардан ба сад ҳавлу ҳаросонӣ.
24. Ту эй ғофил, ки бишморӣ яке худро зи авлодаш,
Кунӣ сад ҷурм ҳар соат валекин бе пушаймонӣ.
25. Нахустат ҳаст ин зоҳир, ки ҷуз Ҳақ ҳолиҷе набвад,
Асоси даҳрро нозим, бинои ҷарҳро бонӣ.
26. Ба-динсон оғаринанда, ту нафсатро гузинанда,
Парастишро, ки хокат бар сари ин нафси зулмонӣ.
27. Ҷаҳон равшан зи нури офтоб, аммо ту чун ҳуффош,
Ҳама дар пардаҳои зулмати шаб ҷаста китмонӣ.
28. Забуни нафси коғир гаштаи з-онсон, ки метарсам,
Чу гӯи «ло илаҳа иллаллоҳ» аз дунбол натвонӣ.
29. Чу лои ло илоҳат лои Лот омад илоҳ он ҷо,
Чи ғунҷоиш пазирад гарчи ту ҳоҳӣ, ки ғунҷонӣ.

30. Даруни зарраи саргашта чун пинҳон шавад хуршед,
Миёни қатраи гандидা баҳри оби ҳайвонӣ.
31. Чи исломаст ин к-аз сустиаш куффор агар хандад,
Бар ў шояд, ки охир шарм бодат з-ин мусулмонӣ.
32. Санам к-аш худ тарошад, бингар орад бандагӣ барҷо,
Самадро бандагӣ некӯ надонӣ кард то донӣ.
33. Шаҳодат гарчи бошад бар забонат, лек дар тасдиқ,
Муқаддэр карда миръоти дилатро занги нисёнӣ.
34. Вучуди поки товусони қудсӣ ошёнро ҳам,
Ниҳӣ аз рӯи ақли худ бурун аз ҳадди имконӣ.
35. Вале баҳри мулавван мурғаки бозигари чарҳӣ,
Муаллақҳо занӣ чун чарҳ таҳтонию фавқонӣ.
36. Китоби эзидӣ к-аз азми пушташ бар замин часпад,
Агар як ҳарф аз он бинвишта бар пушти фалак монӣ.
37. Зи хиффат коҳбарге нашмарӣ ҳар ҳарфи савташро,
Ки бошад вақти қаҳғил соҳтан муздури қаҳ донӣ.
38. Шаҳони миллату эъҷоз напсандӣ, ки напсанданд,
Дуои «рабби ҳаб ли» кардан аз нанги Сулаймонӣ.
39. Валекин донаи пӯсидаreso аз сустии ҳиммат,
Агар худ даст ёбӣ аз даҳони мӯр бистонӣ.
40. Қиёмат қомати ҳӯбон шуморӣ ҷаннату дӯзах,
Висолу ҳаҷрашон гуи, зи фарти ноқис имонӣ.
41. Зиҳӣ кӯре ба боғи оғариниш к-аз сари гафлат,
Фалакро нилуфар донию тубиро гияҳ ҳонӣ.
42. Вучуди хайру шар з-он рӯй бар пои қадар бандӣ,
Ки поятро зи банди амру наҳӣ шаръ бирҳонӣ.
43. Вале дар гарданат он банд чун, ҳабл-ул-варид омад,
Бувад душворат аз гардан бурун кардан ба осонӣ.
44. Намозеро, ки маъмур омадӣ баҳри убудият,
Ки дар кардан наи маъзур ар одобиу арkonӣ.
45. Ба ёдат н-ояд, ар ояд кунӣ з-онсон, ки дар бурдан,
Бисӯзонад малакро болу пар аз фарти нийронӣ.

46. Қабули омро аз масҷид ой дертар берун,
К-аз ин масҷидгузинӣ хубтар сад бор раҳбонӣ.
47. Кунад раҳбон, ба ҳар саҷда вузуе пеши бут бингар,
Ки ту бегусл пеши Ҳақ ниҳӣ бар хок пешонӣ.
48. Закотеро, ки хоҳӣ дод гоҳи киса во кардан,
Гиреҳ барбанди киса афканӣ ҳам банди ҳамёни.
49. Наёрий базл кард аз чил яке ҳам соҳибонашро,
Чили дар чил гар амволи ту бошад ҷумла толонӣ.
50. Надорӣ рӯзай моҳи сиём он сон, ки Ҳақ фармуд,
Агар дорӣ, бувад он ҳам барои сарфаи ноне.
51. Кучо нонрезаат мавҷуд гардад заррасон гар худ,
Гаҳи ифтор бошад қурси меҳрат кардай хоне.
52. Надорӣ рӯза в-ар дорӣ накардӣ саҷдаро ранҷа,
Ва гар кардӣ вузуро оби ҷӯз аз худ наранҷонӣ.
53. Ва гар аз ғояти ислом майли ҳаҷ кунӣ ногаҳ,
Матоъи Макка пурсӣ аз гаронӣ ё худ арzonӣ.
54. Агар суди накӯ умmed бошад борбарбандӣ,
Дар ин ҳаҷ фарқ кай бошад, дар исломию насронӣ.
55. Ва гар суди умеди нафъ некӯ бошадат сад узр,
Зи хавфи роҳу камсармоягию зальфи чисмонӣ.
56. Бувад имонат он, исломат ин, эй мӯъмини муслим,
Ҷуз ин ҳам кофириҳо бошадат дар парда пинҳонӣ.
57. Дуриштиҳои ҷарҳат баҳшад андоме магар з-инсон,
Ки зоҳир карда аз роҳи миҷарраҳ шакли суҳонӣ.
58. Вале з-инсоф ноҳамвории нафсат агар бинӣ,
Дуруштии фалак бо он баробар ҳам нагардонӣ.
59. Пай мушкинғизолон ҳуллаи каттон биёрай
Вале худро фузун гирӣ зи Фаззолиу Каттонӣ.
60. Чу Қорун гар дижад дастат, ки созӣ ганҷҳо пинҳон,
Наҳоҳӣ баҳри он дар мулки дунё ғайри вайронӣ.
61. Ҳазорон бут даруни хирқаат пинҳону афзунтар,
Намои хешро дар хориқи одат зи Ҳарқонӣ.

62. Напошӣ дар замини дил ба ҷуз тухми амал ҳаргиз,
Чи сон уммедин бархӯрдан бувад з-ин донаафшонӣ.
63. Ниҳӣ дар мазраи ҷон хирмани ҳирсу ҳавас ҳар сӯ,
Ки оташ уфтад дар хирман ар ин аст дехқонӣ.
64. Дар он хирман чу баҳри қаҳр оташ зад наёрад кушт,
Агар зоҳир кунад сели сиришкат мавҷи тӯфонӣ.
65. Фаришта фи-л-масал дар шакли инсон гар шавад зоҳир,
Намояд роҳи шайтонат, ки ҷӯи баҳри меҳмонӣ.
66. Лаболаб роҳи райҳониш дорӣ то кунӣ маасташ,
Сиришта доруи беҳӯйӣ андар роҳи райҳонӣ.
67. Фалак эмин намонад аз ту бо ин девғеълиҳо,
Наметарсӣ зи қаҳри эзидӣ, эмин чи сон монӣ.
68. Гаҳи аҳзат бувад сангин, к-аз истинҷо шуда рангин.
Зи дасти соҳиби хуни шикам лаъли бадаҳшонӣ.
69. Ба гоҳи базл агар худ қатра бавласт аз истиғно
Чунон бошӣ, ки мепошӣ ба олам дурри уммонӣ.
70. Ба нафсат гарчӣ фиръавнист в-ар пайдо шавад Фиръавн,
Ба худ напсандӣ андар хидмат ўро ғайри Ҳомонӣ.
71. Чи Фиръавну чу Ҳомон гар диҳад дастат чунон ҳоҳӣ,
Ки сад Фиръавну сад Ҳомон туро бошад ба дарбонӣ.
72. Натарсӣ Мусӣ ар ояд, ки аз кӯи сари Фиръавн,
Асои саркаҷаш ҳар дам намояд лаъби чавгонӣ.
73. Намудан дар яди байзо чу соя аз асои ў,
Фитад бар хок, аз ў ояд ба дағъи сеҳри Сӯъбонӣ.
74. Арӯси соҳири ҷарҳат ба дурҳои кавокиб ҳаст,
Чу ҷашм аз хоби ғафлат во кунӣ кампирдандоне.
75. Кунӣ ҳамчун арӯсон ҷома сурху зард беҳ бошад,
Бари мардон аз он пӯшидаҳо сад бор урёнӣ.
76. Агар поёну болои ҷаҳон они ту шуд яксар,
Зи мағрурӣ шиори худ кунӣ чун субҳҳо ҳандонӣ.
77. Ки то шомат фалак ҳар субҳҳо меронад занон ҳар дам.
Зи поёни ту шаллоқӣ, зи болои ту апёни.

78. Чи аз лаълу дури гӯшат, ки чун гардун пай таъдиб,
Бимолад гӯш натвонӣ, ки гӯши худ бичунбонӣ.
79. Каломи Ҳақ наёд бар забонат аз раҳи нудрат,
Агар сад раҳ тануварҳои ишрат бар забон ронӣ.
80. Вале мусҳаф туро рухсори шоҳид бошаду дар вай,
Пай зинат ниҳода холҷо оёти қуръонӣ.
81. Агар пеши азизе як дирам дорӣ пай ахзаш,
Ҳама гар Юсуфи Мисрӣ бувад созеш зиндорӣ.
82. Набахшӣ ё раҳо надҳӣ муруват карда гар сад раҳ,
Шафоат ё зимоният намояд пири Канъонӣ.
83. Ва гар ганчи касе пешат, будаву гашта мӯҳтоҷат,
Диҳӣ гар ҳаббааш норе ба хислатҳои эҳсонӣ.
84. Касе бар осмонат гар расонад аз раҳи таъзим,
Агар дастат диҳад ўро диҳӣ бо хок яксонӣ.
85. Шавӣ оташ, ки сад сол ар маҷусаш равшаний баҳшад,
Чу як дам дар вай афтад зоеъаш созат, зи нийронӣ.
86. Зи бас, тори либосат ончунон кисват кунӣ худро,
Ки не домони аз вай фаҳм гардад, не гиребонӣ.
87. Чу кирми қаз ба сад расвоият берун қашанд аз вай
Ки ҳам гӯри ту буда, ҳам кафанд аз айни печонӣ
88. Тани аз риштаи ҷон пардае з-онсон, ки гар мириӣ,
Шавӣ бепарда аз бозичаҳои ҷархи гардонӣ.
89. Гахи май ҳӯрдан онгаҳ рӯҳбозӣ бо бутон кардан,
Бувад ҳар ҳаззи нафсонӣ, барад як файзи рӯҳонӣ.
90. Аҷаб набвад, ки рухат мурдаву ту зиндаи нафси,
Ба ҷои файзи рӯҳоният будан ҳаззи нафсонӣ.
91. Саги мардон бувад нафсу ту аз саг сирате гашта,
Саге ин нафси коғир, он-т марди ин мусулмонӣ.
- 92.. Бари мардон зи мардӣ чун занӣ дам чун саги эшон,
Сагат карда зи маҳзулӣ на бал к-аз фарти ҳазлонӣ.
93. Тамошо бин, ки лофи шермардӣ ҳам занӣ аз кибр,
Агар чун юз нишинӣ бар фарози хинги ҷавлонӣ,

94. Гумонат ин ки он хингест ҷавлонӣ ба зери рон,
Надонӣ юз аз маркаб набошад гайри полонӣ.
95. Зи май тардоманий, в-аз бехудӣ созӣ гиребон чок,
Магар гаштат гиребон чок аз ин олудадомонӣ.
96. На танҳо доманат тар шуд ба лои бода аз берун,
Балое аз дарун ҳам боиси ин гашт, то донӣ.
97. Ба-динсон домани тар ҳар тараф доманкашон то кай,
Наҳоҳад гашт домангир як роҳат пушаймонӣ.
98. Туро ҳарчанд ин гумроҳӣ омад аз падар мерос,
Ҳам аз ғафғои нафсонӣ, ҳам аз васвоси шайтонӣ.
99. Вале ло ҳавл в-онгаҳ боз гаштат низ маврусиств,
«Заламно раббано»-гуён ба маҳҷурию гирёни.
100. Ачаб набвад, ки сад ҷандин гунаҳро пок шӯяд гар,
Шавад зоҳир ба рӯи баҳри раҳмат мавҷи гуфронӣ.
101. Ҳудовандо, манам он бандай золим ба нафси худ,
Ки сад ҷандин, ки гуфтам оядам аз нафси зулмонӣ.
102. Агар сад дӯзахи дигар бисозӣ баҳри таъзибам,
Сазоворам ва гар ҳам бахшиям ҳастат ба осонӣ,
103. Ба сад ҷандин, ки гуфтам қоилам аммо се кор аз ман,
Ба даргоҳӣ ту ҳаргиз н-омад аз бадсирату сонӣ.
104. Бигӯям то бидонад ҳалқи олам, з-он ки дар пешат
Ба гуфтан нест ҳоҷат, з-он ки медонам, ки медонӣ,
105. Яке он буд, к-аз ман гарҷӣ сад исён ба феъл омад,
Накардам фаҳр ҷуз бо сад сияҳрӯи пушаймонӣ,
106. Зи нафсам гар хато омад, вале аз бими корам буд,
Зи афғон оташафрӯзӣ, зи мижгон ашқи ғалтонӣ.
107. Дигар як, он ки дар шаръӣ расулат он шаҳи миллат,
Гули нори Бироҳимию фахри оли Аднонӣ.
108. Расули абъязу асвад, имоми Ясирибу Батҳо,
Умеди фосиқу фочир, шафеъи сориқу зонӣ.
109. Ба феъл ар қосир афтодам, вале аз рӯи сидқи дил,
Ҳамеша будаам комил зи тавфиқоти раҳмонӣ.

110. Дигар дар хидмати Махдум тақсирам агар ҳарчанд,
Нагунчад дар замину осмон аз бас, фаровонӣ.
111. Валекин гавҳари сидқи дуоам аз барои шаҳ,
Фузун шуд дар баҳор аз қатраҳои абри найсонӣ.
112. Чи шаҳ, он шаҳ, ки натвон гуфт андар торами рифъат,
Чи хуршедаш нашуд сонӣ, ки хуршедаш бувад бонӣ.
113. Гаҳи кишварситонӣ гавҳари дурҷи Умаршайхӣ,
Дами соҳибқиронӣ ахтари авчи Темурхонӣ.
114. Абулғозӣ шаҳӣ олигуҷар Султон Ҳусайн омад,
Ки омад хони бин хон то ҳарими Ёфас ўғлонӣ.
115. Зи иззу макрамат то Ёфасаш хоқонию шоҳӣ,
Зи ирси салтанат то Одамаш хонию Қоонӣ.
116. Зиҳӣ аз рӯи рифъат пояи пастат фалакқадрӣ,
Зиҳӣ аз роҳи шавкат рутбаи зотат ҷаҳонбонӣ.
117. Зи анҷум қасрати хайлат фузун аз нисбати ақлӣ,
Зи гардун рифъати қадрат бурун аз ҳадди имконӣ.
118. На дарки диққатат мағзи хирадро майли мабҳутӣ,
На нутқи дилкашат зикри малакро ранги ҳазёнӣ.
119. Паи санҷидани барри ту будан каффа гардуниро,
Бувад ду нимаи арзан пӯстро оини мизонӣ.
120. Ба назди раъи покат ҳам басе равшан шудан аз худ,
Ба ҷурми маҳ расад қирий ба қурси меҳр қатронӣ.
121. Чу баҳри шамсаи хиргоҳи ҷоҳат зарварақ ҷӯянд,
Наёбад сафҳаи хуршед он ҷо қадри камсонӣ.
122. Бувад ҳар давраирио ҷарҳи аъзам нуктаи марказ,
Ба қасри ҳашматат чун густаранд атбоқи саллонӣ.
123. Аноре бошад аз тоси фавокиҳ базми ҷоҳатро,
Қазо гар ҷавфи гардуниро кунад пур лаъли руммонӣ.
124. Чу дуди оташи меҳрат шавад ҷарҳи дигар бошад,
Шарор онҷо ба Баҳромӣ, зуқол он ҷо ба Кайвонӣ.
125. Бутон ҳар сӯ чу анҷум, анҷумаш чун кирми шабтобаст,
Чу гардад меҳри роят моили базми шабистонӣ.

126. Нафози ампро чун бишканий тарфи кулаҳ набвад,
Қадарро ғайри маъмурӣ, қазоро ғайри ҳомонӣ,
127. Зи хинги чарх сайрат нимаи наъми куҳан к-афтад
Сазад, к-ин куҳнагунбадро кунад тоқию айвонӣ.
128. Шаҳо, мадҳӣ ту набвад, ҳадди ман з-онрӯ гаҳе алкан,
Расуллумлоҳро гуфтан наёрад наъти Ҳассонӣ.
129. Валекин доштам табъозмоиро ҳавас як рах,
Ки гӯям чанд байти мавъизат дар таври Хоқони.
130. Намедонистам он то дар чи рангам рӯ диҳад в-амнун,
Расид аз мабдаъи файз, он чи бинмудам суханронӣ.
131. Мусалсал з-ибтидои оғариниш то ба-дин соат,
Сухан дар як қасида рондам аз рӯи сухандонӣ.
132. Ба ҳар байташ китобе дарҷ кардам сарбасар ҳикмат,
Ба ҳар як дурҷ пинҳон соҳтам сад гавҳари конӣ.
133. Баёни ҳоли худ з-инсоф кардам, в-онгаҳ авсофаши,
Бувад, ҳам баҳра гираდ аз таваҷҷӯҳои вичдонӣ.
134. Чунан бедор кардам аҳли оламро аз ин гулбонг,
Ки н-ояд хобашон то ҳашр аз андуҳу пазмонӣ.
135. Чу манҳаҷ шуд начоти халқро аз тиҳӣ гумроҳӣ,
Ниҳодам номи «Минҳоҷ-ун-начот» аз лутфи субҳонӣ.
136. Сухан ҳарчанд ҷонпарвар бувад хомушӣ авлотар,
Тариқи авло ар дори нигаҳ, сокитшавӣ Фонӣ.
137. Ҳамеша токи дар арзи сухан гарчи бувад нофеъ,
Мумилл афтад адо мақсадро афтад чу тӯлонӣ.
138. Бувад тӯли ҳаёти шоҳ чандоне, ки дар арзаш,
Аторуд очиз ояд, гар кунад сад даври қайвонӣ.

VI. НАСИМ УЛ-ХУЛД ТАТАББУЬИ ХОҚОНӢ

1. Муаллим ишқу пири ақл шуд тифли дабистонаш,
Фалак дон, баҳри таъдиби вай инак чархи гардонаш.
2. Дабистон бин, муаллимро ки бошад аз раҳи маънӣ,
Аносир чор девору равоқи чарх айвонаш.
3. Аҷаб қаҷ-маҷ забони тифл, ки устоде ба-дин диққат,
Ба умре як сабақ омӯхтан натвонад осонаш.
4. Аҷабтар он қи баъди умре ар донист дар соат,
Зи лавҳи хотири худ пок шӯяд з-оби нисёнаш.
5. Чи гӯи тифл к-он пири ҳарза даъвои доноӣ,
Расонд он ҷо ки гуфтанд аҳли дарду шавқ нодонаш.
6. Аз он устоду шогирдӣ натиҷа кай шавад ҳосил,
Ки он шуд нуру ин зулмат, баҳам омехт натвонаш.
7. Ки таълиме, ки гӯяд ин муаллим сарбасар ёбӣ
Масун аз нуқси ҷаҳлу комил аз оини ирфонаш.
8. Намояд раҳ ба сӯи гулшане к-аз ғояти нузҳат,
Бувад тӯбӣ қади ҳуррову қавсар лаъли ризвонаш.
9. Magӯ тӯбӣ, ки бошад сарвҳои он чаман яксар,
Алифҳо, ки бошад ҷилвагар дар бори имонаш.
10. Зи бас, зебу назорат аз қаломи поки субҳонӣ,
Шуда «ҷаннату таҷри таҳтиҳ-ал-анҳор» дар шонаш.
11. Зулоли ҷашмаи Ҳизр омада як соғар аз ҳавзаш,
Мисоли сафҳаи ҳуршед як вард аз гулистонаш.
12. Насими Исавианфос суккони хуш оинаш,
Забури лаҳни Довудӣ зи мурғони ҳушилҳонаш.
13. Зи сангиги резай анҳор аз бас, ҷавҳару қимат.
Ҳичил сад раҳ дури уммонию лаъли бадаҳшонаш.
14. Ба фаррошии ў ҳас рӯфта аз дам Исии Марям.
Ба дарбонӣ ба каф карда асо Мӯсой Имронаш.

15. Чунин гулшан набошад ғайри боги маъфират, эй дил,
Ки кард ороста аз баҳри комил сунъи яздонаш.
16. Чи комил он ки аз таълимҳои ин муаллим ёфт,
Шараф вайронай зоҳир, заҳоир ганчи пинҳонаш.
17. Аз он вайронна ҳар чуғз омада з-он сон ҳумоюнфар,
Ки андар соя баҳри касби давлат рафта султонаш.
18. В-аз ин ганчи Каёнӣ камтарин гавҳар ба-дон қиймат,
Ки гар гоиб шавад мулки Ҷаму Кай нест товонаш.
19. Хушо, ҷамъияти ботин ба-дон сон солики фонӣ,
Ки ҳифзи инчунин ганче кунад зоҳир парешонаш.
20. Хушо, маъмурии мулки дили он раҳрави комил,
Ки шуд шаҳри бадан аз баҳри поси ганҷ вайронаш.
21. Ба зоҳир хор дар пои бараҳна рафта, дар маъни,
Бурун оварда ҳур аз нӯги сӯзанҳои мижгонаш.
22. Ба зикри ботинӣ доим валекин хирқаи сад чок,
Гули ҷаннат, ки бар авроқ бошад байти Қуръонаш.
23. Зи сар то по маломат, лек зоти воҳидаш дар дил,
Алифсон дар маломат омада шамъи шабистонаш.
24. Ба қатъи роҳи ҳастӣ хуй фишионаст ҷашми мустаъчил,
Чу абри раҳмату дурҳои баҳри файз боронаш.
25. Ба ботин гарқи дарёи вусул, аммо ба зоҳир даст,
Ба ҷисми муктасиб қиштӣ раҳон аз баҳри уммонаш.
26. Ба тайии арз аз Машриқ ба Магриб турфат-ул-айнे
На дар рӯзи хиром, аз коҳили мөҳри фалаксонаш.
27. Бараш аз ҳиммати олию тарки ҳаззи нафсонӣ,
Фалак чун шоҳиди марду ду ҳоли ҷеҳра кайвонаш.
28. Куҳан хирқа, ки дар ваҷду самоъ афканда аз гардан,
Ба домони ҷарх афтода хуш тавқи гиребонаш.
29. Шуда аз бас ҳақорат ҷархи аъзам нуқтасон маръи,
Чу гоҳи ваҷд дар давр омада паргори домонаш.
30. Магасмонанд ғавро дар малоик омада ҳар сӯ,
Чу гашта паҳн ҳони ваҳдат андар зикри мөҳмонаш.
31. Масиҳо субҳи фитрат файзёб аз поси анфосаш,
Хизр дар шоми зулмат ҷуръанӯш аз оби ҳайвонаш.

32. На бокаш з-он, ки гарқоби ҳаводис сар кашад бар чарх,
Чи фам суккони гарди Аршро аз Нуҳу тӯфонаш.
33. Ту эй дил, гар ҳамехоҳӣ, к-аз атвори чунин комил,
Ки аз аҳди аласт афтода бо Ҳақ рост паймонаш.
34. Насибе бошадат в-он филҳақиқат гар мұяссар нест,
Мадад ногашта тавфиқи илаҳ аз лутфу әҳсанаш.
35. Вале он ҳам, ки табъи барманиш бар шевай некон
Шавад моил, нишоне бошад аз тавфиқи субҳонаш.
36. Агар марди раҳӣ аз нафси нопокат гузар, в-онгаҳ,
Даро дар шореъи даште, ки паймуданд поконаш.
37. Вале аввал баровар гусле аз ашкии пушаймонӣ,
Хуш он к-ӯ Ҳақ насозад з-ин пушаймонӣ пушаймонаш.
38. Пас, он гаҳ гар тавонӣ муршиди комил ба даст овар,
Ки раҳ дур асту пур биму мусофиркуш биёбонаш.
39. Аҷаб водӣ, ки дӯзад пои раҳравро ба ҳар гоме,
Ба манъи васли мақсад бар замин хори мүғелонаш.
40. Гирифтор омада насройни гардун чун магас ҳар сӯ.
Ба доми торҳои анкабут аз баргу ағсонаш.
41. Баҳорашро бувад селоб ҳар ҷониб сароб он гаҳ,
Самум аз бас мулавван тоза гулҳоиे ба алвонаш.
42. Фазояшро ба ҳар гом омада сад офати муҳлик,
Ки ёбӣ аҷдаҳо дар қатъи он аз ҷон ҳаросонаш.
43. Дусад кӯҳи бало дар вай қашида теги хунрезӣ,
Ба доман санг бар ҳар сӯ зи баҳри сангборонаш.
44. Ҳазораш баҳри офат гарқи ҳар гирдоб сад гардун,
Ба ғаввоси хирад не соҳилаш пайдо, на поёнаш.
45. Наҳангашро чу моҳии замин ҳар рӯз ду туъма,
Вале аз илтиҳоби ҷӯъи деги меда тафсонаш.
46. Ҳазорон беша дар вай, лек бар ҳар барг бинвишта
Зи хатти обкаш ҷуз ҳарфҳои яъсу ҳирмонаш.
47. Вале дар бешаҳо афтода оташҳои ҷонсӯзе,
Ки ғавқи сабза гардун қашида шӯъла нийронаш.
48. Ба ҳар манзил баланду пастии он дашт то ҳадде,
Ки афтода саро боло, сурайё монда поёнаш.

49. Раҳе з-инсон, ки шарҳ омад, чу пеши роҳрав афтад,
Яқинаст ин, ки бeroҳбар намудан қатъ натвонаш.
50. Бувад он роҳбар аз рӯи маънӣ муршиди комил,
Ки дар қатъи чунинг роҳаст, ҳар душворӣ осонаш.
51. Нахуст он муршидат андар раҳи дин ҳар чи фармояд,
Ҳамебояд қабулаш кардану пазруфтан аз ҷонаш.
52. Бувад фарз аввалат маъмур кардан нафси коғирро,
Пас, андар ҳазрати султони дил кардан мусулмонаш.
53. Нафармуда риёзатҳои гуногун дар кучо гардад,
Мулоим ончунон коғир, ки орӣ зери фармонаш.
54. Зи фарқи пили ҳинду кам намуда зарбаи чангак,
Чу мӯраш гар забун гардад, кунад бо хок яксонаш.
55. Ба ҷӯби саҳту занчири мукаррар шербон гар худ,
Наранҷонад, кучо гардад мулоим шери дарронаш.
56. На шер ин ҳирси рубаҳбоз, бал рубоҳи ҳирс оин
Ки шерони ҷаҳон омад забуни макру дастонаш.
57. Раҳе ингуна пурофат туро ин навъ ҳамроҳе,
Ки шогирдон бувад дар раҳзаний сад деву шайтонаш.
58. Ба водие чунин ҳоил нашояд шуд ба ҳамроҳӣ,
Ки тобеъ ҳаст дар ҳар гом сад ғули биёбонаш.
59. Фарорги раҳ чи сон бошад, даруни пераҳан афъӣ,
Фурӯ рафта таҳи ҳар мӯй баҳри қатл дандонаш.
60. Чи афъӣ кирми шуме, муҳлике, мақсадро монеъ,
Набурда раҳ ба мақсад то накушта шоҳи Кирмонаш.
61. Чу гашта душмани одам, ки масҷуди малоик буд,
Бурун карда зи баҳри донаи аз боғи ризвонаш.
62. Падарро карда чун мағлуб бар авлод маврусиست,
Бар аъзо санти бедодаш ба сина неши хизлонаш.
63. Касе, к-ӯ бар чунин душман шавад голиб, тавон гуфтан,
Ки дар мардонагӣ Рустам набошад марди майдонаш.
64. Ту аз амри чунин муршид агар нанҳӣ қадам берун,
Забунат гардаду дигар хилофат набувад имконаш.
65. Вале маъмур шуд будан з-онсоне, ки мебояд,
Зи ҳар чи саъбтар з-он набувад ин дон саъбтар з-онаш.

66. Туро гўяд, ки чун аз макру шайди нафс ворастӣ,
Ҳамедор аз пайи осоиши ҷон зору ранчонаш.
67. Вузуи доимирио вирди худ кун, кишвари ҳастӣ,
Агар хоҳӣ, ки созӣ, з-он пурофат сел вайронаш.
68. Фанову равшаниро аз қиёму гиряи шаб дон,
Ки шамъ ин кард то доданд ҷой меҳри рахшонаш.
69. Ҳавотир баҳри дилро ҳамчӯ амвочи паёпай дон,
Ки бас, киштӣ, ки гардад гарқа аз осеби түғёнаш.
70. Киро ёрои таскини чунин амвоч бошад, ҷуз
Сулаймон эҳтишоме он ки бод омад ба фармонаш.
71. Ба дил нафю субути ло илаҳ овар ба иллаллоҳ,
Бадон сон, к-омада таълимат аз муршид бадон сонаш.
72. Мурод аз «ло илаҳат» мосиваллоҳ бошад андар дил,
Задан нафй улухият зи таҳқиқоти ваҳданаш.
73. Зи «иллаллоҳ» маъбуди ҳақиқӣ боядат мақсад,
Ки насси «Қул ҳуваллоҳу аҳад» шуд шоҳиди шонаш.
74. Вале он зикр бояд ончунон дар хотир овардан,
Ки ҷуз мазкур набвад огаҳ аз даъвою бурҳонаш.
75. Алифҳо боядат мисморҳо то дӯзияш дар дил,
Ба-дон исботу нафй онсон, ки монад ақл ҳайронаш.
76. Дилат чун аз раҳи ботин ба Ҳақ шуд восили мутлақ,
Ба зоҳир ҳам риоят шаръро воҷиб ҳамедонаш.
77. Салоти ҳамса к-омад панҷаи исломро қувват,
Адо месоз маръӣ дошта одобу арконаш.
78. Закот аз бист як шуд, лек чун шуд, бистро дода,
Бале, шукронаро доданд карда қарзи марданаш.
79. Ба савмат ҷумла аъзоро зи номашруъ шуд монеъ,
Валекии савми дил омад зи манъи ёди раҳмонаш.
80. Пас он гаҳ иститоат шарти Ҳаҷ, медону амни раҳ,
Ки натвон по ниҳод аз рӯи зоҳир дар биёбонаш.
81. Вале пас, роҳрав сар по бараҳна меҳрсон рӯзе,
Шуда ин роҳу по буда ба чорум ҷарҳи гарданаш.
82. Ба рафтан мӯр чун озурда гардад дар таҳи пойе,
Ки ҳар мӯр аждаҳо омад зи рашқи васли ҷононаш.

Алишер Навоий

83. Аз он бар қисми логар жандай пашмин кашад солик,
Ки ноҳамвории нафси ҳашинро ҳаст сўҳонаш.
84. Ҳазорон доф аз санги риёзат бар тани сўғи
Бувад як сўй пас, як сўй дар дил доди ҳирмонаш.
85. Агар чурми ту дар мизони маҳшар кўхи Қоф омад,
Ба як оҳи надомат метавонӣ кард парронаш.
86. Туро сад баҳри тоат гар бувад, лекин риёлуд,
Чи гўй баҳри тоат беҳ, ки гўй баҳри исёнаш.
87. Даруни тира аз нақши дирамҳо ҳаст мадҳалро,
Зи берун пурдирам з-он сон, ки гўй шакли ҳамёнаш.
88. Агар сад ҷон баҳо дода харидастӣ тариқи фақр,
Худоят дорад арzonӣ, ки бигрифтастӣ арzonанаш.
89. Аду гар қасди ҷонат кард, чун қодир шудӣ бар вай,
Зи тақдиди Ҳақаш медон яқин пас, дил маранҷонаш.
90. Хурй -хокистар авло зон бувад, к-аз сифла нон ҷӯй,
Агар худ қурси маҳ бошад таҳи хокистаре нонаш.
91. Зи Ҳақ ҷӯ ҳар чи ҷӯй, балки аз Ҳақ ҳам маҷӯ, з-он рӯ,
Ки бечустан расад ҳар чи паймуда қисми инсонанаш.
92. Балое к-аз Ҳақат ояд, ба ҷои неъматаш медон,
Бачо гар шукри он неъмат наёрӣ, ҳаст куфронаш.
93. Дили равшан, ки дар ҷоҳи риёзат афканӣ, бинӣ
Ба таҳти Мисри иззат оқибат чун моҳи Канъонанаш.
94. Ба тарки зарқ шайхи ҳилагарро нест ҷуз нуқсон,
Чи ёбад суд бозоре, ки шуд барбаста дўконаш.
95. Ту сирри Ҳақ агар дорӣ ниҳон набвад аҷаб гоҳе,
Ки сирри бут ниҳон дорад даруни сина руҳбонаш.
96. Буте к-ат ҳаст маҳбуби мачозӣ, дорияш пинҳон,
Ба маҳбуби ҳақиқӣ ансаб омад сирру китмонаш.
97. Ризои дўст чустан он бувад, к-ат ҳарчи пеш ояд
Шавӣ розию аз тақдир донӣ суду нуқсонанаш.
98. Ба панди воизи гоғил маяғған гўшу з-он бигзар,
Ки дар хоб аст аз ғафлат ҳамон афсона ҳазёнанаш.
99. Машав машъуфи амри хориқи одат дар ин водӣ,
Ҳама гар во намояд тайи арзат шайхи Хирқонаш.

100. Бувад оини дарвешони комил ин равиш, бингар,
Чи зебо ояд ар зоҳир кунад шоҳони даврониаш.
101. Зи шоҳон нест набвад лоиқи ин рутба ҷуз шоҳе,
Ки дарвешӣ зи шоҳӣ бартар аст аз айни ирфонаш.
102. Шаҳи дарвешваш, султони фақр оин, ки аз Эзиҷд,
Фарози таҳти шоҳӣ фақру дарвешаст дар шонаш.
103. Абулғозӣ сипеҳри салтанат Султон Ҳусайн омад,
Ки то одам бувад аҷдоди султон ибни султонаш.
104. Магӯ султон, ки султонони олам ҳаст ҳудомаш,
Аз он маънӣ, ки собит гашт нисбати хон ибни хонаш.
105. Ба гоҳи мулқдори баңдагон Дорову Доробаш,
Гаҳи сомони кишвар чокарон Сосону Сомонаш.
106. Пайи ором боғи мулқдорӣ гулшани даҳраш,
Дар ўду мавзеъи базм омада Эрону Тӯронаш.
107. Гаҳи оин санои нописанд оини Ҷамшидаш,
Ба вақти мулкбахшӣ, муҳтасар мулки Сулаймонаш.
108. Ҷанобаш ончунон олӣ, ки гар чӯб аз кафи ҳочиб
Фигад, бошад пас аз сад қарн ҷо бар фарқи қайвонаш.
109. Хитобаш ончунон ноғиз, ки бар кӯҳ ар шавад ворид,
Сароби дашти нобудӣ шавад аҷзои ларzonаш.
110. Яке аз ҷовишиони камтараш Кударз бин Кашибод,
Яке аз чокарони лашкари Соми Наримонаш.
111. Бувад бӯстони хуљи ў, ки созад мурдаро зинда,
Насими руҳбахше, к-ояд аз насрину райҳонаш.
112. Ҳавои ҷуди ў бошад, ки дар фасли баҳори ў,
Садаф чун ҷарҳ сад пурдур шавад аз абри найсонаш.
113. Ҷу атбоқи фалак бошад ҳазорон густаронида,
Кашида чун шавад дар рӯзи бори ом шелонаш.
114. Ду сад чун Ҳотаму Бармак, барад сад сол аз он рӯзи
Ҷу рӯзи ҷаҳон бошад бар замин нонрезаи хомаш.
115. Ба рӯи Кисравон нури сӯҷуди хоки даргоҳаш,
Ба пушти Қайсарон ҳатти нишони чӯби дарбонаш.
116. Ҳаворо қатраи борон ба-дон навъе, ки бишкофад,
Ба-донсон бигзарад аз ҷисми хоро нӯги пайконаш.

117. Бувад тегаш чу ҷаллоде, ки пӯшад кисвати аҳмар,
Зи хуни хасм чун пӯшида гардад ҷисми урёнаш.
118. Чунон гар абри боранда дарояд барқ дар хоро,
Дили сангиндионро пора созад ҷашми гирёнаш.
119. Шаҳо, дар мадҳат ин назми маро ҳар кас, ки бархонад,
Нагардад мултафит бо шеъри Хоқонию Хоқонаш.
120. Пас аз вай соҳири ҳиндӣ чунон ин назми худ орост,
Ки «Мирот-ус-сафо» шуд ном аз табъи сухандонаш.
121. Дигар шуд орифи Ҷом «Ҷилоур-руҳ»-ро нозим,
Мушарраф сохта аз наъти олий «Фахрул-аднон»-аш.
122. «Насим-ул-хулд» кардам номи ў дар мадҳи шаҳ зонруӯ,
Ки ҷонро ҳаст ҳар байте насим аз хулду ризвонаш.
123. Зи руҳи ин истимдод кардам назди Ҳак лекин,
Дилам ҳар чон зи Ҳақ меҳост фоиз шуд ба-донсонаш.
124. Ба Ҷомӣ гар надорам роҳи даъво андар ин маъниӣ,
Ки ҳаст устоди ман в-ин назм гашта зеби девонаш.
125. Ба Хусрав ҳочати даъво набошад з-он, ки хонанда
Шавад воқиф, чу ояд дар назар ҳам ину ҳам онаш.
126. Агар ҷавҳарфурӯшон баҳри савдо сӯи Ҳиндустон
Баранд ин тӯҳфаро ё тоҷири дарё ба Ширвонаш.
127. Зи руҳи Хусравам ояд дусад инсоғу сад таҳсин,
Зи Хоқонӣ малолатҳо ки кардан шарҳ натвонаш.
128. Ҳамеша то ки дар маръои дашти дилкаши олам,
Раият чун рама, сultonни одил ҳаст чупонаш.
129. Дар ин маръои раият садҳазорон бод беш он навъ,
Ки ҳар якро бувад чокар ҳазорон хону Қоонаш,

И З О Х Л А Р

1. Дебоча.

«Ситтаи зарурия»нинг кириш қисми бўлиб, унда Ҳазрат Алишер Навоий ҳамд ва наътдан сўнг устози Абдураҳмон Жомий таърифини келтириб, форсий қасидалар мажмуининг яратилишида бу улуғ инсоннинг кўрсатмалари сабаб бўлганлигини ва султон Ҳусайн Бойқаро амри билан ишга киришганлигини ёзади. Шунингдек, муаллиф ушбу асарда қасидаларнинг ёзилиш тарихи ва мазмун-моҳияти ҳақида тўхталади. Ҳар бир қасиданинг номланиш сабабларини изоҳлайди.

2. «Руҳ ул-қудс» (Муқаддас руҳ)

Алишер Навоий «Ситтаи зарурия»нинг дастлабки қасидасини Аллоҳ таоло ҳамдига багишилагани учун «Руҳ ул-қудс» деб номланган. Қасида ёзил туталланган сана унинг 130-байтида «ҳисоби қазо» иборасида ифодаланган бўлиб, абжад ҳисоби бўйича 1491 йилни англатади.

3. «Айн ул-ҳаёт» (Ҳаёт булоги)

«Ситтаи зарурия»нинг иккинчи қасидасидир. Қўллэзма сарлавҳасида «Қасидаи «Айн ул-ҳаёт» дар наъти Расул алайҳис-салавот» («Айн ул-ҳаёт» қасидаси Муҳаммад алайҳиссалавот наъти ҳақида) деб келтирилган. Унинг ёзилган йили маълум эмас. Асарнинг 105-байтида қасида байтлари миқдорига ишора қилувчи «Оби бақо» ибораси келтирилади. Абжад ҳисоби бўйича мазкур ибора 106 сонига тенг бўлиб, қасида байтлари миқдорини англатади.

4. «Туҳфат ул-афкор» (Фикрлар туҳфаси)

«Ситтаи зарурия»нинг учинчи қасидасидир. Қўллэзма сарлавҳаси «Қасидаи «Туҳфат ул афкор» татаббуъи «Дарёи аброр» (яъни, Ҳусрав Деҳлавийнинг

«Дарёи аброр» қасидасига татаббуу) деб номланган. Алишер Навоий «Лужжат ул-асрор» қасидасидан таъсирангандык учун «Түхфат ул-афкор»ни устози Абдураҳмон Жомийга бағишлийди. Шоир қасиданинг 98-байтида унинг ёзиг туталланиш тарихига оид «Явми жомеъи шаҳри ражаб» жумласини келтирди. Абжад ҳисоби бўйича мазкур жумла таркиби-даги ҳарфларнинг сон йифиндиси 880-ҳижрый (1476 милодий) йилга тўғри келади.

5.«Қут ул-қулуб» (Қалблар озуқаси)

«Ситтаи зарурия»нинг тўртинчи қасидаси бўлиб, ёзилган йили қайд этилмаган. Шоир қасиданинг 116-байтида уни сулук аҳлининг қалбига маънавий озуқа деб билгандык боис «Қут ул-қулуб» (Қалблар озуқаси) деб номлаганини айтади.

6.«Минҳож ун-нажот» (Нажот йўли)

«Ситтаи зарурия»нинг панднома мазмунига эга бўлган бешинчи қасидаси бўлиб, ёзилган йили маълум эмас. Қўлёзма сарлавҳасида «Минҳож ун-нажот» татаббуути Хоқонӣ, Анварӣ» («Минҳож ун-нажот» Хоқоний ва Анварийга татаббуу) деб ёзилган.

7.«Насим ул-худд» (Жаннат шабадаси)

«Ситтаи зарурия»нинг олтинчи қасидаси, ёзилган йили маълум эмас. Қўлёзмада сарлавҳа «Қасидаи «Насим ул-худд» татаббуути Хоқони» («Насим ул-худд» қасидаси Хоқонийга татаббуу) деб номланган. Матн мазмунидан қасида Хоқонийнинг «Қасидаи шиния», Хусрав Дехлавийнинг «Миръот ус-сафо» қасидаларига жавоб эканлиги, айни чоғда Абдураҳмон Жомийнинг «Жило ур-руҳ» қасидасига мазмунан яқинлиги англашилади.

Эслатма: «Ситтаи зарурия» қасидаларини таржима қилишда Франция миллий кутубхонасида сақланаётган 285-рақамли қўлёзма фотонусхасидан ҳамда Душанбе ва Төхронда нашр бўлган Фоний «Девон»ларидан фойдаланилди (С.Сайфуллоҳ).

МУНДАРИЖА

Сўзбоши (Сайфиддин Сайфумлоҳ)	3
СИТТАИ ЗАРУРИЯ (Қасидалар). Таржима матн.	
Дебоча (Сайфиддин Сайфумлоҳ таржимаси).....	6
«Рӯҳ ул-қудс» (Сайфиддин Сайфуллоҳ ва Наззора Бековалар таржимаси).....	9
«Айн ул-ҳаёт» (Сайфиддин Сайфумлоҳ таржимаси).....	21
«Тұхфат ул-афкор» (Сайфиддин Сайфумлоҳ таржимаси).....	33
«Құт ул-қулуб» (Халима Мұхторова таржимаси).....	43
«Минҳож үн-нажот» (Содир Эркинов таржимаси).....	53
«Насим ул-хұлд» (Содир Эркинов таржимаси).....	67
СИТТАИ ЗАРУРИЯ (Қасоғ). Матни форсий.	
Дебоча	82
«Рӯҳ ул-қудс»	85
«Айн ул-ҳаёт»	94
«Тұхфат ул-афкор».....	101
«Құт ул-қулуб»	108
«Минҳож үн-нажот»	116
«Насим ул-хұлд»	125
Изоҳлар (Сайфиддин Сайфумлоҳ)	133

*Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси
Тил ва адабиёт институти Илмий кенгашини
томонидан нашрга тавсия этилган.*

Мұхаррір:
М.Содиқова

Компьютер устаси:
Камолиддин Комилжон ўғли

Нашриёт рақами: 3—103
Босишига 2008 йил 6 майда рухсат этилди.
Қоғоз бичими 60x84 $\frac{1}{16}$. Офсет қоғоз. Офсет босма.
Ҳисоб нашриёт т.6,5. Шартли босма т 8,5.
31-сон буюртма. Адади 3000 нусха.
Баҳоси келишилган нархда.

ЎзРФА «Фан» нашриёти: 100170, Тошкент,
И.Мўминов кўчаси, 9-йй.

«Нур полиграф» МЧЖ босмахонасида чоп этилди.
100128, Тошкент ш., З. Қобулов кўчаси, 19-йй.